

ԱՌՉԵՌՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ

Ի Է. ԵԴՈՒԱՐԴԱՅ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ ՀԻՒՐՄԻՒՋԵԱՆ

ՄԻՒԹԱՐԵԱՆ

A
I
15031

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲԵՆ ՂԱԶԱՐ

—
1867

ԱՌՁԵՌՆ

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Մ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Դ Ա Ս Ա

Բնդմանուր տեղեկութիւն գտադաշտախոշ-
րենէ . — Կազմութիւն չափուց ոտիցն :

Հ . Ձինչ է տաղաչափութիւն .

Պ . Բան բաղկացեալ չափմամբ ոտից
կամ վանկից :

Հ . Առ ինչ հնարեցաւ այս .

Պ . Յօժանդակութիւն խանդից քեր-
թողին :

Հ . Արդեօք լեզուն քերթողական 'ի
չափ ոտից ևեթ կատարի .

Պ . Ոչ . այլ այնչափ այլ ևս խտրու-
թիւնք են ընդ չափեալ և ընդ արձակ
բան քստ գլխաւոր հանդամանաց լե-
զուին , ըստ հողովոց , ըստ բայիցն խո-
նարհմանց , ըստ խնդրառութեանց ,
ըստ համաձայնութեան , և ըստ բառից
աղատութեան , մինչև ըստ նիւթակա-

նին և ս կազմութեան զանազանել ամենեին քերթողական լեզուի ՚ի ճարտասանականէն: Զոր օրինակ զգիմելոյ զօրացն քրիստոնէից յարեելս մարթի ճարտասանին ասել. Վան սրտմտեալ բարկութեամբ հանգոյն կուտակելոց ալեաց ծովու, բազմութիւն յոյժ օրպէս զաւաղ առ ափն ծովու, և օրպէս զաստեղս երկնից բազմութեամբ. և ծածկեն զերեսս երկրի օրպէս զծիւն՝ սպիտակ իբրև զասր: Բայց Շնորհալին զսոյն զայս բացատրէ այսպէս.

« Իբր ըզծովու ալեաց կուտակ
 Բորբորելով զան խիստ ու բարկ.
 Ափան ծովու աւղի զունակ,
 Կամ զերզ աստեղս երկնից ՚ի կարգ.
 Լընուն զամէն երկրի ատակ,
 Որպէս ըզծիւն ասրաքատակ »:
 Հ. Որպէս կազմի չափ ոտիցն կամ
 վանկից.

Պ. Անդամատութեամբ, այսինքն բաժանեալ թուով զանդամս, ուր շեշտքն անկանին: Եւ քանդի առ մեզ սովորաբար ՚ի վերջս բառից կայ շեշտն՝ անդհատանի և անդամն, զի շեշտն ըստ կարգի սլատահեսցէ. ուստի անդամքն վասն շեշտին են, և շեշտիւն բաժանին. զոր օրինակ.

« Զի է պարծանք ըստոյդ, և թափ
արբունական :

Որպէս զըրէ Պօղոս, անօթն այն ընտ-
րութեան :

Տիմոթէոս որդեակ, լիցիս 'ի խրա-
խութեան,

Անամօթ քարոզ խաչին վրկայու-
թեան :

Յորս, որպէս տեսանի, շեշտն է որ
յարմարէ գիմաստան և զչափս, կալով
'ի վերջ այնպիսի բառի՝ որ հարկաւ կա-
պակցեալ է ընդ յաջորդին, և սրանչեւ լի
փոփոխութիւն ամէ 'ի տողսն, քան զոր
չիք ինչ կարևոր առ 'ի զուարճացուցա-
նել : Ասան որոյ որչափ ըստ բնական
շեշտիցն հատուածեալ իցեն անդամքն,
այնչափ քաղցր և բնական լինի կազ-
մած տողին, և յայսմ է ճարտարու-
թիւն տաղաչափին, և այսմ ուշ ունին
քաջ քերթողք մեր հինք և արդիք. թէ-
պէտ և մարթի լինել ուրեք ուրեք ա-
ղատութիւն ինչ կամ համարձակու-
թիւն որպէս և յայլ լեզուս :

Սովին օրինակաւ պարզին և իմաստք
բազում տողից, զորս ըստ բառիցն շա-
րակարգութեան մարթ էր յայլևայլ
միտս առնուլ : Օրինակ իմն յընթեո-
նուլ ուրուք

« Այսօր անձառ լուսոյն ծագումն . . .
 Գրչսոյն ընտրեալ հօտին փորու » . . .
 ոչ ինչ տարակուսեալ երկմտեսցի՝ զի
 անձառ ածական է լուսոյն, և ոչ ծագման.
 և ընտրեալ ածական է հօտին, և ոչ
 գրչոյն :

Հ. Ապա ուրեմն բառք յարաչեչտք և
 նախայարաչեչտք, որոց չեչտք ոչ ՚ի
 վերջ բառիցն անկանին, չմարթին
 կազմել անդամս .

Պ. Կազմեն իսկ, այլ զմասն մնացեալ
 զկնի շեչտին՝ տալով յաջորդ անդա-
 մոյն . զոր օրինակ առնէ Շնորհալին

« Որպէս և յայնժամ ըղնոսին :

Վարեն մինչ յայնկոյս անբընակ :

Որպէս և անդանօր տեսեր » :

Վերջինս այս, և հանգոյն սորին կա-
 տարեալ ածանցք, քանզի և ՚ի վերջին
 վանկըն շեչտին հանգստեամբն, յաճախ
 և անդ գործեն զանդամ : Բայց ընդ
 յարաչեչտ և ընդ նախայարաչեչտ
 բառս նկատելի են ամենայն սերտ կը-
 ցորդութիւնք բառից ընդ միմեանս՝
 որք շեչտիւ միշտ կցորդին . զոր օրինակ
 Հայր մեր, ըզնարարն մեր . դիմեալ զան,
 այսր զան, քեպետ և, ոչ երբ . ձեզ տամ,
 յանձն տանեմ, և այլն . վասն որոյ խորթ
 և անարուեստ կազմի տող՝ որոյ ան-

դամբ 'ի վերջն անկանիցին փոխանակ
'ի շեշան անկանելոյ բառիցս յայնժամ,
յայնկոյս, իւրաքանչիւր որ, րոյլ տալ, տե-
ղի տալ, մի լինիր, ոչ գիտես, քաղում ան-
գամ, և այլն: Այսան որոյ ասելի է ըստ
Շնորհալուոյն.

« Տարրըն տեղի տայր և լրուէր:
Թէ և բաղում անգամ ջանայ:
Ձի յորժամ ոչ գիտես, կոչիս:
Չարեացըն մի լինիր նրման:
Իւրաքանչիւր որ ըստ կարգին:
Եւ ըզմեզ ոչ թողուլ հայցէր »:

Իսկ 'ի վերջ վանկից՝ որ ք ձայնաւո-
րաւ բաղկանան՝ բաժանել անգամ, ոչ
միայն խորթ է և անարուեստ՝ այլ և
վրիպակ մեծ և ոչ ուրեք երբէք գտանի
սոս նախնիս: Եւ պատճառն յայտնի
իսկ է. զի ոչ երբէք վանկն այն ընդու-
նակ է շեշտի. վասն որոյ բաժանելի է
ըստ Շնորհալուոյն

« Բամեալ 'ի քերքս տարրապէս:
Որպէս ըզախպսըն բիբ ակին:
Երրորդութեանըն միաբուն:
Յորժամ մարմնովըն մերունակ:
Արեամբ և ջրովըն զիս լրու »:

ԳՍՍ Բ

Չափ անդամոց և տողից :

Հ . Իցեն ինչ սահմանեալ թիւք վանկից անդամոցն և տողից .

Պ . Թիւք վանկից միոյ միոյ 'ի տողից դառնին առ նախնիս մեր 'ի հնգէ մինչև ցվեչասասան 'ի կիր արկեալ : Հինգոտանեանն չբաժանի սովորաբար յանդամս . զոր օրինակ

« Ի քէն տէր հայցեմ

Ի մարդասիրէդ

Ինձ բըժըչկութիւն .

Լեր կեանք մեռելոյս ,

Լոյս խաւարելոյս

Լուծանող ցաւոյս » :

Իսկ զայլոցն անդամս ազատ է քերթողն հաստանել ըստ կամի և ըստ ճարտարութեան իւրում յազգս ազգս զեղայարմար ներդաշնակութեանց : Ասովորաբար 'ի հաւասար անդամս բաժանին որք մարթինն . զոր օրինակ

« Աչ կարօտի | աշխարհ առ տիւ |
արեղական ,

Եւ կամ լուօին | ուստեղք 'ի լոյս |
գիշերական ,

Յորժամ ծագէ | լոյսն անմատոյց |
աստուածութեան ։

Բայց և անհաւասար անդամոց բա-
ղում են օրինակք 'ի նախնեաց . զոր
օրինակ նոյն ինքն Շնորհալի զնոյնա-
չափ ատղս բաժանէ այսպէս .

« Ի գաւաղանէն | Յեսեայ | ստեղ-
նեալ Ստեփանոս ,

Առաջին սլքաուղ | ծառոյն | որ 'ի
Գողգոթա .

Երկնադարդ սլքճնեալ | գեղով |
նման հրեշտակի ,

Բուրուառ սսկեղէն | խընկոց | զհոռ
անոյշ բուրեալ .

Ելից աստիճան | զործեալ | զհար-
կանոց քարինս ,

Ընդ ինքեան հանեալ | զբաղումս |
յերկնային խորանս ։

Հ . Ի թիւս վանկից անդամոցն իցէ'
ինչ ազատութիւն քերթողին .

Պ . Այո , քերթողք մեր երբեմն զառ-
դից ոմանց զառաջին անդամս միով
կամ երկուք և աւելի ևս վանկիւ պա-
կաս առննն , և ընուն զթերի չափոյն
կամ զամանակին՝ երկարելով զձայնա-
ւորն , մանաւանդ 'ի հրամայական բայս ,
'ի կոչական անուանս , 'ի միջարկու-
թիւնս , կամ ուր ուրեք զօրաւորագոյն
անկանի շեշտ . զոր օրինակ

6 Թողրացէք եկեղեցիք,
Հարսունք վերին առաքաստի: —

Բէն տառ չէ՛ բանի սկըսուած,

7 Այլ ակամայ բըռնաղբոսած: —

Բարձրացուցէք ըղտէր Աստուած
մեր միաբան,

Մարգարէ՛ն յառաջ ձայնեալ տայ
ձեզ հրաման: —

8 Դուք որդի՛ք նոր Սիոնի նորոյ ծնըն-
դեան,

Օրհներգութեամբ պատուել ըղսա-
էք պարտական: —

9 Քանզի սէ՛ նայիմք ՚ի սոսկ փայտ ե-
ղական,

Այլ որ ՚ի սա է բանն անեղ մեզ
յանդիման: —

10 Տիմոգէոս որդեակ լիցիս ՚ի խրա-
խութեան,

Անամօթ քարոզ խաչին վըկայու-
թեան: —

Բարձրագո՛չ ձայնիւ գոչէր տէրն ՚ի
խաչին »:

Հ. Հարկ իցէ անգամոց ամենայն տո-
ղից գոլ հաւասարաթիւ.

Պ. Ոչ. այլ վայելուչ և կարևոր ա-
ղասութիւն է քերթողին շարախառնել
տողս այլաչափս ՚ի քնարական քեր-
թութիւնս, որպէս և առ ՚ի նախնեաց
մերոց բազումք են մեզ օրինակք.

Եօրնոտնեան և տասնոտնեան խաան :

7. « Համբառնալով զաչըս մեր ,
 7. Կարդամք առ քեզ մարդասէր ,
 10. Որ յահեղակերպ աթոռըդ նըս-
 տիս :
 7. « Բնդ հովանեաւ աջոյ քո
 7. Պահեա ըզմեղ բաղմագութ ,
 10. Որ յանմարմնական զօրացըդ գը-
 վիս » :

Եօրնոտնեան , ուրտնեան և վեցոտնեան
 խաան :

7. « Ահաւոր ես թագաւոր ,
 8. Քրովրէական ձայնիւ օրհնեալ ,
 6. Ի յերկինս 'ի յերկրի
 8. Եւ յամենայն ժամանակի :
 7. « Ահաւոր ես թագաւոր ,
 8. Որ նորողես դքս զարարածս .
 6. Հաստատես 'ի հաւատս ,
 8. Ի գիտութիւն ճշմարտութեան » :

Եօրնոտնեան ուրտնեան և տասնոտնեան :
 խաան :

Ես ասացի , Տէր , ողորմեա
 Հողւոյ իմոյ բաղմամեղի ,

Որ բընակեալդ ես 'ի յերկինս
 Եւ յանմարմնոց փառաբանիս .
 Յիս մարդասիրեա բազմազութ փըր-
 կիչ ,
 Եւ փարատեցո զցաւս անձին խնոյ .
 Պակասեցայ յազգատոհմէ ,
 Լըքեալ թողի զկեանս աշխարհի .
 Եւ մարմին ունայնութեան
 Դարձաւ 'ի հող ուստի ստեղծաւ .
 Ըստ այսմ օրինակի մարթ է քերթո-
 դին զամենայն խառնս ներդաշնակա-
 ւորս յօրինել յազգի ազգի այլաչափ
 տողից :

ԴԱՍ Գ

Յանգ տողից :

Հ . Օրէն իցէ առանց հանդստի իմաս-
տիցն աւարտել զտողս .

Պ . Սովորաբար ոչ է օրէն սկսանել
 իմաստ ինչ 'ի միում տողի , եւ աւար-
 տել զայն 'ի միւսումն , եւ մանաւանդ 'ի
 մասին ինչ միւսոյն , այլ 'ի յանդս տո-
 ղից զհանգիստ իմաստիցն սլատկանել .
 դոր օրինակ

« Ռահեալ սըրբոցըն լուսալառ ,
 Գնասցեն յերկինս 'ի տունն անճառ .

Սա միջակին է խրատ մարդոյս,
 Յորժամ շարժի ախտիցըն բոյն » .

Շնորհ :

Բայց մարթ է հանճարով և ճարտա-
 րութեամբ զհակառակն ևս վայելչա-
 պէս 'ի կիր արկանել, շարայարկելով
 առանց հանգըստեան զտողս ընդ ի-
 րեարս, որպէս ուրեք ուրեք առնէ
 Շնորհալի .

« Եւ ոչ յերկրորդ կամ յերրորդին
 Պահու, սպասեմ գալոյ քոյին : —
 Երկըրպագեալ յանմարմնական
 Զօրացն, ընդ Զօր և սուրբ Զոգին : —
 Բստ լի ամաց քոց երեսնից
 Գրեցան և տունքըս գովեստից
 Ի հիւանդոտ և ցաւալից
 Անձնէ, յաւուրըս քառասնից : —
 Երուսաղէմ քաղաք մեծի
 Թագաւորին երկնաւորի : —
 Ի յԱբգարէ թագաւորէ
 Նոցունց՝ շինեալ ևս լինէի : —
 Թէ չիք հընար 'ի փորձանաց՝ որ մար-
 դոյ դան՝
 Փըրկիլ ումեք, քան ազօթիւքըն մար-
 բական : —
 Բարձրագոչ ձայնիւ զոչէր տէրն 'ի
 խաչին
 Զէլիէլին, և աւանդէր առ Զայր ըզ-
 հոգին : —

Այլ և ըղձանք և ըղնըսեմ կիրս մար-
մնական

Եղեալ 'ի բաց, Թռիցուք այսօր յերկ-
նից կայան : —

Տէր իմ, ընդէ՛ր վէրք 'ի քո ձեռս ան-
պարտական . . .

Պատասխանէ . Յիմ սիրելեացն 'ի
Հրէաստան

Ես ընկալայ, և դայս սրահեմ 'ի յա-
պագայն » :

Հ . Զինչ և յանգն .

Պ . Նմանավերջութիւն երկուց կամ
բազում տողից ոտանաւորաց :

Հ . Օրէ՛ն իցէ անյանդ յօրինել տալս .

Պ . Եւ կարի իսկ քաջ, մանաւանդ
առ մեղ, զի ոտանաւոր մեր և առանց
յանդիցն իսկ նմանութեան զանազանի
բաւականապէս 'ի հետեակ բանէ : Առ
այս և 'ի շարականս մեր և այլուր բա-
զումք են օրինակք . զոր օրինակ

« Նորահրաշ պըսակաւոր

Եւ զօրագլուխ առաքինեաց ,

Վ առեցար զինու Հողւոյն

Արիարար ընդդէմ մահու .

Վ արդան քաջ նահատակ ,

Որ վանեցեր ըզթըշնամին ,

Վ արդադոյն արեամբրդ քով

Պըսակեցեր զեկեղեցի » :

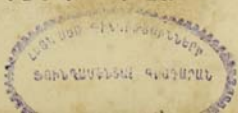
Ուր, որպէս քաջ տեսանի, ներդաշնակութիւն մեծ առանց յանդիցն նմանութեան յօրինէ քերթողն որպէս և յամենայն տաղին: Բայց գեղեցկութիւն մեծ և առաւելագոյն յոյժ ներդաշնակութիւն յօրինեն յանգք, մանաւանդ ճարտարութեամբ և ըստ կանոնաց ՚ի կիր առեալ:

Հ. Ո՛ր իցեն կանոնք յանդիցն նմանութեան.

Պ. Եթէ ՚ի սրարդ ձայնաւոր յանդիցի տողն, այն և եթ ձայն բաւական է. զոր օրինակ

« Ո՛ւր են գահոյք թաղաւորի
 Վաղարշապատ քո քաղաքի.
 Կամ նախարարքն ո՛ւր արքայի,
 Այրարատեան ըդ գաւառի,
 Ո՛ւր զօրականքն յասպարիզի
 Կամ լեզէոնքն ՚ի ճակատի.
 Ո՛ւր մեծամեծքն ՚ի բաղմոցի,
 Կամ ո՛ւր սեղանն ամենալի ».
 Շնորհ: Բայց լաւ և ո յօրինի յանգն և ճոխ,
 Եթէ գէթ և նախադաս բաղաձայնն՝ որ
 գլերջին վանկն գործէ՝ նոյն իցէ կամ
 լծորդ. զոր օրինակ

« Որ քեզ հասին յայնքմ վայրի
 Բողոր ամէն մասունք շարի: —
 Վասն իմ ՚ի լաց նիստ ւ ՚ի սրզի,

A 15031

Շարժեա 'ի յողբ զամէն հողի: —

Էն էապէս մեզ քարողէ

ԶՈրէնն ուսեալ 'ի Մովսիսէ » :

Իսկ եթէ 'ի բաղաձայն յանգիցի
տողն, հարկ է զի նախադաս ձայնա-
ւորի նոյն իցէ ամենեին, և բաղա-
ձայնն՝ որ զկնի՝ կամ նոյն և կամ գէթ
լծորդ. ապա թէ ոչ, չէ բաւական: Աւ-
ևս և ճոխագոյն գործի յանգն, եթէ
բաղաձայնն ևս՝ որ յառաջէ քան զձայ-
նաւորն զայն՝ իցէ նոյն կամ լծորդ, այս-
ինքն եթէ վերջին վանկն ողջոյն նոյն
իցէ. զոր օրինակ

« Շըրջին կոծով գնացողքըն գարչ,

կասար մեղացն անկցին 'ի քարչ: —

Հանգչել ասէ 'ի չար ախտէն,

Ծանիր թէ մերձ է որ դատէն: —

Նորոգ, ասէ, երիտասարդ

Զիմաստութիւն զգեցիր քեզ զարդ: —

Մատուցանէ քեզ օրինակ

Զօրս 'ի մանկանց բարեաց ունակ,

Բզդիանիէլ մանուկ յըստակ,

Որ և ցանկայր նըմա հրեշտակ » :

Համառօտ ասել, որչափ առատա-
գոյնք իցեն նոյնատառք յանգից, այն-
չափ ևս առաւել զեղեցիկ է յանգն.
որպէս զի եթէ կրկին վանկք 'ի յանգս
գիպեցցին նմանք, ախորժելի յոյժ գոր-
ծի ներդաշնակութիւն. զոր օրինակ

« Լին լուր, ասէ, հօր քո խրատու,
 Յորմէ շահիս բան լուսատու: —
 Եւ թէ մըտօք ես բութ և դուլ,
 Ձանիւ դիմաստքս կեր և կուլ: —
 Լուր և անսա իմում բանիս,
 Երանելի և մեծ լինիս
 Եթէ գերկիւղ տեառն ուսանիս: —
 Նըմանաբար խորհուրդ խորին
 Յայտնէ և միւս անուն նորին: —
 Մերժէ 'ի բաց դախտքս տարտամ,
 Գործով բարեաց առնէ վարթամ »:

ԴԱՍ Դ

Հ. Խիստ թուի այդքան երկիւղա-
 ծութիւն 'ի յանգս, ուր Շնորհալին մեր
 քաջ տաղաչափ 'ի գեղեցկագոյն տաղս
 իւր 'ի յանգ ամէ գբաոքս որք ընդ զօ-
 րաւոր, սակաւ ընդ գերակայ, աներբ ընդ
 անպարարեր, այլովքըն հանդերձ. զոր
 օրինակ

« Որպէս զայգի մեծ տաշտաւոր: . . .
 Կամ բարունակ ողկուղաւոր,
 Իբր 'ի յանկեան տունկ սորեկ որթ
 Տեղւոջ սպարարտ և զօրաւոր: —
 Թէ և մեռայք այժմ 'ի մարմնի,
 Կեանք առ Քրիստոս ծածկեալ ու-
 նիք: —

Եւ այս 'ի յամս էր ոչ սակաւ
 Այլ քառասուն կամ գերակայ : —
 Ապա զաւանսըն պարագայ ,
 Որ շուրջ զինե կային 'ի ճահ ,
 Աւերեցին և քանդեցին ,
 Հողաբլուր թողին զնոսա : —
 Այլ անվախճան է և աներբ
 Եւ յախտեան անսպարաբեր : —
 Անյաղթելի սուրբ զօրութիւնք
 Ի յարարչին փառատրութիւն » :

Պ . Վեր 'ի վերոյ հայեցեալ 'ի տողսդ ,
 Թուի աղատութեամբ վարեալ քերթո-
 ղին , այլ յընթեանուլն զնոսա ուշիւ ,
 կատարեալ նոյնայանգութիւն ազգի
 լսելեաց : Քանզի յառաջնունն թ որք
 բառին խառնեալ ընդ յաջորդ տիւնն՝
 մնայ որ . յերկրորդունն՝ ի մարմնի զկնի
 ունելով զ կ բառին կեանք , զործէ ընդ
 նմա զյանգս իկ նոյն ընդ իք . իսկ յեր-
 րորդունն , 'ի չորրորդունն և 'ի հինգե-
 րորդունն տաւրս շ , հ , բ . ք , կցին ընդ
 ձայնաւորս յաջորդ տողիցն , և մնան
 յանգրն նմանաձայն :

Ապաքէն երևի ուրեք ուրեք և առ
 նախնի քերթողս մեր կարի իմն ազա-
 տութեամբ զանբաղաղոյզս 'ի յանգից
 'ի մի լծորդել . որպէս ալ ընդ ար , կ
 ընդ եր , արդ ընդ ատ , աս ընդ այս , ուց

ընդ ուրց , ունց , ոս ընդ ոց , որ ընդ ուր .
 և այլ այսպիսիք . բայց այսորիկ չեն
 հետեւելի , այլ մանաւանդ զգուշալի
 են , բաց 'ի լծորդ տառից՝ որ վայելչա-
 պէս կաղմեն զնմանաձայնութիւն յան-
 դից . զոր օրինակ

« Նայեաց և տես , ասէ , զՅովսէփ
 Բզհրեշտակաց նրմանն 'ի դէսլ ,
 Ում թէ սրբաիւ լինիս 'ի յոյղ
 Եւ տաս աճել իբրև ըզբոյս ,
 Զհոգիդ մարուք պահէ և լոյս : —
 Զի մի կրեսցես զոր ասաց տէր ,
 Զտանջեն 'ի հուրըն մահարեր : —
 Ճէն ճառագայթ առ 'ի սրբտէդ .
 Ասէ , ծագեա լուսոյ հանդէտ : —
 Յեկեղեցիսըն խաւարած
 Յայնժամ վառի լոյս կանթեղաց : —
 Սէր աշխարհիս այն ախտաշարժ
 Ատել խրատէ զազտեղի դարչ : :
 Այսպիսի յանգր կաղմեալք 'ի լծոր-
 դաց զեղեցիկք են , որպէս ազգումն
 իսկ լսելեաց վկայէ :

Հ . Իցէ՛ ինչ այլ նկատելի 'ի յանգս
 բաց 'ի նմանաձայնութենէ :

Պ . Այո ամենեին . զի թէպէտ և ա-
 մենեին նմանաձայնք իցեն , այլ ոչ այն-
 պէս զուարճացուցանեն զմիտս՝ եթէ
 իցեն նոյն մասունք բանի նոյնահոլովք :

կամ յար և նման միմեանց ածանցեալք .
 զի ոչ է ճարտարութիւն քերթողի յօ-
 րինել տողս հանգոյն այստսիկ .

« Զբանս բարիս հեղ ՚ի լեզուէդ ,

Զողորմութիւն ՚ի ձեռանէդ : —

Մինչդեռ յիշեմ զօրն ահագին ,

Եւ զառաւօարն մթազին : —

Որպէս այգի մեծ տաշտաւոր

Կամ բարունակ ողկուղաւոր : —

Զայնս ահագինքս հընչէին ,

Մինչ զի զերկիր դըզըրդէին : —

Մի տըրամիցիք այլազգարար .

Զերդ հեթանոս կամ հրէարար » :

Զի թէպէտ և զեղեցիկք ևն՝ տողքս ,
 այլ ոչ որպէս այլուր նոյն քերթող յայլ
 և այլ մասանց բանի և յայլ և այլ հո-
 լովոց յօրինէ յանգս . զոր օրինակ

« Բայց և ծնողաց մեր հանդերձ քերք

Լիցի յիշումն յաւուրն աներբ : —

Սա միջակին է խրատ մարդոյս ,

Յորժամ շարժի ախտիցըն բոյս : —

Բարունական սիրոյն ախար

Կացուցանէ անմիջարար : —

Մեծին ծագմամբ չփայլեն այլում ,

Մինչ փայլակէ լոյսն անպատում : —

Լայն ճանապարհըն հետեւել

Տանի ՚ի դուր խորին ւ անել : —

Նըմանարար խորհուրդ խորին

Յայտնէ և միւս անուն նորին: —
 Սիրոյ 'ի բաց լեր աշխարհիս,
 Եւ յԱստուծոյ սէրըն վառիս:
 Ի ցասմանէ դու 'ի բաց լեր,
 Եւ մի ըզբանըս թունաբեր
 Աս 'ի սրբաէդ յառաջ բերեր: —
 Պըրտուեսոյ տասրանն, ասէ, զՄով-
 սէս

Եւ Յակովբայ զարմին հանգէս »:

Յայսմ ամենայնէ 'ի միտ առնուլ է,
 զի տաղքն այնորիկ միաձայնը յան-
 զեալք ծայր 'ի ծայր 'ի սեռական ա-
 նուանս խորանին, վիմին, Սիտնին, ևո-
 ցին, կտակարանին, և այլն, կամ 'ի
 բայս անկատարս տաղնապէին, զնային,
 զուլէին, որոտային, հնչիին, դրդիին, իսի-
 զախէին և այլն, ձանձրալի են, թէ-
 պէտ և 'ի քերթողաց առաջնոց 'ի կիր-
 առեալ. զի նորին իսկ ուր առաւելա-
 գոյն ուչիւ և արուեստաբար տաղաշա-
 փել կամին, փոխեն զյանգս, և զե-
 զեցկայօրէն կազմեն տաղս նախանձե-
 լիս քերթողաց:

Իսկ զնոյն բառս, կամ զբարդեալս
 'ի նոցին բառից, կամ զբարդս ընդ ար-
 մատս իւրեանց յանգել, բնաւ և հակա-
 ռակ է արուեստի. վասն որոյ ոչ են ըստ
 օրինի տողքս.

« Ծոփուն հրաման Մովսէս քե տայ ,
 Բայց տէրըն քե խրախոյս մեզ տայ , —
 Փոխի 'ի ցօղ զբարթարար ,
 Որ անյուսիցն է տըրտմարար : —
 Զխմաստութիւն զգեցիր քեզ զարդ ,
 Մի զպատմութեանըս բաղմաղարդ : —
 Որպէս այդի ողկուղալի ,
 Կամ ձիթենի պըտղով 'ի լի » :

Բայց նոյն բառ ըստ ամենեւին այլ և
 այլ նշանակութեան , կամ որոյ բար-
 դութեամբ փոխեալ իցէ նշանակու-
 թիւն , և կամ բայ ընդ անուան՝ յորմէ
 ածանցեալն իցէ՝ կաղմեցէ զյանդ ,
 ըստ արուեստի է . զոր օրինակ

« Թագաւորըն կամարար .

Որ զՄարեմանսն ուրախ արար : —
 Զի մերկ յայտնեաց զայն միածին Որ
 զին և բան ,

Արդ ժողովուրդ սարսափեացին՝ լը-
 ւեալ զայս բան : —

Բամեալ 'ի քերըս տարրապէս

Սուրբ հոգևոր բանըս սէսպէս » :

ԳԱՍ Ե

Ֆանակ բառից :

Հ . Չի՛նչ է , և ո՛րպէս չափի քանակ բառից .

Պ . Ֆանակ բառից է երկարութիւն և սղութիւն ը ձայնաւորի , յորմէ չափի թիւ վանկից : Չի ուր երկարի սա՛ր մէջ բաղաձայնից , վանկ գործէ . իսկ ուր սղի , չհամարի ՚ի վանկ . վասն որոյ մի ՚ի կարևորագոյն հմտութեանց տաղաչափին է գիտել՝ ուր ձայնաւորս այս սղի կամ երկարի , և ուր աղատ է առ երկարանչութիւն :

Արդ ըստ գեղեցիկ կշռութեան չափուց Շնորհալւոյն , ուր ՚ի վերջս բառից զկնի բաղաձայնի յաջորդէ ս գիմորոշ կամ յորնակի , չսղի՛ եթէ ոչ գհեա դայցէ ձայնաւոր՝ կամ տառքս յ . հ : Այլ եթէ բաղաձայնն նախագասս ս տառին՝ իցէ մի ՚ի նայից և , ը , ս , դ , շ , մ , մարթի սղիլ և առաջի բաղաձայնի , մանաւանդ եթէ նայ իցէ և բաղաձայնն այն յաջորդ : Այս ամենայն երևի յորինակագ .

« Ընդ սանդղաձև բանքս քոյին ,
Չանկեալս ՚ի մեղս անդընդային :

Երանեցեր զորս 'ի բարին :
 Առ դրունս լուսոյ առաւօտից :
 Մինչ 'ի յականջս հընչեալ ուժգին :
 Զսոյն է իմանալ և վասն դիմորոշին
 Կ, որ չսղի՝ թէ չյաջորդէ ձայնաւոր .
 Իսկ զկնի միոյ նայ տառի մարթի սղիլ
 զոր օրինակ .

« Զներող բնութիւնը շարժեցին :
 Յորդեգրութիւն Հօրըզ վերին :
 Անապական աղգ երկնային :
 Քանզի ըզտէրդ իւրեանց տեսին :
 Ըզբեղ որ գանձդ ևս երկնային :
 Զնորս ուսուցեր բանդ 'ի մարմին :
 Բացեր զբերանդ աստուածային :
 Այլ որ նըստիսդ յերկնից երկին » :
 Իսկ եթէ սղելովն գուցէ վտանդ շփոթելոյ ընդ այլ բառս՝ չսղի . որպէս մարթին շփոթիլ բանըդ, շանըդ, մարրդ ընդ բանդ, շանդ, մարդ : Զայս շփոթումն բառից ըստ տեղւոյն դիտելի է և 'ի ս և և որպէս մարթին շփոթիլ վարսս, պարսս, գորսս, բուսն, ուլն ընդ վարս, պարս, գորս, բուսն, ուլն :

Հ . Զխարդ փոփոխէ գբանակ բառից տառս կամ նախդիրս գ .

Պ . Բնդ բաղաձայնս, մանաւանդ բաղմավանկ բառից, սղի սովորաբար եթէ նախադաս բառն յանդի 'ի ձայնաւոր . զոր օրինակ

« Լուսաւորեա զխաւարս անձին :

Ձի զթագաւորդ ընդունիցին :

Ձի զգուշացայց աւաղակին :

Ինձ սլարդեւեա զքեզ ձիր շնորհի :

Իսկ եթէ նախադաս բառն յանդի 'ի
բաղաձայն, ազատ է 'ի սղիլ կամ 'ի
վանկ կաղմել: Ձնոյն է ասել և ևս,
եթէ զ բնական իցէ. զոր օրինակ

« Կոչել զգրացիս գերաշխարհին :

Ձի կատարեալ էառ զբնութիւն :

Նարդոս քրքրում զմուռ ընդ հա-
լուին: —

Ձգեստ արկանէ տղայոց բեհեզ,

Ձհնաղանդ լինելըն հօր և հեզ :

Բայց ընդ միավանկ բառս, և յոր-
ժամ զկնի ունիցի կրկին բաղաձայն
սղելի, սովորաբար չսղի, եթէ ոչ միա-
վանկիցն սկզբնատառք իցեն յ կամ հ.
զոր օրինակ

« Մածկեալ ըզզլուխըդ կըսիէին :

Գեր 'ի վերոյ քան ըզբնութիւնս :

Եւ տաս աճել իբրև ըզբոյս :

Մերժել ըզչարն ատելութեամբ,

Գրրկել զբարին սիրելութեամբ: —

Եւ ըզսնասպարձ բան յիմարին :

Ուրեք ուրեք չսղի և ընդ ձայնաւորի.
զոր օրինակ

« Առնու ըզթաղն և զգաւաղան :

Հիւսէ ըզմեզ ընդ նոյն սիրով :
 Խրատէ ըզքեզ մի յաչաղել :
 Կամ պետութիւն իշխանական
 Թէ ընկալցիս գու ըզմարդկան ։ :

Բայց հասարակաբար գիտելի է , զի
 ուր ուրեք ազատ իցէ ամենեւին սղելն
 կամ երկարել , լաւ է երկարելն քան
 զսղել . զի որովհետեւ բաղաձայնք լե-
 զուիս յօլովք են , պարտ է քերթողին
 զգուշանալ ՚ի յաճախելոյ և զնոսին ,
 զի մի դժուարալուր լիցին տաղքն լսե-
 լեաց :

ԴԱՍ Զ

Նայ տասր . — Զուգադրութիւնք
 բաղաձայնից :

Հ . Զինչ կանոնք իցեն երկարելոյ և
 սղելոյ ը ձայնաւորի առաջի նայ բաղա-
 ձայնից .

Պ . Յորժամ նայ բաղաձայնքս և , բ ,
 ս , շ , դ , մ , հանդիպին ՚ի սկիզբն բա-
 ուից զկնի այլոց նայ կամ թաւ բաղա-
 ձայնից , որպէս բն , բբ , գն , գբ , գլ ,
 դբ , բս , խբ , կբ , հն , հբ , շն , սն , սբ ,
 տն , տդ , սդ , վբ , մն , մբ , նբ , լբ , սս-
 վորաբար սղին . զոր օրինակ

« Վրիպեաց սնապարծ իւրով բանիւ :
 Չինչ յանբնականն որ ախտասցին :
 Չեղէ նմանող քում ծառային » :

Բայց եթէ յաջորդ ծայնաւորն իցէ
 երկբարբառս ուա, ուե, ուի, ոչ ևս սղի-
 զոր օրինակ

« Այլ իբր ճրագ ընդ գրբուանին :
 Ըզգրբագութիւն կրօուասիրին » :

Իսկ ՚ի միավանկ բառս եթէ ունիցին
 զկամ ՚ի նախդիր, յայնժամ սղին սո-
 վորաբար, ապա թէ ոչ, կարեն լինել
 երկար կամ սուղ ըստ փափկութեան
 կամ թանձրութեան նախադաս վան-
 կին : Չի եթէ նախադաս վանկն իցէ
 թաւ ինչ կամ խիստ, չսղին . իսկ եթէ
 պարզ իցէ ծայնաւոր կամ յանգեալ ՚ի
 բաղաձայնրս և, շ, մ, հ, յ, զ, մարթին
 սղիլ : Նոյնպէս եթէ նախադաս բա-
 ղաձայնն իցէ նոյն ընդ սկզբնատառ
 սղելի բառին . զոր օրինակ

« Եւ ոչ տըհաս տըղայն ՚ի նմին :

Որք անազան գընել գնացին :

Պահանջեցեր զկնի նորին :

Ծածկեալ ըզգլուխըդ կըռփէին :

Չի հնար լիցի ոգւոյս ստորին :

Մի արտաբոյ միար հեղգութեամբ :

Խորասուղեալ մանկանցն ՚ի յուխ

խրատ ընծայէ սա հոգեբուխ » :

Հ. Ձինչ ասլա եթէ 'ի վերջին վանկ
բառից գիպիցին նայ տառք .

Պ. Ի յառաջել նայիցն՝ զկնի ունելով
զայլ բաղաձայնս , սղին . որպէս բանտ ,
գունդ , զարդ , արք , կեղտ , ամբ , տունք ,
կըք , և այլն :

Իսկ 'ի հետեւել նայիցն՝ յառաջոյ ու-
նելով զայլ բաղաձայնս , ոչ սղին՝ եթէ
չյաջորդեսցէ անմիջաբար ձայնաւոր ,
կամ տառքս յ , հ . զոր օրինակ :

« Յօղէր արտօսըր ցաւագին

Մայր տեառն՝ որ կայր մերձ առ խա-
չին : —

Բայց ինքն ինքեան անտեսանայ :

Եւ ինքրն գուլ և ոչ սրանայ : —

Դուռն բանայ քեզ գիտութեան :

Եւ հրէական ազգըն կոծին :

Ըղչափ մեղացն որով ստեցին : —

Երբեմն էաք մեք ըզձալի ,

Բայց այժմ եզաք յոյժ եղկելի : —

Այլ մատն եղէ անձամբ անձին :

Որք զեզն յառաջ պատրաստեցին » :

Եթէ զկնի վերջին նայիցն կայցէ գի-
մորոչ ինչ ս , դ , ե , նայքն սղին , և գի-
մորոչքն ոչ . որպէս այժմըս , համբըր ,
ձեռերն , սատղըն . զոր օրինակ .

« Բախեմ ըզդուռնըդ երկնային :

Բուռըն հարից տեառնըդ ոտին » :

Հ. Իցենն և այլ զուգադրութիւնք բազաձայնից սղելիք .

Պ. Սղինն սովորաբար և բառք, որոց սկզբնատառք իցենն ստ, սք, սկ, սղ, սր, սի, սիս, կտ, սս, քս . զոր օրինակ .

« Լուսոյ սկըսաւ ասէ ստեղծուած : —

Մի գառնեցայց ընդ սպանողին ,

Ընդ փայլականըն ստորանկին : —

Կտաւոց մահուն մարմնատառար :

Ջրան հին և նոր կտակարանին :

Ս/սալեաց կամաւ 'ի յերկրորդին » :

Բայց այսորիկ 'ի միավանկս ոչ սղինն, եթէ անմիջապէս շիցէ նախադաս ձայնաւոր ինչ կամ նայ և կամ բազաձայն ինչ նոյն ընդ սկզբնատառ սղելի բառին . զոր օրինակ .

« Քանդի է սկիզբն իմաստութեան :

Եւ քսակըն հին փոփոխեսցին » :

Այսպէս և բառքս կըտակ, պըտակ, ըսիխա, և այլն, սղին, 'ի կտակ, 'ի սրակ, 'ի սիխա, 'ի սպաս, և այլն :

Ի զուգադրութեանց աստի այնորիկ՝ որ 'ի սկիզբն իւրեանց ընդունին զձայնաւորն ը, եթէ ղկնի երկուց բազաձայնիցն յաւելցի միւս ևս նայ՝ տակաւին սղին . զոր օրինակ, 'ի ստեանել, 'ի ստրուկ, և այլն : Իսկ եթէ զձայնաւորն ը ոչ 'ի սկիզբն՝ այլ 'ի մէջ երկուց բա-

զաճայնիցն ընդունին, ոչ սղին. զոր
օրինակ կտրատել, սրխրայի, և այլն:

Այսպէս և այլ ամենայն զուգադրու-
թիւնք երից բազաճայնից ոչ սղին, և
պահանջեն զձայնաւորն ը:

Իսկ զուգադրութիւն կրկին թաւ բա-
զաճայնից 'ի սկիզբն բառի ոչ սղի, բայց
եթէ նախադաս տառն իցէ ձայնաւոր
կամ նայ՝ ընդ որ հեշտեաւ կցեսցի մին
'ի բազաճայնից անախ. որպէս 'ի վկա-
յորբիւն, 'ի մտանել, 'ի շկանել զիւնաց, 'ի
դժոխոց, 'ի գրի, յիմանայի վտակաց,
զոր օրինակ

« Այլ զյարութեան պտուղս առաջին:

Մինչև քակել շտեմարանին:

Ի մարտ մըտելն ընդդէմ տկարին:

Շինեալ 'ի զիրկս իմ շքեղաւոր:

Եւ վասըն թքոյն 'ի յիս գըթա »:

Այլ յոյժ զգուշութեամբ, և դուն ու-
րեք առ հարկի և եթ վարելի է ազա-
տութեամբքս, զի դժուարին իսկ է ան-
սայթաք հնչել զայնս:

ԴԱՍ Է

Սղութիւն նախադրութեանցս ընդ, ըստ :
 — Սղութիւն ձայնաւոր տասից :

Հ. Ո՛ւր օրէն իցէ սղել զնախադրու-
 թիւնքս ընդ և ըստ .

Պ. Անդ միայն, ուր առաջի կամ
 զկնի ունիցին ձայնաւոր, զոր օրինակ
 « Զի ընդ փեսայիդ 'ի յառադաստ :
 Ընդ առաջ նորա թըռչիս ամսով :
 Գարձեալ ասեմք ըստ անառակին :
 Ըստ արարչութեան երէց որդին » :
 Կայ սղեալ և առ հ և մ տառիւք, զոր
 օրինակ

« Ըստ հոգւոյն շնորհացքն եօթնար-
 փին :

Առեր մարմին ըստ մերոյ բնութեան :
 Սիւն՝ յոր ընդ հանուրքս հաստա-
 տեալ » :

Զորս առ հասարակ գրելի է ըստ նախ-
 նեաց այսպէս .

« Զի 'նդ փեսայիդ 'ի յառադաստ :
 'Գ առաջ նորա թըռչիս ամսով :
 Գարձեալ ասեմք 'ստ անառակին :
 'Ստ արարչութեան երէց որդին :
 'Ստ հոգւոյն շնորհացքն եօթնարփին :

Առեր մարմին 'ստ մերոյ բնութեան :
 Աիւն՝ յոր 'դհանուրըս հաստատեալ :

Հ . Բաց 'ի ձայնաւորէս շ , մարթի սղել երբէք զայլ ձայնաւորս :

Պ . Մագիստրոս և Շնորհալին երկաւանկ առնեն զՍամուէլ . երևի և այլ ուրեք ուրեք ազատութեամբս այսուիկ վարեցեալ նախնեաց , զկեաարիա եռաւանկ առնելով , և զմիացեալ երկաւանկ , և այլն : Բայց ըստ օրինի երկբարբառքս ուս , ուն , ուի , 'ի բազմաւանկ բառս սղին . զոր օրինակ լուանալ , զուարթուն , նուագել , զուարձանալ : Իսկ յորս չիք այլ վանկ բաց 'ի դոցանէ , և ոչ նախդիր , երկաւանկ վարին սովորարար՝ փոխելով զո 'ի շ . զոր օրինակ լլուս , ելլուց , զլլարր , զլլարձ , և այլն :

Գարձեալ և ու կամ լոկ : եղեալ փոխանակ եի ընդ ձայնաւորս , միշտ սուղէ . զոր օրինակ

« Վասն իմ 'ի լաց նիստ ու 'ի սըդի ,
 կահանալիր ու ողորմելի : —

Ուր են խընկոցն 'ի քեզ բուրմունք ,
 Աներևոյթ և երևելի » ,

կայ սղեալ և ընդ յ առոին . զոր օրինակ

« Եւ իմաստուն և յիմարեցայ :

Թէպէտ և յերկինս հոգիքն ելին » :

Ի տրեք դի 'ի հանդիպել երկուց ձայնաւորաց , մանաւանդ նմանեաց , մին 'ի վերջ նախորդ բառի և միւսն 'ի սկիզբն յաջորդին , յապաւի մին 'ի նուցանէ կամ սղի . զոր օրինակ

« Զի մի սոցունց արկցիս տապաստ :

Այսօրիկ են ընդ հանուր կանոնք քանակի բառից մերոց : Ապաբէն զըտանին և այլ խոտորմունք ինչ և համարձակութիւնք քերթողականք . այլ զայս ամենայն սովորութիւն և կրթութիւն ուսուցանեն , և մանաւանդ զայն , թէ որ 'ի սոցանէ ընդունելի իցէ կիրթ ախորժակաց , և որ զգուշալի :

Գ Ա Ս Ը

Սանման և սկիզբն քանաստեղծութեան , և զանազանութիւն ետրա 'ի տաղաչափութեան :

Հ . Իցէ ինչ զանազանութիւն ընդ տաղաչափութիւն և ընդ բանաստեղծութիւն .

Պ . Ի իսկ , և այնչափ՝ որչափ ընդ հոգի և ընդ մարմին . քանզի տաղաչափութիւն ոչ այլ ինչ է , բայց նիւթա-

կան կազմութիւն տողից, և տաղից, և իբր մարմին քերթուածոցն. իսկ բանաստեղծութիւն՝ իբր շունչ իմն և հոգինոցա, այսինքն են իմաստքն և տիպք կերպարանց բանիցն՝ որ ՚ի տողս անդ և ՚ի տաղս բովանդակին. վասն որոյ մարթի գոլ ումեք քաջ տաղաչափ, առանց գոլոյ բանաստեղծ. և ընդ հակառակն իսկ մարթ է բանաստեղծել առանց տաղաչափութեան, թէպէտ և ճահաւորագոյն և բնիկ լեզու քերթողին իցէ տաղաչափելն:

Հ. Ո՛րպէս ապա սահմանի բանաստեղծութիւն.

Պ. Ոմանք ըստ Արիստոտէլի և ըստ Պլատոնի սահմանեն զայն ՚ի կեղծիս. այլ կեղծիք ոչ յամենայն քերթութիւնս ունին զտեղի. որպէս ահա ՚ի նկարագրական քերթուածս ինչ կեղծիք և ոչ մի ինչ գտանին: Այլք սահմանեն զայն ՚ի նմանութիւն բնութեան. այլ նմանութիւնս այս չէ ինչ բանաստեղծութեան և եթ պահեալ, այլ և արուեստից բազմաց և արձակ շարագրածոց սեփական է նմանել բնութեան: Ապա ուրեմն ճշգրիտ ևս այսպէս սահմանի բանաստեղծութիւն. Հոգեչարժ բարբառ երեւակայութեան և սրտի, յաճա-

խաղոյնս չափով և թուով արտայայտեալ :

Հ. Ո՛րպէս սկիզբն ևզև բանաստեղծութեան .

Պ. Յոյնք համարին զՈրփէոս՝ զԼինոս և զՄուսէոս գաիչս քերթութեան, զի սորա առաջին քերթողք անուանիր յԱլլադա կացին, բայց քերթողութիւն յառաջ խկ էր յոյժ քան զնոսա : Քանզի բանաստեղծութիւն բնածին է ՚ի մարդ . և հոգիահէրաչ լինել նորա և ՚ի յուզել խանդիցն՝ ոչ ևս բաւէ նմա սովորականն բարբառ, այլ արտարերեալ իմն յանձնէ, և ՚ի բերումն կրիցն թողեալ, յաճախէ իմաստս վսեմս և գեղեցիկս, ձևս մեծալայելուչս և աղնուականս, սրատկերս և նմանութիւնս կենդանատիպս, անցանէ ընդ էքս առհասարակ, և զամենայն մեծութիւնս բնութեան ՚ի կիր առնու առ ՚ի նկարագրել զկիրս իւր . և այս խկ է բանաստեղծութիւն : Եւ վսեմականիս այսմիկ և անսովոր կերպարանաց բանի ոչ ևս ՚ի ճահ գալով արձակ բարբառոյ, բազում այն է՝ զի բանաստեղծն զթիւ և զյանգ առնու իւր ՚ի զօրավիզն, և կամ գէթ զչափ ինչ վեր ՚ի վերոյ : Չայս ամենայն է տեսանել յերգս բազումս վաղեմիս :

Օրինակ իմն. Մովսէս յանցս Աարմիր
 ծովուն հիացեալ ընդ աստուածահարաշ
 սրանչելիսն, և մանաւանդ ՚ի նկատել
 հողւովն զաղատութիւն ազգի մարդ-
 կան ՚ի գերութենէ գիւին՝ որոյ օրինակ
 և եթ էին սրանչելիքն, տես որպիսի
 իմաստս և ձեւս բանից առ յոյժ հիաց-
 մանն ՚ի կիր արկանէ :

« Օրհնեսցուք զտէր, զի փառօք է փա-
 « ռաւորեալ, զերիվարս և զհեծեալս
 « նոցա ընկէց ՚ի ծով... խորք ծածկե-
 « ցին զնոսա, ընկլան յանդունդս իբրև
 « զվէմս : ... Աջ քո տէր փառաւորեալ
 « է զօրութեամբ իւրով, աջ քո տէր
 « խորտակեաց զթշնամին. առաքեցեր
 « զբարկութիւն քո, և եկեր զնոսա իբ-
 « րև զեղէգն. և հողմով սրտմտու-
 « թեամբ քո սպտառեցան ջուրք, սա-
 « զեցան որպէս պարիսպ ջուրք, սա-
 « զեցան ալիք ՚ի մէջ ծովուն : ... Ա-
 « սաց թշնամին. հալածեցից և հասից,
 « բաժանեցից զաւարն, և լցուցից ՚ի
 « նոցանէ զանձն իմ : ... Առաքեցեր
 « զհողմն քո, և ծածկեաց զնոսա ծով.
 « ընկզմեցան որպէս կասլար ՚ի ջուրս
 « սաստիկս : Մի իցէ նման քեզ յաս-
 « տուածս տէր, և կամ ով նմանիցէ
 « քեզ փառաւորեալդ ՚ի սուրբս սրան-

« չելի փառօր, որ առնես զնշանս. ձգե-
 « ցեր զաջ քո, և եկուլ զնոսա եր-
 « կիր: . . . Լուան ազգք, և բարկացան,
 « և երկունք կալան զընակիչս քանա-
 « նացւոց: . . . Անկցի 'ի վերայ նոցա
 « ահ և երկխղ. մեծութեամբ բազկի
 « քո քարասցին, մինչև անցցէ ժողո-
 « վուրդ քո տէր, մինչև անցցէ ժողո-
 « վուրդ քո այս՝ զոր ստացար: Տա-
 « րեալ անկեացես զնոսա 'ի լեառն ժա-
 « ոանդութեան քո. տէր թագաւոր յա-
 « լիտեան և յաւիտեան և ևս. զի մտին
 « երիվարք Փարաւոնի կառօր և հեծե-
 « լովք նորա 'ի ծով, և ամ 'ի վերայ նո-
 « ցա տէր զջուրս ծովուն. և որդիքն
 « Իսրայէլի զնացին ընդ ցամաք 'ի մէջ
 « ծովուն »:

Արդ տես ինձ որպիսի զեղով զնա-
 խերդանսն առնէ, յորդորելով օրհնել
 զգործող սքանչելեացն, և քանի՛ ճար-
 տարութեամբ զսքանչելիան վեր 'ի վայր
 յեղյեղէ, մինչև բացատրել զամենայն
 հանդամանս հրաշիցն՝ առանց սխա-
 մութեան: Մերթ առ ժողովուրդն բար-
 բառի, մերթ առ Սստուած. է զի 'ի
 զիմաց թշնամեաց առնէ սպառնալիս,
 և է զի բացադարձութիւն առ Աստուած
 և բացադանչութիւն: Իսկ փոխարեւ-

բութիւնք և նմանութիւնք և այլ ևս
 ձեք խիտ առ խիտ ամենայն ուրեք
 յաճախեն. խորոց ծածկել զթշնամիս,
 ընկըլնուլ թշնամեաց յանդունդս իբրև
 զվէմս համ իբրև զկապար: Առաքումն
 բարկութեանն Աստուծոյ, և իբրև հուր
 զեզէզն՝ ուտել բարկութեան նորա
 զթշնամիս: Ի սրամտութենէ տեառն
 որպէս ՚ի հողմոյ պատառել ջուրց, և
 պաղել ջուրցն որպէս պարիսպս:

Զայրոյթ աղգաց հակառակորդաց, և
 իբր յերկունս ըմբռնել նոցա առ ցա-
 ւոցն, այլ մեծութեամբ բազկի տեառն
 քարացեալ որպէս զվէմս անշարժս՝
 չկարել նոցա զզէմ ունել ժողովրդեան
 նորա յանցանել նոցա ընդ ծովն Ար-
 միր:

Տանել անկել զնոսա տեառն ՚ի լեառն
 ժառանգութեան իւրոյ, որպէս որ տըն-
 կադորժ զի զճառս տեղի ՚ի տեղւոջէ փո-
 փոխիցէ: Արիւլարացն և կառաց Փա-
 րաւոնի մտանել զիմառնարար ՚ի ծով,
 և տեառն ածել ՚ի վերայ նոցա և հե-
 ծելոց նոցա զջուրս ծովուն, և որդւոցն
 իսրայէլի ընդ հրաշաշաւիդ ուղին գնալ
 ընդ ցամաք ՚ի մէջ ծովուն:

Արդ ահաւասիկ այս ամենայն կատա-
 րէ զբանաստեղծութիւն: Զայս ամե-

նայն և յօրհնութիւնսն Վերսփրայ և
այլոց և ՚ի մարդարէութիւնսն առ հա-
սարակ է տեսանել. իսկ ՚ի դաւթեան
աստուածօրհնութիւնսն քանի սլայծառ
և կենդանի գեղեցկութիւնք մեծա-
վայելուչք և խմաստք վեհք և վսեմք
ոչ գեղեալ յօրդեն. գեաոց ընդ կը-
րունկն նաՀանջել, ծովու հերձանել և
՚ի փախուստ դառնալ, բլրոց խայտալ
և ցնծութիւն զգենուլ, լերանց հալիլ
որպէս զմոմ և սպառիլ, երկնից և երկ-
րի ահիւ և լութեամբ լսող լինել
սլատղամաց. և ամենայն էից զզրդեալ
սասանել յերեսաց տեառն: Համառօտ
ասել, գեղեցիկն և վսեմ՝ որ են երկո-
քին կարևորագոյն մասունք բանաս-
տեղծութեան՝ երևին ՚ի նոսա ամենայն
չքով:

ԴԱՍ Թ

Վսեմութիւն իմաստից և ասացուածոց:

Հ. Զինչ է վսեմն.

Պ. Չէ ինչ զիւրին սահմանել զազ-
գումն վսեմին ՚ի մեզ, զի է սա մի յի-
րաց՝ զորս զիւրագոյն է զգալ քան բա-
ցատրել: Եւ զգացումն իմն ախորժելի,

հուպ ահաւորին . և ճշմարտին ընդ նո-
րոյ մեծավայելչապէս խառնումն : Յու-
զէ զհոգի և ՚ի վեր քան զինքն ամբառ-
նայ . և այնպիսի է նորա ազգումն , զի
զժուարին է և գրեթէ անկարելի զգէմ
ունել զօրութեան նորա , և տիպք ազ-
գեցութեան նորա երկարատեք են ՚ի
միտս և զժուարաջինջք . Վեղեցիկ ինչ
զուարճացուցանէ զմիտս , այլ վսեմն
յափշտակէ . ընդ վտակ փոքրիկ և ա-
կանակիտ և պիտանի զարմանամք , այլ
առանց հիացման . բայց հիանամք ՚ի
տեսանել զՎանուբ , զՆեղոս , զՀոս-
նոս , և զայլ յաղթաջուր գետս , և զՍվ-
կիան լայնածաւալ :

Ըստ այսմ օրինակի ամենայն ընդար-
ձակութիւն անսահման ներգործէ ՚ի
մեզ զազգումն վսեմին . տեսիլ լայնա-
տարր դաշտի , ամբառ տարածութիւն
երկնից , լերինք բարձրաբերձք , մայ-
րիք երկնածայրք , այլովքն հանդերձ :
Նայնպէս և հզօր զօրութիւն ազգէ ՚ի
մեզ վսեմապէս . զոր օրինակ ճայթ-
մունք շանթից , որոտընդոստ բոմբիւնք
որոտմանց , մոնչիւն հողմոց , խոխոջք
ուղխահոս հեղեղաաից , ժայթքել հրա-
բուղխ լերանց , ճարճատել բոցածա-
ւալ հրդեհութեանց , ալեկոծել լեառ-

նաձև կոհակաց ծովու, բաղխել ընդ միմեանս սպառազէն ճակատուց, այլ լովքն հանդերձ:

Հ. Եւ որպէս մարթ իցէ քերթողին վսեմ յարդարել զքերթուածն .

Պ. Պարտ է նմա ոչ միայն զայսոսիկ և զսոցին սակի իրս վսեմս ՚ի կիր առևալ ՚ի բնութենէ՝ վայելչապէս մուծանել ՚ի քերթուած իւր, այլ և հանգոյն սոցին իմաստս վսեմս և մեծավայելուչ առաքինութիւնս ՚ի բարոյականէն առնուլ ՚ի կիր: Սրինակ իմն. վսեմ է, և յոյժ վսեմ, սրբոյ հօրն մերոյ Պրիզորի լուսաւորչի երթալ մտանել ՚ի ծառայութիւն Տրդատայ ՚ի հատուցումն հայրենի անիրաւութեան: Պարձեալ և ըստ աշխարհի առաքինութեան՝ վսեմ է այրել Սկեւոզայ իւրովի զձեռնն սխալեալ ՚ի հարուածն. և Աեսարու ասել ցնաւասպետն ահարեկեալ ՚ի մրրկէ: « Զի զանգիտես, զԱեսար տանիս »:

Հ. Եւ իցէ՞ բաւական առ ՚ի վսեմութիւն քերթուածոյ՝ բովանդակել և եթ իրս և իմաստս վսեմս .

Պ. Սմենեին ոչ. այլ պարտ է շարագրութեանն իսկ և եղանակի ասացուածոյն զոլ համեմատ վսեմութեան իրացն և իմաստիցն պարզ և ինքնա-

զարդ : Այսպէս Ուրաարտոս դանհրա-
սրուրելի և դանխուով միտս առարի-
նւոյն նկարագրէ .

« Զայր անարատ և անյողդողդ և
անդոյր

Ոչ բնակակցաց առ 'ի չարիս հըրա-
սոյր ,

Եւ ոչ բըռանց սաստ հրամանի բըռ-
նաւոր

Ի հաստատուն մըտաց շըրջէ 'ի խո-
տոր :

Եւ ոչ հարաւ շընչեալ ուժդին 'ի
Ֆեանդրի ,

Ոչ շանթընկէց ձեռներն մեծին Գիո-
սի ,

Եւ ոչ աշխարհ թէ քայքայեալ կոր-
ձանի ,

Զաներկեանըն դայն արկցեն յեր-
կեղի » :

Եւ Վիրգիլիոս նովին պարզութեամբ ,
փոխանակ ասելոյ առ հռոմայեցիս՝ թէ
դուք ոչ քաջ անդրիագործք էք , ոչ
ճարտար ձուլիչք , ոչ աստեղարաչխք ,
ոչ ճարտարախօսք , այլ միայն քաջ իշ-
խեցողք , ասէ (Են . Զ . 847) .

« Կոփեսցեն այլք ըղկենդանի դէմս
'ի վէմ ,

Զուլեսցեն քաջ շընչող պըղինձըս ,
զխտեմ .

Ղրծաղրեացեն ցըսով ըղծիրս եթերաց,
Պողցեն զարփից ելս, իցեն զոս զա-
տասաց .

Իսկ զու իշխել աշխարհի կալ քեզ
սրահեստ ,

Հոռմայեցիդ զու , այդ լիցի քո ար-
հեստ » :

Ընդ սրարզութեան ասացուածոցն խըն-
դրի և կորով և սաստկութիւն՝ ի վսեմն .
և այս յաջողէ ՚ի բարւոք բնարութենէ
հանդամանաց իրին՝ զորս քերթողն ՚ի
ներքս ամէ : Սրինակ իմն . ՚ի նկարա-
զրել զմըրրիկ՝ չէ բաւական ՚ի մէջ բե-
րել զտատանումն ծառոց , զամբառ-
նալ ալեաց և այլն , այլ որպէս Վ իր-
զիլիոս նկարազրէ զայն .

« Իսկ ինքըն հայրն ՚ի ստուեր ծոցոյ ամ-
պրտպաց

Հրափայլ աջով թափէ շանթիս կայ-
ժականց .

Ահեզ թընդամար զողայ երկիր վիթ-
խարի ,

Եւ խուճապեալ սուզին զազանք ՚ի
մորի :

Մահեանացու սիրտք ՚ի յերեր տա-
տանին ,

Եւ յարհաւրացն ազինք բոլոր խո-
նարհին :

Հրավառ նեախւ նա կամ զԱթոս
հարկանէ ,

կամ զԿերաւնեան բարձունս և կամ
զՌոտոպէ :

Տեղ և տարափ շրշող մըրրիկ շա-
ռաշեն ,

Մերթ ծովափունք և մերթ մայրիք
մըռնչեն » :

Եւ Հովերոս վսեմարար զհրամայել Ա-
րամազդայ բացատրէ այսպէս ըստ հին
թարգմանութեան. (Իդիական. Ա. 228).

« Եւ կասուտակային յօնօքն ակնար-
կեաց Զրուանեանն .

Եւ սրանչելի աստուածային վարպն
չարժեցան յանմահ

Գլխոյ թագաւորին , և մեծապէս
չարժեալ տատանեցաւ Ողիմպոս » :

Յոլովք ևն յոյժ 'ի սուրբ գիրս օրինակք
առ այս . որպէս 'ի Սաղմ. (1, 2 . 55)

նկարագիր արագարագ կօրձանման
ամպարչաաց . « Տեսի դամպարիշտն
վերացեալ բարձրացեալ որպէս զմայրս
Լիբանանու . անցի , և ահա ոչ էր-
խնդրեցի , և ոչ գտաւ տեղի նորա » :

Եւ 'ի գիրս իմաստութեան (զԼ. ժԷ .)
այսպէս նկարագրի ահ և գողումն անօ-
րինաց . « Քանզի միով խաւարային
« շղթայիւ ամենեքեան կապեցան . և

« թէ հողմ շնչէր, և եթէ թանձրախօս
 « ոստոյ քաղցրածայն հաւուց բարբառ
 « հնչէր, եթէ յորդութիւն ջրոց հոսե-
 « լոց բռնութեամբ, և եթէ բոմբիւնք
 « սպառնալեաց վիմաց հոլովելոց, և
 « եթէ ընթացք աներևոյթք անասնոց
 « կայտուելոց, և եթէ բարբառ ահագին
 « գազանաց գոչելոց, կամ անդրէն
 « յանձն բեկելոյ 'ի քարանձաւաց լե-
 « բանց ձայնից արձագանդաց, լքոյց
 « զնոսա զարհուրեցուցեալ ։

Եւ Յօբ (գլ. ԻԶ. 6) այսպէս զմեծու-
 թիւնն Աստուծոյ նկարագրէ. « Մերկ
 « են գժոխք առաջի նորա, և չիր
 « զգեստ կորչասեան. ձգեաց զհիւսի-
 « սի գոչընչիւ, կախեաց զերկիր 'ի վե-
 « րայ ոչընչի. ծրարէ զջուրս յամպս
 « իւր և ոչ պատասնեցաւ մէզ 'ի ներքոյ
 « նորա. . . . Հրաման պատեաց զերե-
 « սօք ջրոյ. սիւնք երկնից թռեան և
 « զարհուրեցան 'ի սաստէ նորա. Զօ-
 « բութեամբ հանդարտեցոյց զձով, ի-
 « մաստութեամբ նորա ատրածեալ է
 « համատարածն. Աղխք երկնից սար-
 « սեցին, հրամանաւ իւրով սպան զվի-
 « շապն ասպատամբ ։

Եւ Եսայի (գլ. Ե. 28) այսպէս նկա-
 րագրէ զազգս՝ զորս սպառնաց յարու-

ցանկել տեառն 'ի վերայ Խորայելի .
 « Որոց նեաք իւրեանց սրեալ են , և
 « աղեղունք լարեալ . սմբակք երիվա-
 « րաց նոցա իբրև զվէմ հաստատուն ,
 « համարեցան անխք կառաց նոցա իբ-
 « րև զմրրիկ » :

Յաճախ են յոյժ և այլ ևս հանգոյն սո-
 ցին օրինակք վսեմութեան յաստուա-
 ծաշունչ զիրս : Եւ յետ սրբազան մա-
 տենազրացն վսեմախօս է 'ի քերթողս
 և Հոմերոս , մանաւանդ 'ի քսաներորդ
 զիրսն 'ի նկարագրել զԱպոլոն . և
 Վիրգիլիոս 'ի հրկիզութեան Տրօլա-
 դայ , և յէջն Ենէասայ 'ի դժոխս .
 և Թասսոյ 'ի նկարագրել զժողով
 գիւացն , և 'ի պատերազմունս ուրեք .
 յորոց Հոմերոս (Խղիական . Ա .) այս-
 պէս նկարագրէ զվրէժխնդրութիւն Ա-
 պոլոնի 'ի բողոքել Քրիսեայ քրմի նա-
 րա զզրկանացն և զարհամարհանաց՝
 զոր Ագամեմնոն զօրաւար արայեցւոց
 արար ընդ նա .

« Լուաւ ֆերոս զալեօրին ըզբողոք ,
 Եւ զիցընկէց 'ի բարձանց էջ անողոր .
 Աղեղն 'ի յուս իւր և կասարճ ամբա-
 փակ ,
 Նըսեմաստուեր ինք զիչերոյ 'ի քա-
 տակ .

Եւ յընթանալն հսկայաբայլ 'ի ստու-
րէջ ,

Շառաչեն նետք 'ի գրժգմելոյն թիկ-
նամէջ :

Կառեաւ ապա հանդէս նաւացն 'ի
բացէ ,

Եւ զլայնալիճն ուղղեալ ըզնետն ար-
ձակէ .

Արծաթափայլ աղեղն ուժղին ճար-
ճատեաց ,

'Նախ ըզգրաստուցրն ջոկ հարեալ և
չոյտ շանց ,

Այլա զմարտկաւն ըզնետն էաձ մահ-
ատիթ ,

Խարոյկք մահուն այրին անչէջ խիտ
առ խիտ :

Եւ զինն արփի նետք աստուածոյն
անդադար

Յարայեցւոցրն տեղային 'ի ճամ-
բար » :

Բազումք են յոյժ և 'ի շարականս մեր
խմաստք և ասացուածք վսեմք , մանա-
ւանդ 'ի կանոնս սրբոյ խաչին , որպէս
օրհնութիւն եօթներորդի աւուրն .

« Անապական սուրբ զխաչն օրհնեա-
լցուք , որ եղև առաջնորդ աւաղակին ,
« և յօրինեաց մեզ ճանատարհ , որ
« ձևացոյց մեզ սովաւ մտանել ընդ

« զուռն անեղաչէն դրախտին տեառն,
 « Բանալի արքայութեան տուաւ հողա-
 « ծին մարդոյն . ուստի յառաջին ճա-
 « շակմանէն արտարս անկեալ 'ի յաւէժ
 « կենդանութեանն . որ ձեացոյց մեզ, և
 « այլն Պաւաղանաձև երևեալ եղիւլ-
 « տական աղգին, ցուցանելով զգօրու-
 « թիւն սրբոյ խաչին, յափշտակելով
 « զգաւաղանան դիւթական, որ ձեա-
 « ցոյց մեզ, և այլն :
 « Գրոշմ զգայութեան օրինակեալ 'ի
 « վերայ սեմոց դրանց նոցա, աներ-
 « կիւզ սրահելով զժողովուրդն յանդ-
 « բանկածախ սատակմանէն . որ ձեա-
 « ցոյց մեզ, և այլն :
 « Երևեալ աղիւսանման ակն սլատուա-
 « կան 'ի ձև խաչին . հերձանելով զծովն
 « կարմիր, առաջնորդելով ժողովրդ-
 « դեանն սեամբ ամսոյ լոյսն անմեկ-
 « նելի, որ ձեացոյց մեզ . և այլն » :

ԴԱՍ Ժ

Թերութիւնք վսեմին :

Հ. Յորոց թերութեանց պարտ իցէ զգուշանալ, որոց ՚ի վսեմն ջանան թեւ կոխել :

Պ. Նախ առաջին յերկայնարանելոյ . և երկայնարանել իմա ոչ միայն ըստ եղանակի ասացուածոյն և ըստ սեթեկից և դարդուց, այլ և ըստ իմաստիցն : Քանզի միտք չկարեն ընդ երկար սաւառնեալ կալ ՚ի բարձու . և ՚ի յերկարել անդ քերթողին, քանզի ոչ է մարթ նմա շարայարել անընդհատ իմաստս վսեմս, ինքնին ստորանկեալ վայրաբերին միտք : Վասն որոյ պարտ է շատանալ քերթողին՝ երբէք երբէք յափշտակելով զմիտս, և փայլակնաձև զիմաստսն վսեմս յօրինելով . վասն որոյ ընդլայնումն այն չքեղ իմաստից անկարեորաց, և ս առաւել բառից այնպիսեաց, ոչ վսեմախօս յարդարէ զքերթողն՝ այլ ճամբարտակ : Չմարթէր Մովսեսի վսեմազոյնս պատմել զստեղծումն լուսոյ, քան զոր անդարդ պարզութեամբն պատմէ : « Ասաց Աստուած .

Եղիցի լոյս . և եղև լոյս » : Որքան վսեմ է և ազդու համառօտս այս ասացուած, այնքան նուաստ և անզօր գտանէր՝ եթէ այսպէս զնոյն երկայնաբանէր . « Իշխեցողն և տէր ամենայն էից, միտլ և եթ բարբառով անդարձ իւրոյ հրամանին ասաց եղանել լուսոյ . և ՚ի մըշտագիշեր խաւարային անգնդոց եկն լոյս ՚ի գոյ » :

Երկրորդ զգուշալին է՝ շնուաստացուցանել զիրս վսեմս գծուծ իմաստիւք կամ ասացուածով, որպէս սողը տեալն յՈվրատեայ ասացուած Մարկոսի զձիւնաբերաց, թէ

« Ի լեառն Ալպեայ բարձրագիտակ Եթուք Հերմէս ձիւն ըսպիտակ » :

Եւ որպէս ոմն զՋրհեղեղէն մտաբերեաց անճաչս այլաբանել, աստուածասաստ բարկութեանն ՚ի թուրջ արկեալ զտիեղերս : Արդ ՚ի տարնալայման անտեղութենէ օրինակացս ՚ի միտ առնուլ է համեմատարար և զնուազ անտեղիսն՝ յորս ստէպ զառածանին քերթողք հետեակր :

Իսկ երրորդ զգուշալին է ընդ հակառակն երկրորդիս, մի զանարդ ինչ և զնուաստ հնարել ճոռոմութեամբ ասացուածոյ ամբառնալ ՚ի վսեմութիւն :

Քանզի վսեմութիւն 'ի վեհ իմաստս է,
 և հնարք վսեմախօսութեան 'ի սարգ և
 'ի սահաւ բանս : Ասեմագոյնք 'ի քեր-
 թողաց և 'ի մատենագրաց բազում այն
 է զի սարգախօսք ևս գտանին . և որ
 հնարի որ հանդէս առնել բառից և յա-
 ճախէ մակդիրս շքեղս , սովորաբար
 թափուր գտանի յիմաստից . մանա-
 ւանդ 'ի մերս բարբառ որչափ մե-
 ծավայելուչ և վսեմ յօրինին իմաստք
 վեհք ընտրութեամբ բառից և բար-
 դութեանցն ըստ սլառչածի և զգոյչ
 սխտառութեամբ , այնչափ ցուրտ և
 տաղտկալի է յաճախութիւն համանչա-
 նակ և աւելորդ բառից : Արպէս Յո-
 հաննու կաթողիկոսի ասելն . « Այլ և
 « հեղձամղձուկ յարկածածուկ հողա-
 « թաւալ հողահեղձոյց սատակումն
 « դիակոյտ բազմութեանն , որ կար-
 « ծրագոյն քարեղէն և անկարեկիր
 « միտս էր ստացեալ յորդորէր զնա 'ի
 « բազում ողբս և յարտօսրաթոր կա-
 « կանմունս » : Զոր վայելչագոյն յոյժ
 մարթէր յօրինել համառօտիւ այսպէս .
 « Էւ սատակումն դիակոյտ բազմու-
 « թեանն զանկարեկիր միտս 'ի բազում
 « ողբս յորդորէր » :

ԳԱՍ ԺԱ.

Սանման Գեղեցիկն . — Չանազանութիւն
բերրոյական լեզուին 'ի նստարականէն :

Հ . Չինչ է գեղեցիկն .

Պ . Ամենայն որ հաճոյն է և զուար-
ճացուցիչ : Չանազանի յոյժ ազգումն
սորա յազգմանէ վսեմին . քանզի նո-
րայն սաստիկ է և սորայն հեղիկ . և
թէպէտ ոչ իբրև զվսեմն ամբառնայ սա
'ի վեր զմիտս , այլ զուարճացուցանէ
դնա . և յետ վսեմին սա սխալաստէ
երևակայութեան առաւելագոյն բերկ-
րանս : Աչ է մարթ յերկարաձգել զի-
մաստս վսեմս . իսկ գեղեցիկն ոչ միայն
երկարաձգի' այլ և յանսլարոյր զանա-
զանութիւնս իրաց տարածանի : Վասն
որոյ ամենայն իմաստք և ձևք և բա-
ցատրութիւնք քերթողական լեզուին
սխալաճք և վայելուչք , որ շիցենն
վսեմք . գեղեցիկք են :

Հ . Տուր ինձ օրինակս ինչ գեղեց-
կին .

Պ . Գեղեցիկ է յոյժ խօսակցութիւնս
ընդ անցաւոր որ և ընդ տատրակ որոյ
վարուժանն 'ի վարմս անկեալ .

Անց . « Զի՞ գործես 'ի տըխուր անտա-
ռիս ,

Ո՞վ տատրակդ ողբերգու , ասա
ցիս :

Տատր . Հեճեմ աստ , զի աւանդ կորուսի
Զվարուժանն իմ միակ ցան-
կալի :

Անց . Զերկընչիս զի հաւորսն և ըզքեզ
Թակարդեալ ըսպանցէ նայա-
պէս :

Տատր . Եթէ ոչ նա գահիճ արիւնուշտ ,
Սակայն ցաւք իմ լիցին ինձ ան-
շուշտ » :

Տիրուղ առ 'ի բացատրել զքաղցր ըն-
կերութիւն սիրելոյ բարեկամին իւրոյ ,
այսպէս գեղեցիկ յօրինէ զբանն .

« Մենացելումս իսկ յանապատ ան-
մարդի ,

Բաղմածողով դու ինձ ակումբ ցան-
կալի » :

Եւ կատուղ այսպէս առ սիրելին իւր
բարբառի .

« Ոչ ևս ըզքեզ տեսից եղբայր իմ սի-
րելի քան դարե ,

Բայց սիրեցից ըզքեզ և յայսմ հետէ
'ի սէր մըշտատե » :

Գեղեցիկ յոյժ և սմն յարդի քերթո-
ղաց յօրինէ այսպէս զգրուատիկ ելա-

կին և զմանուշակի ըստ իմաստիցն և ըստ բացատրութեան .

« Լըրթագոյն մանուշակ
 Եւ ելակ կարմրորակ ,
 Նազելիք երկորին
 Յածք համեստք երկորին :
 Երկորին իսկ մանունք ,
 Ըզգեանով են սողունք :
 Եւ այնպէս սլատկառող ,
 Զի զգիմօք ունին քող .
 Մինչ գողցես զեղ նոցա
 Դալարեօք չըքանայ :
 Միշտ ՚ի վայր կան թերեալ
 Պարանոցք վաստակեալ ,
 Բայց սակայն այր և կին
 Մեծազրեն յոյզ լինին
 Ըզսիրուն մանուշակ
 Եւ զելակ անուշակ » :

Հ . Ի՞նչ զանազանի լեզուն քերթողա-
 կան ՚ի հոկտորահանէն և յայլոց .

Պ . Քանզի քերթողաց զլխաւորա-
 դոյն ուշ նպատակին է զուարճացու-
 ցանել , խանդաղատել , ազգել զգաց-
 մունս վեհս , և ՚ի բաց մերժել զյոռու-
 թիւնս , օրէն է նոցա ՚ի կիր առնուլ
 իմաստս և ձևս անսովորս և յանդ-
 դունս , կրկնութիւնս յաճախաւորս ,
 մակդիրս նորաձևս , և նկարազրու-

թիւնս բաղմաղարդս և ընդարձակա-
 դոյնս : Քանզի բանաստեղծութիւն է
 նկար խօսուն , և այս ամենայն որպէս
 դեղք երանգոյ են նմա առ ՚ի նկարա-
 դրել կենդանաախարհ՝ դորոց խօսի .
 վասն որոյ պարտ է համբակաց նկա-
 տել զայսոսիկ ՚ի քերթուածս :

Հ . Տուր ինձ օրինակս ինչ քերթո-
 ղական գեղեցիկ բացատրութեանց .

Պ . Ապուր յօրինակ զսաղմոսն ճԳ
 յաղագս արարչութեան : Փոխանակ ա-
 սելոյ՝ թէ ալիք ծովու մերթ ամբառնան
 և մերթ խոնարհին , ասէ . « Ելանեն
 լեռնանան , և իջանեն դաշտանան » :
 Աստանօր միով բառիւս լեռնաևան ցու-
 ցանէ զլեռնաձև կոհակաց ծովուն
 զկոծմունս , և միով դարձեալ բառիւս
 դաշտաևան զգեղեցկածաւալ հանդար-
 տութիւն ծովու իրրև զգաշտ :

Փոխանակ սսելոյ՝ թէ բղխեցուցեր
 աղբիւրս ընդ ծործորս , ասէ . « Առա-
 քեցեր զաղբիւրս ընդ ծործորս » : Ար
 բառիւս առաքեցեր շունչ իմն և կենդա-
 նութիւն աղբերցն ընծայի , հնաղան-
 դել հրամանաց արարչին , և գնալ ընդ
 ծործորս :

Փոխանակ սսելոյ՝ թէ դու ստեղծեր
 դ ծառս , և աճեցուցանես զնոսա ան-

ձրևովք, և պատրաստես զնոսա՛րի դա-
 դարս թռչնոց, ասէ. « Յազեացին
 « ծառքն տեառն, և մայրքն Վիրանա-
 « նու՛ զորս դու տնկեցեր. անդ թըս-
 « չունք երկնից ձագս հանցեն » : Ուր
 բառս յազեացին ցուցանէ զծարաւ ծա-
 ոսց իրրև զկենդանեաց պատրելոց. և
 ձագս հանել անդ թռչնոց՝ զզեղեցկա-
 գոյն մասն բնակութեան թռչնոց բա-
 ցատրէ :

Փոխանակ ասելոյ՝ թէ պահմանեցեր
 զժամ մտից արեղական, ասէ. « Արե-
 դակն ծանեաւ զժամ մտանելոյ իւ-
 րոյ » : Ուր բառիւս ծանեաւ, առաւել
 ինչ քան զկենդանութիւն բնծայի արե-
 դական, այսինքն է ձանաչել զկարգ
 իւր բանաւորապէս, և հպատակել
 այնմ :

Առցուք դարձեալ յԱզեկիէլէ (զԼ-
 ԻՂ.) զնկարագիր նաւացն տիրացւոց,
 ուր մարդարէն կամի և եթ ասել՝ թէ
 նաւք վաճառականք Տիրոսի էին ամ-
 բակառոցք և մեծաշուք, և ուղղիչք
 նոցա քաջահմուտք : « Մայրք ՚ի Սա-
 « նայիր լեռնէ շինեցան քեզ պահանգք,
 « և տախտակք նոճիք ՚ի Վիրանանէ
 « առան՝ առնել քեզ կայմս և զլեւափայ-
 « տեայս. ՚ի Բասանէ արարին զղեկս

« նաւաց քոց . . . : Յեհնդ ընդ զիսպակի
 « զործեցաւ քեզ 'ի պաստառս . յԱզիպ-
 « տոսէ արկանելիք քեզ 'ի փառս , և
 « հանդերձ ծիրանի և կապուտակ 'ի
 « կողեւացն յելիմացւոց եզեն 'ի զարդ
 « պաճուճանաց քոց : Աւ իշխանք քո
 « բնակիչք սիդոնացւոց , և եզեն ա-
 « րադացիք նաւաւարք քո . և իմաս-
 « տունք քո՝ Տիւրոս՝ որ եզեն 'ի քեզ ,
 « նորա եզեն քեզ նաւապետք » :

Տես ինձ քանի վսեմագոյն յօրինէ քեր-
 թողն զթուումն մասանց . և ապա փո-
 խանակ ասելոյ թէ մասունքն այնորիկ
 իւրաքանչիւր , այսինքն պահանգքն ,
 կայմք , թիակք և այլն , յազնիւ փայ-
 տից շինեալ էին , և առադաստքն և
 դրօշք յազնիւ կտաւոց , առանձնաւորէ
 ոչ միայն զորակ փայտիցն և զկտաւոց ,
 այլ և զքաղաքաց՝ որ բերեն զազնուա-
 գոյնս 'ի ծառոց անտի և 'ի բեհեզաց :
 Աոյնպէս և զթիաւարս և զուղղիչս նա-
 ւացն առանձնաւորէ ոչ միայն յարըս
 երեւելիս և 'ի հմուտս՝ այլ և 'ի սիդո-
 նացիս և յարադացիս և 'ի Թիւրացիս ,
 յորս հմտագոյնք 'ի նաւաւարաց էին :

ԴԱՍ ԺԲ

Մակդիրք և շրջաբանութիւն :

Հ . Ո՞ր իցեն սեփականագոյն քերթողաց ձևք .

Պ . Քան զամենայն ձևս յաճախեն առ նոսա մակդրաց պիտառութիւն , և շրջաբանութիւն :

Հ . Զիւրդ ՚ի կիր անուն քերթողք զմակդիրս .

Պ . Երրակի . Նախ զհանգամանս իրաց ծանօթս , զորս ճարտասանն ՚ի բաց թողու , քերթողն վայելչապէս բացատրէ մակդրօք : Զոր օրինակ զմանգաղ ասել կոր , զոպնիաղ՝ սեառ , զխաշինս՝ զեղմնարարնս , զթռչունս՝ երգեցիկս , զեղեամն՝ ցուրտ , զցորեան՝ խարտեաչ , զսղոց՝ խոնտող , զկարապ սպիտակ , զբահ՝ կարծր , զհիւսիսի՝ ցուրտ , զհարաւ՝ խոնաւուտ , զծիւն՝ սպիտակ , այլովքն հանդերձ , որպէս է տեսանել զայս ամենայն ՚ի չքնաղ քերթուածս Վիրգիլեայ : Երկրորդ առ ՚ի բացատրել զսաստկութիւն հանգամանաց իրացն , զոր այսպէս իսկ սլահանջէ սահման բանաստեղծութեան , զորով

բարբառ երեւակայութեան և սրտի .
 վասն որոյ քերթողն երեւակայէ միշտ
 զմըչակ խնամող, զհողագործ՝ նուժկու,
 զբրիչ՝ ծակեր, զյօտոց՝ սուր, զերթիւար՝
 անխարանոց, զառիւծ ամենի, զհովանի
 մեծատարած, զանտառ՝ հսկմատուեր,
 զբաղեղն՝ սևաւ, զվարաղ՝ բաւատակ,
 զօձ՝ երկայնաձիգ, զկիձ՝ պարտեակ,
 զծիրանի՝ ախրացի, և այլն: Համառօտ
 ասացեալ, զամենայն ինչ չար և բարի
 ստուարացուցանէ յաչս նորա երեւ-
 կայութիւն:

Եւ երբորդ՝ ազնուագոյն և զանակ պի-
 տառութեան մակգրաց, որովք քեր-
 թողն ՚ի մի միայն բառ բովանդակէ նը-
 մանութիւնս, փոխակերպութիւնս և
 այլ ձևս և խմաստս բազումս: Աւցուք
 դարձեալ օրինակս ՚ի Ա իրգիլեայ .
 զլուսին կոչէ նա ուրեք ուրեք արծարի,
 և սկեղիկիկ զարեգակն, յայտ արա-
 բեալ զփայլումն միոյն իբրև զարծաթ,
 և զմիւսոյն իբրև զօսկի:

Կոչէ նա յամբ զամիսս ամարայնոյ և
 զգիշերս ձմերայինս, և երագըերաց զա-
 րև աշնանային, ակնարկելով յերկայ-
 նութիւն տուրնջեան ամարայնի և գի-
 շերաց ձմերայնի, և ՚ի կարծութիւն
 տունջեան յաշնայնի: Ծոյրս կոչէ նա

զծառաստանս և զարտորայս անբերս,
 և ազան զԱխերոն, զբարս իմն մարդ-
 կեղէն տալով նոցա նմանութեամբ:
 Կոչէ քանձրախիտ զթեւս ազոաւուց՝
 զբաղմութիւն երամոյ նոցա յայտ առ-
 նելով:

Կոչէ փայլուն զխոփ, յանդուլ վաս-
 տակս արօրադրին ակնարկելով:

Կոչէ լուս զանտառս, և համբ զծառս,
 զամայութիւն միոյն յայտ առնելով, և
 և զմիւսոյն չլինել զաղար երգեցիկ
 թռչնոց:

Կոչէ սակարիշտ զղարս, յորս կացին
 ամպարիշտ մարդիկ:

Ասէ ոգորել նոխաղաց ընդ իրեարս ու-
 խերիմ և զջերօք, մասին տալով զհան-
 զամանս բոլորին:

Եւ այսպէս ամենայն ուրեք ճարտար
 մակադրութեամբքն հրաշաղան զբեր-
 թուածս իւր յօրինէ քերթողն:

Եւ և այլ աղգ պիտառութեան մակդրի
 կամ յատկացուցչի, յաճախեալ առ
 քերթողս, որ ոչ սակաւ յաւելու կեն-
 զանութիւն և զեղ ՚ի քերթուածս: Եւ
 է առանձնաւորել զիրս. զոր օրինակ
 զխէչակ՝ որ մարթի անխտիր յամենայն
 փայտից գոյ՝ կոչել հացեաց. և ուսնիս
 կոչել զկողովս՝ զոր յաղղի աղղի ճիւ-

զոց անխտիր մարթ է հիւսել: Սոյնպէս
և զվայրս առանձնաւորել յատուկ ա-
նուամբ, և զբերս, մանաւանդ ուր
աղնիւքն իցեն. զոր օրինակ իդոմական
կոչել զարմաւենի, Հիւպիան զմեզր,
զոսկի՝ Սոփիերայ, զայզի՝ ՚ի Բեղմատն,
զմայրս՝ Լիբանանու, և այլն: Տես ՚ի
նկարագիր նաւացն տիրացւոց (Դաս
ԺԱ.):

Հ. Տուր ինձ օրինակս շրջաբանու-
թեան քերթողականս:

Պ. Սաղմոսերդուն փոխանակ ասե-
լոյ (Սղմ. ՀԼ.) թէ որդիք Եփրեմայ քաջ
սպատերազմողք փախեան ՚ի սպառե-
րազմէ, ասէ. « Որդիք Եփրեմի, լիա-
« ձիղք և սնդածիղք, յաւուր սպառե-
« րազմի կապարձս դարձուցին »:

Յոր փոխանակ ասելոյ թէ ծաղր և զէ-
տաքատ և սինչբոր մարդկան, ասէ (զԼ.
Լ.) « Որք սպառէին խարշափուն բան-
« ջարով, և դարմատս փայտից ծամէին
« ՚ի սաստիկ սովոյ, որոց տունք իւ-
« րեանց էին ծակք վիմաց, որք ընդ
« խռուովք վայրենեօք բնակեալ էին,
« արդ քնար եմ ես նոցա »:

Նոյն ինքն դարձեալ (զԼ. Լ. Թ.) փոխա-
նակ ասելոյ ՚ի դիմաց տեառն՝ թէ ես
ստեղծի զձի, այսպէս շրջաբանէ. « Ե-

« Թէ դո՛ւ աղուցեր ձիոյ զօրութիւն , և
 « զգեցուցեր դրա՛հ զսպարանոցաւ նո-
 « րա , արկեր զնովաւ սպառազինու-
 « թիւն , և փառս լանջաց նորա զյան-
 « զըզնութիւն » :

Նոյն ինքն դարձեալ և 'ի նկարադրել
 դիլիշապն , փոխանակ ասելոյ՝ Թէ ա-
 չարկու են ատամունք նորա , սպարա-
 նոց նորա հզօր , և կորուսանէ զամե-
 նեսին՝ որ ընդ առաջ սլատահին նմա ,
 ասէ (զլ. ԽԱ.) « Շուրջ զատամամբք
 « նորա ահ , 'ի սպարանոցի նորա զօրու-
 « թիւն բնակէ , առաջի նորա կորուստ
 « ընթանայ » :

Եւ Սողոմոն յերգս երգոց (զլ. Բ. 11)
 փոխանակ ասելոյ՝ Թէ եհասս գարուն ,
 այսօգէս շրջարանէ . « Ահա ձմեռն
 « էանց , անձրեք անցին և զնացեալ
 « մեկնեցան , ծաղիկք երևեցան յերկ-
 « րի մերում , ժամանակ եհասս յատա-
 « նելոյ . ձայն տափրակի լսելի եղև
 « յերկրի մերում » :

Լուկանոս քերթող փոխանակ ասելոյ՝
 Թէ Արամոս փիւնիկեցի եղև գտակ
 զրչութեան , ասէ .

« Փիւնիկեցիք նախկին իշխեալ ,
 Եթէ լըսեմք համբաւոյ ,
 Անհարթ ձևովք կայումքն տալ

Անցանկի բարբառոյ ։

Ձոր գեղեցիկ ևս այսպէս չրջարանէ
ոմն ՚ի գաղղիացի քերթողաց .

« Ի նմանէ հանճարեզս այս արուեստ
՚ի լոյս ել ,

Նըկարեւ ըզբարբառ , և ընդ աչքս
խօսել .

Եւ ՚ի գիծքս սէսպէս և ՚ի ձև բաղ-
մադան ,

Խորհրդոց անմարմնոց տալ երանգ
և իրան ։

Եւ ոմն ՚ի քաջացն մերոց արդի քեր-
թողաց փոխանակ ասելոյ՝ թէ մինչ մե-
րազնեայ մանկտին ողբերգէ ՚ի տեսա-
րանի , վայելուչ իմն այսպէս չրջարանէ .

« Ի չափ աաղի մինչ թորդոմեան
մանկանց պար

Ի ստիոկղեան սօլերս ագոյց գարչա-
պար ։

Եւ Ուրատ (Տաղերդ . Ա . Ի .) փոխա-
նակ ասելոյ՝ թէ գու աղնիւ ըմպես զի-
նի , իսկ ևս ոչ , այսպէս չրջարանէ .

« Գու զկեկուպեանն ըմպես ըզհոյդ ,

Եւ զ՚ի հընձանքս կաղէնեան ճըմէնալ
ողկոյզ .

Ոչ փաղերնեան որթք յիմ բաժակ

Եւ ոչ փորմեան խառնեն ըրլուրքըն
զանասպակ ։

ԳԱՍ ԺԳ

Չանագանուրիւն բերրոյական ձեոց 'ի հսկտորականաց : — Չև նկարագրութեան :

Հ . Իւ գանաղանին ձեք բերթողականք 'ի հսկտորականացն .

Պ . Աղաքէն բերթողական արուեստին ձեք բազում խիք յար և նման հսկտորականացն գտանին , բայց գրեթէ և ամենայն ուրեք գանաղանին յայնցանէ սաստկութեամբն . քանզի բազում ինչ օրէն է բերթողի , որ հսկտորի առաւելաղանցն է , և է ուրեք զի ծաղրելի խակ : Օրինակ իմն . գեղեցիկ է շրջաբանութիւն շարականին , ուր փոխանակ ասելոյ՝ թէ սուրբ լուսաօրիչն մեր դամս հնգետասան 'ի խոր վիրապին բնակէր , ասէ . « Արեք հնգօր « ամօք 'ի մէջ թունաւորացն բնակէր « անգնդային տանջանօրն 'ի վիրա « պին » : Այլ եթէ դսոյն ասացուած օր 'ի ճառս կամ ևս առաւել 'ի հետեակ բանս 'ի կիր արկանիցէ , որպէս ասել՝ երիցս երբեակ որդիս ուրուք ծնեալ , կամ երիս հնգեակ ճառս յօրինեալ և այլն , կարի յոյժ ծաղրելի գտանի :

Գարձեալ և Սողոմոն 'ի ձև փոխարե-
րութեան ազորիս կոչէ զատամունս . և
ոչ անդ զկայ առեալ, այլ և տկարու-
թեամբ ձայնի ազորոյն այլարանէ
զտկարանալ ատամանց ձերոց, որ ան-
ցանէ անդր քան զսահման ճարտասա-
նին :

Եւ Ուրատիոս տժգոյն կոչէ զմահ, 'ի
ձև փոխանունութեան տալով մահու
զհանգամանս մեռելոյ կամ զգիտկան .
և ոչ անդ զկայ առեալ, յաւելու 'ի ձև
զիմառնութեան քերթողարանել՝ զի
նովին ոտամբ հարկանէ տժգոյն մահ
զարբունիս և զհիւզ . զոր 'ի ճարտա-
սանական ճառս արուեստակութիւն
համարելի է :

Նմանաօղէս Վիրգիլիոս և Ուրիդիոս և
այլք 'ի քերթողաց 'ի ձև խելամտու-
թեան եղևին կոչեն զնաւ բազում ու-
րերք, զնիւթն փոխանակ իրին առեալ .
որ կարի իմն է ճարտասանին :

Նոյն ինչն Վիրգիլիոս բազում ուրեր
'ի կիր արկանէ շրջարանութիւնս զե-
ղեցիկս յոյժ, որք 'ի ճարտասանական
ճառս անյարմարք թուին . զոր օրինակ
փոխանակ ասելոյ՝ թէ մինչչև սառու-
ցեալ իցեն ջուրք՝ պարտ է աւանդել
երկրի զսերմանս, ասէ . « Մինչչև

« Խոսուք ձմերայնոյն սանձահարեալ
 « զուղիսս սառամանեօք » : Եւ զկար-
 ճութենէ աւուրց ձմերայնոյ ասէ՝ թէ
 արեղակունք ձմերայինք ճեպին մտա-
 նել յԱվիհիան : Եւ այլուք փոխանակ
 ասելոյ հովուի առհովուակիցն թէ յի-
 շեսցի անուն քո մինչև 'ի սպառ , ասէ .
 « Յորչափ ծաղկամբք մեղուք և ցօղով
 « պարարեսցին ճպուռնք , յիշեսցի ա-
 « նուն քո առ հովիւս » : Եւ այլ սոցին
 հանդոյն շրջարանութիւնք անթիւք ,
 զորս ոչ է օրէն ճարտասանի 'ի կիր-
 արկանել :

Նոյն ինքն դարձեալ 'ի ձև նմանու-
 թեան առ 'ի բացատրել թէ որով կար-
 դաւ զճառս 'ի բլրի պարտ իցէ տնկել ,
 աճէ յօրինակ գրանակ զօրաց , սրպէս
 'ի մեծի պատերազմի երկայն զգումար-
 տակսն տարածանէ լեզէոն , և յընդար-
 ձակ դաշտի զեռայ ճամբար , կարգին
 ոսպմբ , և ծածանի փայլուն սղնձով
 երկիրն ամենայն , մինչև ահագին
 մարտիցն խառնեալ և մինչ վարանեալ
 'ի մէջ զինուցն թափառի Արէս : Արդ
 բստ կարգաց այսպիսոյ ճակատու սա-
 տուիրէ տնկել զճառս 'ի զառ իվայրի-
 ուր թէպէտ և զեղեցիկ է նմանու-
 թիւնն , և բացատրութիւնքն ամենայն

ճարտասանականք, մանաւանդ յար-
ձակ թարգմանութեանս, այլ ո՞ ոչ տե-
սանէ զի ձև նմանութեանն 'ի վեր է
քան զսահման ճարտասանութեան, և
անօրատկանաւոր հսկողական ճա-
ռից :

Նոյն ինքն դարձեալ 'ի ձև չափադան-
ցութեան փոխանակ ասելոյ՝ թէ անհը-
նար է զազգս այդեաց թուել և ուսա-
նել զանուանս նոցա, ասէ. « Զոր թէ
« Գիտել որ կամիցի, կամիցի նա զի-
« տել եթէ քանիք յաւաղուտս Վիբիոյ
« մրրկին զեփրուի հատք, և կամ քա-
« նիք զծովափունս Յոնիոյ բաղխեն
« ալիք, յորժամ խստաշունչ 'ի վերայ
« նաւաց անկանի Եւրոս » : Ահա և
աստ չիք ինչ 'ի բացատրութիւնսն օտար
'ի ճարտասանութենէ : Բայց զլիսաւոր
մասինն զեղ և վայեղչութիւն՝ որ է
ձեն չափադանցութեան՝ փոխի 'ի ճա-
մարտակութիւն՝ թէ որ 'ի վարդապե-
տելն հետեակ բանիւ զմշակութենէ և
կամ 'ի ճարտասանելն կամիցի 'ի կիր
արկանել զնոյն :

Նոյն ինքն դարձեալ 'ի ձև բացադար-
ձութեան այսպէս միում 'ի հովուաց
այ բարբառել. « Թուիք զալարա-
« զեղք, լերուք հովանի գառանցս ի-

« մոց » : Արդ գեղեցկութիւն բացա-
դարձութեանս այսորիկ փոխի 'ի պըչ-
րանս ընդ գրչաւ հոեաորին :

Զնոյն գրեթէ և դայլ ամենայն ձեռոց
ասելի է , մանաւանդ զնկարադրակա-
նէն՝ որ առաւել քան զամենայն ձեռ-
թուի հասարակաց քերթողին և ճար-
տասանին : Ասան որոյ ոչ է պարտ
վեր 'ի վերոյ հայել յօրինակս ձեռոց ,
այլ նկատել 'ի նոսա զհանգամանս
և զտիպս յատուկս քերթողականին ,
զի մի արուեստք երկաքանչիւր ընդ
իրեարս խառնակեալ շփոթեացին . իբր
այն թէ հեծելոյն հեռեակելով , և հե-
ռեակին պեղասորէն ճախրելով :

Հ . Արեւոր իցէ քերթողի նկարա-
դրութիւն :

Պ . Նկարագրութիւն ոչ միայն կա-
րեւոր է յոյժ քերթողի՝ յամենայն ազգս
քերթութեանց խառնեալ , այլ և ցոյց
մեծ է հզօր երեւակայութեան նորա , և
նովաւ հանճարք մեծամեծք զանազա-
նին 'ի շափաւորացն : Հեռեակ քեր-
թող առաւել ինչ քան ըզլուեալսն և
զընթերցեալս շգտանէ յիմիք 'ի նկա-
րագրել , և թուի նմա ամենայն ինչ ա-
սացեալ յայլոց և սղառեալ : Իսկ քեր-
թող քաջ ամենայն ուրեք գտանէ տիպս

անսպասելի, և ճշգրտահան զրչաւն
առաւել քան զճարտար նկարիչ կեն-
դանատիպ յանդիման առնէ զիրս,
սպառչած ընտրութեամբ հանգամա-
նայն: Քանզի յայսմ իսկ է արուեստ
նկարագրութեան.

Նախ՝ զի մի իցեն ՚ի նմա տիպք
նուաստք և սովորականք, այլ ամե-
նայնն ընդոստուցիչ մտաց.

Երկրորդ՝ զի իցեն տիպքն յատուկք
և սեփականք նկարագրելոյ իրին, և
առանձնաւորեսցեն զայն.

Եւ երրորդ՝ զի իցեն համաձայնք իրե-
րաց տիպքն, այսինքն ուր զվսեմու-
թիւն իրին առաջի կայցէ ցուցանել ըն-
տրեսցին հանգամանք վսեմք, իսկ ուր
զգեղեցկութիւն՝ հանգամանք գեղոյ,
և ամենայն իսկ ուրեք ըստ սպառչածի
առաջարկութեանն: Ի վերայ այսոցիկ
սարս է քերթողին սարղ և անսե-
թեւթ առնել զնկարագրութիւնսն,
մանաւանդ ՚ի վսեմ իրս. որպէս զի մի
ճարտղ ընդարձակութեամբն տկա-
րացի ազգեցութիւն քանին: Քար-
ձեւալ և ՚ի նկարագրութիւնս անկեն-
դան իրաց խառնել զկենդանութիւն և
զկիրս, որպէս Վիրգիլիոս ՚ի դաշտա-
յին նկարագրութեան առնէ՝ զգեղ-

ջէիցն առարինութիւնս 'ի ներքս ա-
ծեալ .

« Ո՛վ երջանիկք յոյժ , թէ մըշակք
Բաղդին իւրեանց իցեն գիտակք .
Ոյց ճաշ գիւրին տայ շնորհապարտ
Ի խաղմարար զինուց զերժ արտ : ...
Այլ է անդորր անդ անկասկած ,
Խաղաղութիւն համատարած .
Կենցաղ անխորձ խարէութեան ,
Փարթամ 'ի յինչքս բաղմազան .
Անձաւք և լիճք ականակիտք ,
Եւ դաշտք Տեմպեայ հովանախիտք .
Է բառաշող անդանօր կով ,
Եւ քաղցրախորժ նինջ ընդ ծառով .
Անդ գազանայ որջք և անտառք ,
Եւ ժիրաժիր մանկրուոյ սարք ,
Սովորք 'ի կեանքս խրտամբեր ,
Դից և ծնողաց սաշտօնասէր :
Արդարութիւն զվերջին գիւր հեա ,
Ի գնալն յերկրէ , առ նոսա եղ : »
Ճարտար է յոյժ քերթողս յամենայն
ուրեք 'ի նկարագրել՝ քաջակիրթ ախոր-
ժակօրն յընտրութիւն հանգամանաց ,
և մանաւանդ 'ի նկարագիր առմանն և
հրկիղութեան Տրովայ յերկրորդ գիրս
Ենէականին :
Բայց Հոմերոս գերազանցէ զամենե-
քումբք 'ի նկարագրականին , մինչև

կոչել նմա վեհագոյն նկարիչ նախ-
նեացն յիշատակաց: Սրինակ իմն 'ի
պատերազմական նկարագրութեանց
նորա . (Իզիական . Ը .):

Բանին գրունք ողջոյն, թափ 'ի
գուրս սատչի հրոսակ ամբոխին
Հեաիււայրուծի, և շոինդըն ճայ-
թեաց ամպրոպ ահագին .

Մինչ ազամ արարեալ 'ի մի համա-
գունդ գըրգէին 'ի վայր ,
Ճակատ առ ճակատ միմեանց 'ի դի-
մի բաղխէին գուպար ,

'Նիզակ և վահան , և սրբամըտու-
թիւն քաջաց կորովեաց
Կուռ կարծրածածկոյթ սպառազէն
վառեալ բուռն ախոյանաց :

Անդ գըմբեթազէն ասպարաց կո-
փիւն ընդ իրեարս խեթկէր ,
Եւ որոաընդոստ բոմբիւն խաղմա-
րար թընդայր գըրգըրգէր .

Անդ գոյժ խառնածայն , անկելոց
մնչիւն , գոոք նահատակաց ,
Եւ յատակք երկրին վիժեալ խոխո-
ջէր յապաժոյժ արեանց :

Յառաւօտին պահ մինչ այն ինչ աճէր
տիւրն գիւլցական ,
Չերկոսին կողմանս հարկանէին
նետք , տասպալէր խուժան :

- Խակ իրրե արենյերկնից միջակին
 ելեալ սոււառնէր ,
- Զոսկեղէն կըշիւսն տուալ յայնժամ
 Հայրն ամբառնայր 'ի վեր » :
- Եւ 'ի քսաներորդ գիրսն 'ի նկարա-
 գրել զտրոյական սրատերազմն .
- « Այլ այն ինչ և դից անմահիցըն
 սար
- Խառն ընդ մահացուաց իջին 'ի դու-
 սար ,
- Աշխոյժք երկուստեք զարթեան ա-
 բութեան ,
- Շըռինդն և զայրոյթ , ճասպաղիք ա-
 բեան :
- Աստուտ 'ի ցասումն Աթենաս Պալ-
 լաս
- Զիւրոց ելլաղեանց բորբոքէր ըզ-
 դաս ,
- Եւ անդուտ Արէս ահեղարարբառ ,
 Ի խիտ մառախուղ և յամպրոպ խա-
 ւար ,
- Յեղիոնական ամբին 'ի բարձանց
 Խրախոյս տայր անդուլ տեւերեան
 սլատանեաց :
- Այսպէս 'ի ճակատ արիւնոտ կը-
 ուոյն ,
- Գրրդիւ քաջալերք անմահից սլարուն
 Զաքայեանց գընդին և զտեւե-
 բեանցն աշխոյժ

Վառեալ բորբորեն յեռանդն ապա-
ժայտ :

Որոտաց ահեղ յՈղիւմակայ բար-
ձանց

Անմահիցըն հայր և մահկանա-
ցուաց .

Եւ յանդընդախոր ՚ի հիմանց անախ
Շարժեաց Պիտիդոն զերկիր վիթ-
խարի ,

Ըղբարձրածայրեալ լերանց ըսպա-
ռուած

Յխր երեքժանուցն զըրդուեալ ՚ի հա-
րուած :

Շարժչին խորածոր իդեան գաշտա-
վայրք ,

Գաղաթունք բըլրոց ճօճին երկնա-
ծայրք .

Պատնէչք արայեան զըրդուին նա-
ւակերտք ,

Պարիսպք և սրատուարք տատանին
և բերդք :

Սոսկացաւ Պղուտոն , և երկիւղալից
Սատուցեալ ՚ի վեր յիւրոց գահայից ,

Գաղարեանց , գոչէ առ շարժմանն
առիթ ,

Ջրգեղ զերկրաշարժ քո զերեքժա-
նիդ .

Գուցէ սրատառես արդ զերկիր հա-
մակ

Եւ հաստակաւոյցդ այդ բացեալ յա-
տակ

Անմահից սրարուն և մահկանացուաց
Գիտեցեն վերուստ աչք ՚ի ստորեք-
կրայս :

Ի նըսեմաստուեր տեսիլ ահարկու
Տարտարոսական մըթապատ գահու .
Ի արխուր ոգւոց կայս մըշտադիշեր
Եւ գիցն անմահից գոլ գըծ սխըմ-
րեր :

Բայց նկարագրական ճարտարութիւն
Հոմերոսի առաւել ևս երևի յԱգիտա-
կանին իւրում, մինչև ընթերցողին որ-
պէս յանգիման աչաց զամենայն անցս
գիւցադինն նկատել :

Գեղեցիկ է նկարագիր թուուցից հաւուն
՚ի գիրս իմաստութեան . (գլ . Ե .) « Իր-
« րև գհաւու թուուցելոյ յօդս , որոյ ոչ
« գտանին նշմարանք գնացից . բաղխե-
« լով մազլացն պատասեալ գհողմն թե-
« թե և հերձեալ բանութեամբ , ընդ
« ոլորտս մտանէ . յածել թեոցն՝ յառա-
« ջադէմ սլանայ , և յետ այնորիկ ոչ
« գտանի նշանակ ամբառնալոյն ՚ի
« նմա » :

Գարձեալ և ՚ի գիրս Յորայ վսեմ է յոյժ
նկարագիր ձիոյն . (գլ . Լէթ .) : « Որո-
« տայ ՚ի գաշտի և գափր հատանէ . ե-

« Ըսնէ 'ի դաշտ զօրութեամբ . 'ի պա-
 « տահել նեախց՝ արհամարհէ , և ոչ
 « դարձցի յերկաթոյ : Կ վերայ նորա
 « շողան աղեղն և սուսեր , և շարժին
 « վահանի և նիզակի , և բարկութեամբ
 « ազականէ զերկիր , և ոչ հաւատայ
 « մինչև փող հարկանիցի : Եւ իբրև
 « փող հարկանի , նա վաշվաշ կարգայ .
 « 'ի հեռաստանէ առնու զհօտ պատե-
 « բաղմի , վազս առնլով և փոնչելով » :

Միւս ևս կարեօր պայման նկարա-
 զրութեան է ընտրութիւն ամականաց,
 զի մի վայրապար առ 'ի ընուլ զթիւս
 ոտից յաւելցին մակդիրք՝ յոյժ կոչելով
 զազրերս , ցարս զսառն , շերճ զամառն ,
 և այլն . այլ զի իմաստս նորս և կամ
 զօրութիւն յաւելցեն 'ի գոյականն . որ-
 պէս Սողոմոն յԱրգս երգոց խնկարերս
 կոչէ զլերինս , կսածոյս զվարսս , ձախա-
 յակեայս զոսկիս , և այլն . և որպէս
 Վիրգիլիոս յասս կոչէ զանտառս , ոգո-
 յող զերինջս , ուսուցիկ զողկոյզս , ծխա-
 մած զձեղունս զեղջէիցն տանց , ձար-
 ձատոյ զբոց , և այլ այսպիսի մակդիրք
 իմաստալիցք՝ յատուկք քերթողական
 նկարազրութեանց : Տես 'ի Դաս ԺԲ :

ԴԱՍ ԺԵ

Չեք նմանութեան, այլարանութեան,
և փոխարեկութեան :

Հ. Տուր ինձ օրինակս նմանութեան
բերթողականս .

Պ . Ի շարականէ . « Եւ դիակունք
« սուրբ մանկանցն իբրև զճաղիկս նրո-
« նենեաց հարեալ 'ի կարկտէ, և ան-
« կեալ 'ի սուրբ Բեթղեհէմ . և հոգիք
« սուրբ մանկանցն որպէս զերամս ա-
« զունեաց թռուցեալք 'ի յերկինս, և
« դասեալ ընդ զուարթունս երկնից » :
Ի Շնորհալոյն .

« Ես ոչ եմ վէմ յեզր 'ի ծովին ,
Որ 'ի յալեացն անշարժ պահին .
Եւ ոչ արմատ ծառոց խորին ,
Որ 'ի հողմոց ոչ տապալին .
Այլ եմ նրման բեկեալ նաւին ,
Տարարեբեալ միջածովին .
Կամ հողմահար խրոխի խտաին
Ի ժամանակս աշնանային » :

Եւ յՈսիանէ .

« Որպէս մըռայլ մըրրիկք աշնան
Շղթայազերծ 'ի դուրս սուրան ,
Յերկուց լերանց հանդիպակաց

Խորոխտ զըրընդամամբ խառնին յի-
րեարս .

Սապէս երկու այն գիւցադունք
Յողոր պատին զերթ գալարունք :
Եւ որպէս ուխտ կըրկին պըզտոր
Բարձր 'ի ժայռից գըլին 'ի գլոր ,
Բախին յիրեար՝ ժայթքեն փըրփուր ,
Ի մի ձուլեալ վաղեն 'ի դիւր ,
Մեծ զըզըշմամբ առ 'ի թաւալ
Մածկեն ըզմարգ մանուածաւալ .

Այսպէս 'ի կոխ ահեղասաստ
Մըրըրկալից և ստուերամածք
Ինխփէլա և արին Լորլին
Ահեղ գոռամամբ 'ի դաշտ իջին . . .

Որպէս գոչէ մեծ ովկիան
Երբ թաւալէ զալեաց խուժան ,
Որպէս ճայթէ շանթ 'ի յերկնէ ,
Նոյն էր բումբին յայնքմ մարտէ » :
Եւ յումեմնէ յարդի քերթողաց 'ի
վերջաբանի ճարտար եղերերգութեանն
'ի մահ սոխակին .

« Աչք գեղեցիկ ցողազին ,
Լացէք ըզմահ սոխակին .
Աչք լուսալիր աստեղաց ,
Ըզսոխակին հարէք լաց :
Նըման եղև սոխակին
Որ սըրսկապանքն աւարին .
Անգութ սըրտիւ և ափով

Հովուին մանուկ առ մեղմով :
 Որս 'ի բերան մայրըն գայ ,
 Ոչ տուն գտանէ , ոչ տըղայ ,
 Աւարառուն զամենայն
 Տարաւ , եթող զինքն ունայն :
 Միտք իւր 'ի սիրտըն բորբոք ,
 Գութ որդեկացն 'ի մորմոք ,
 Բաւա զոր երեք ըստընտու
 Ըղկնի որդւոցն ընկենու ,
 Երթայ մըտէ 'ի խաւար ,
 Ողբոց առնու ճիշ երկար :
 Այսպէս 'ի հետ սոխակիս
 Չըղեմ' և ես ըղգործիս
 Ի վիհ խըրթնի դըժոխոց ,
 Ոչ բըժըշկի սըրտիս խոց .
 Աչք շողշողուն աստեղաց ,
 Ըզտոխակին առէք լաց .
 Աչք գեղեցիկ ցողագին ,
 Լացէք ըղմահ սոխակին .
 Լացէք լացէք սուրբ մանկաի
 Եւ օրիորդք նազելի » :

Հ . Տուր ինձ օրինակս այլաբանու-
 թեան քերթողականս .

Պ . Եսայի (զԼ . ԽԲ .) գեղեցիկ յոյժ
 այլաբանէ զգալուստ փրկչին անձայն
 և առանց աղմկի 'ի մեղմիկ և 'ի թեթև
 ընթացս մանկան՝ ընդ որոյ օտիւք և
 ղէգն ջաղխջախ կայ անբեկ , և նուազ

բոց պատրուկի անշէջ . « Չեղէզն
 « ջաղխջախեալ մի բեկցէ , և զպատ-
 « րոյկն առկայծեալ մի շիջուսցէ » :

Եւ կոմիտաս կաթողիկոս այսպէս այ-
 լարանէ զՀոսիփոսեանց .

« Ղեկավարըք ճարտարք , հոգևոր
 հմտութեամբ

Թեթևարևուրն մարմնով և մըտօք
 սըլացեալք

Բնդ երկայն ասպարէզ ծովածուփ
 կենցաղոյս ,

Անվընաս նաւեցիք և հասիք առ
 Քրիստոս » :

Օրինակ 'ի Շնորհալոյն .

« Նոր ծաղիկ պայծառ ցուցաւ
 Այսօր 'ի նոր գերեզմանէն .

Երփնազարդ հոգւոցըն տունկբ
 կանաչացան կենդանութեամբ .

Բենական լուսոյ սաղարթք

'ի հոգևոր դարնան փրթթեալք :

Վսեմ է և այլարանութիւն աւագ օրհ-
 նութեանցն դարձեալ 'ի շարականի .

« Չիաւորեալ ոչ միայն 'ի վերայ բու-
 « սարեր արմատոյն , այլ քրօրէական

« կառօրն ստորիջեալ 'ի դժօխս՝ կենա-
 « գործեաց հզօրեղապէս զերամս ար-

« դարոց » : Ուր ձիաւորելն 'ի վերայ
 բուսաբեր արմատոյն՝ այլաբանէ զելա-

նելն Քրիստոսի 'ի խաչ, որ և յայլ կանոնս աւագ օրհնութեանցն այլաբանի այսպէս. « Հեծելութեամբդ քով ազա-
 « տեցեր զգերեալսն: Հեծելութիւնդ
 « քո փրկութիւն եղև ազանց. յելա-
 « նելն քո 'ի կառս, զուարճացան արա-
 « բածք »: Եւ է աղբիւր այսոցիկ ամե-
 նայնի այլաբանութիւն Ամբակումայ,
 ուր ասի. « Միթէ գետոց բարկասցիս
 « տէր, կամ սրամտութիւն քո 'ի վե-
 « րայ գետոց, կամ ասպատակք քո 'ի
 « վերայ ծովո՞ւ. զի ելցես յերկվարս քո,
 « և հեծելութիւն քո փրկութիւն է »:

Հ. Տուր ինձ օրինակս փոխաբերու-
 թեան.

Պ. Վիրգիլ և Ուրատ փոխանակ ա-
 սելոյ յենուլ զորթ 'ի ծառս, փոխաբե-
 րութեամբ ասեն ամուսնաւորել կամ
 հարսնացուցանել զորթ ծառոց. զոր
 օրինակ.

« Զածումնաձիգ այգին ուռոցն 'ի ճա-
 սաղ,

Մերթ հարսնածէ առ բարձրուղէչ
 կաղամախ »: Ուրատ, վերերգ. Բ:

Նոյն ինքն Ուրատիոս (Տաղերգ. Բ.
 ԺԵ.) այրի կոչէ փոխաբերաբար զծառս,
 'ի ցամաքել որթոցն յեցելոց 'ի նոսա.

« Եւ մերթ այրեաց ծառոց կըցորդ.

Տընկազորձէ առընթեր զորթ »:

Եւ այլ ուրեք (Տաղերգ . Բ . ԺԵ .) ա-
մուրի կոչէ զժառ , առ որում չե են
անկեալ որթք .

« Սօսն 'ի բաց ամուրի
Հալածէ ըզկընձնի » :

ԴԱՍ ԺԶ

Չեք խելամտութեան , դիմաւնութեան ,
բացադարձութեան , անիծից , կրկնու-
թեան , և անուանաստեղծութեան :

Հ . Տուր ինձ օրինակս խելամտու-
թեան քերթողականս .

Պ . Սաղմոսերգուն (Սղմ . ԼԵ .) զմասն
փոխանակ բոլորին առեալ , ասէ : « Մի
« եկեսցէ 'ի վերայ մեր ոտն ամբարտա-
« ւանից , և ձեռք մեղաւորաց մի դո-
« ղացուցեն զմեզ » :

Նովին խելամտութեան ձեռով և քեր-
թողահայրն մեր զբառս կող 'ի կիր ար-
կանէ փոխանակ նախամօրն . « Քանզի
« կողին վիրաւորեալ նախահայրն , 'ի
« քո յանարատ 'ի կողզ ընկալար զխո-
« ցումն գեղարդեանն » :

Եւ կոմիտաս կաթողիկոս զտեղի փո-
խանակ բնակչացն առեալ , երգէ .

« Արեւմուտք յարեւելս ընթացեալք
Հասին ,

Քարողել յայտնասլէս ըզջըքնաղ տե-
սութիւն » :

Ուր արեւմուտք նշանակէ դրնակիչս ա-
րեւմտից :

Ընդ հակառակն Շնորհալին զպարու-
նակեալն փոխանակ պարունակողին
առեալ, երգէ (Տաղ. 585.) :

« Խոր խաւարին սաստէր Յիսուս լու-
սով խաչին ,

Խընդիր առնէր իւր ծառայիցն անդ
զերելոց » :

Ուր խոր խաւար նշանակէ զգժոխս :

Եւ Վ իրգիլիտս սովին ձեով զգործ փո-
խանակ պատճառի առեալ, զերկայնել
ստուերաց և զձխել հիւղից գեղջէիցն
'ի կիր արկանէ փոխանակ տարածա-
մելոյ աւուրն : (Մաղկարաղ Ա. 85.) :

Հ. Տուր ինձ օրինակս դիմառնու-
թեան քերթողականս .

Պ. Իմաստունն փոխանակ ասելոյ՝
թէ հուրն ոչ ևս այրէր, ասէ . « Արբեմն
« ընտանենայր բոցն , զի մի այրիցէ » :

Եւ Եսայի փոխանակ ասելոյ՝ թէ մի ևս
զօրք թագաւորին բարեւաջւոց հատցեն
զանտառս Վիրանանու՝ հորդան տալ
ընդ այն , ասէ . « Փայտըն Վիրանանու
« ոտնհար եղեն քեզ , և մայրքն Վիրա-
« նանու ասեն՝ թէ յօրմէ հետէ դու

« զաղարեցեր, ոչ ելին 'ի մեզ փայտա-
« հարբ » :

Գիմառնական ձև է և Ամբակումայ ա-
սելն ցտէր. « Զարթեաւ աղեղն քո .

« զնեւս կապարձից քոց արբեցուցեր » :

Եւ Գերովրայ ասելն. « Յերկնից ճա-
« կատեցան աստեղք, յիւրաբանչիւր

« յօրինուածոց ետուն սլատերաղմբնդ
« Սիսարայ. հեղեղատն Կիսոնի մեր-
« ժեաց զնոսա » :

Հ. Տուր ինձ օրինակս բացաղարձու-
թեան քերթողականս .

Պ. Երեմիա (զլ. ԽԵ.) այսպիսի առ-
նէ բացաղարձութիւն առ սուր վրէժ-

խնդրութեան տեառն. « Մինչև յերբ
« կոտորեսցես սուրդ տեառն, դարձիր

« 'ի սլատեանս քո, զաղարեաւ և վե-
« բացիր » :

Եւ Յոր (զլ. ԺԶ.) առ 'ի ցուցանել զա-
ղետալի վէրս իւր, նովին ձեով առ եր-

կիր բարբառի. « Երկիր, մի ծածկեր
« զարիւն մարմնոյ իմոյ » :

Եւ սաղմոսերգուն (Սզմ. ՃԺԳ.) այս-
պիսի յօրինէ բացաղարձութիւն առ

ձովն կարմիր բաժանեալ, և առ Յոր-
դանան զետ նահանջեալ. « Զի է քեզ

« ծով, զո՞ տեսեր և փախեար. կամ
« դու Յորդանան, զի՞ դարձար անդ-
« բէն » :

Հ. Տուր ինձ օրինակս անիծից քերթողականս .

Պ . « Լ երինք Վեղբուայ , մի իջցէ 'ի
 « ձեզ ցօղ , և մի եկեսցէ 'ի վերայ ձեր
 « անձրե՝ անդաստանք պտղոց , զի անդ
 « սալահանեցաւ ասպար զօրաւորաց » :
 (Բ . Թագ . Ա .) :

« Եթէ մոռացայց զքեզ Երուսաղէմ ,
 « մոռացի զիս աջ իմ » : (Սղմ . ՃԼ . Զ .) :
 « Եթէ հեծեաց երբէք երկիր վասն իմ ,
 « եթէ ակօսք նորա ըացին առհասարակ ,
 « և եթէ զզօրութիւն նորա կերայ
 « միայն առանց զնոց . . , ապա փոխա-
 « նակ ցորենոյ բուցի եղիճ , և փոխա-
 « նակ գարւոյ մօրենի » : Յոր . ԼԱ . 40 .

Վսեմ է և ուրումն յարդի քերթողաց մերոց յողբսն 'ի մահ՝ Ներսէսի մեծի անիծանել զգտիչ մահադեղոյն .

« Երկիր , շքնչոյ կենդանութեան մայր
 դայեակ ,

Սոկրատայ միշտ ծնանիս 'ի քէն դեղ
 վրիժակ :

Այ դիւարախ գըլուխ և սիրտ մահա-
 ցուի ,

Որ առաջին ցուցեր ըղթոյն աշխար-
 հի :

Եթէ քո շէր շքնչեալ ըղսիք եթե-
 րաց ,

Ներսէս այժմիկ շընչէր և տայր շունչ
կենաց .

Գու , դու եղծեր զսպասկերըն զայն
վայելուչ ,

Որբացուցեր զազգն 'ի հօրէն անտե-
րունչ :

Խաւարեացին բիբք աչացս , ահ , մի
տեսցեն

Զայս աննըշոյլ կափոյց աչաց յա-
րեէն .

Մի զայն երես մահու զեզին և կա-
պոյտ ,

Կարմիր վարդից վառեալ երբեմն ե-
րևոյթ » :

Հ . Տուր ինձ օրինակս կրկնութեան
քերթողականս .

Պ . Կրկնութիւնք յաճախագոյն վա-
րին 'ի քերթութիւնս , և յաւելուն շուք
մեծ թէ 'ի տաղաչափութիւնն նիւթա-
կան և թէ յիմաստսն և 'ի բացատրել
զկիրս հոգւոյ :

Այսպէս ողբայ Գաւիթ զորդեակն իւր .

(Բ . Թագ . ԺԷ .) « Որդեակ իմ Աբե-

« սողում , Աբխողում որդեակ իմ . ս'տայր

« զմահ իմ փոխանակ քո . ես փոխա-

« նակ քո , Աբեսողում որդեակ իմ , որ

« զեակ իմ Աբեսողում : »

Գարձեալ նոյն ինքն 'ի սաղմոսսն (ՀԳ .)

երդէ . : Տեսին զքեզ ջուրք Աստուած ,
 « տեսին զքեզ ջուրք և երկեան » : Եւ
 'ի գիրս Յուդիթայ (զԼ. ԺԶ.) Եկն Ա-
 « սուր 'ի լերանցն հիւտսոյ , եկն 'ի բիւ-
 « բաւորս զօրօք իւրովք » :

Մովսէս յօրհնութեանն . « Մինչև անց-
 « ցէ ժողովուրդ քո տէր , մինչև անցցէ
 « ժողովուրդ քո այս՝ զոր ստացար » :

Եւ Գերովրա յօրհնութեանն . « Կա-
 « սուտ երանգոցն Սիսարայ , կասուտ
 « երանգոցն դունագոյն նկարուց , այն
 « էր սարանոցին նորս կասուտ » :

Ի մերոցս քերթողաց նարտար է 'ի ձևս
 այս Նարեկացին . զոր օրինակ

« Երփին երփնունակ ծաղկին
 Շողշողէր պլտուղն 'ի ճրղին .

Շուշանքն շողէր յովտին

Շողշողէր դէմ արեգականն .

Շուշանքն շաղով լրցեալ

Շող շաղով և շար մարգարտով » :

Եւ դարձեալ .

« Ես ձայն դառիւծուն ասեմ ,

Որ գոչէր 'ի քառաթևին .

Ի քառաթևին գոչէր ,

Չայն առնէր 'ի սանդարամետսն » :

Եւ այս ամենայն կրկնութիւնք , որպէս
 է տեսանել յօրինակսդ , մերթ զգեզ
 միայն յօրինեն , մերթ յաճախեն զազ-

դուութիւն, և է զի կարի քաջ բացա-
արեն զկիրս :

Յոյժ վայելուչ բազում ուրեք զձևս
զայս 'ի կիր արկանէ Վիրգիլիոս, մա-
նուանդ յԵնէականն և 'ի հովուա-
կանսն, յորոց քանի մի ամցուք 'ի մէջ
յօրինակ, թէսէտ և անհնար է զնոյն
զեղ բնագրին սահել 'ի թարգմանու-
թեան այսպիսի ձևոց: Կրկնութիւնք՝
որք սերն յօրինեն զբանն :

« Եւ չբնազագեղն ըզհետ գայր Աս-
տուր ,

Աստուր քաջածին » .

Ենեական. Ժ. 118 :

« Վեղածաղիկք երկաքանչիւրն իսկ
տիօք ,

Երկաքանչիւր արկազացիք հայրե-
նեօք » .

Մաղկաբաղ. Ե :

Կրկնութիւնք՝ որք տան զազդուութիւն.

» Եւ ինքն ինձ Պան թէ յատենի կաց-
ցէ ոսոխ յանդիման ,

Եւ ինքն իսկ Պան ըզպարտութիւն
անդ լինիցի խոստովան » .

« Զի ոչ սարնասեան ձեզ լերինք
բնաւին ,

Զի ոչ և սինդեանք խափան ինչ ար-
կին » .

« Պատերազմ ահեղ, ահեղ սրտե-
րազմ նըջմարեմ ընդ հուս ,

Եւ ըզՏիրերեւայ 'ի յարիւն ներկեալ
կոհակացն ըզծուի » : Են . 2 . 86 :
Նոյն ինքն Վիրգիլիոս 'ի վնցերորդ
գիրս Ենէականին առ 'ի ցուցանել զի
Գեղաղ չկարաց առ վշտին դրօշել
դանկումն Իկարեայ որդեկին խբոյ ,
կարի վայելչապէս 'ի կիր արկանէ , դձևս
դայս .

« Եւ դու մասըն մեծ գրաւէիր արդեօր
'ի վեհ քանդակին ,

Եթէ դայն դասինք նըմա , Իկարէ ,
ցաւքըն թողուին .

Երկիցս 'ի յոսկւոջ ջանացաւ դար-
կածն ածել 'ի նըկար ,

Երկիցս հայրենի գողգոջեալ անկան
ձեռքն անզօրք 'ի վայր » :

Կրկնութիւնք որ քաջ բացատրեն ըզ-
կիրս .

« Դու միակ իմոյն Աստիանակտեայ
մնացեր ինձ սրատկեր .

Այսպէս դաչս այսպէս նա դչբր-
թունս այսպէս նա դձեռսըն շար-
ժէր » . Ենեական 2 . 489 :

« Զուրընդ երկինս ամբառնայր դաչսըն
գեղափայլ ,

Զաչսըն զի ձեռք նորա մատաղք կայ-
ին կապեալ » . Անդ . 405 :

« Անգիտիոյ ըզքեզ մայրիք ,

Րդքեղ վրճիտ լիճք, և բիւրղեայ
Զքեղ փոկինեան լացին ալիք » .

Անդ . Է . 759 :

Հ . Տուր ինձ օրինակս ինչ անուա-
նատան զծուխեան քերթողականս .

Պ . Վեղեցիկ է Նարեկացւոյն մերոյ
գիւտն ՚ի բացաարել զձայն անուոց
սայլին .

« Ի գիւ զայր ՚ի գիւ սայլիկն ՚ի գիւ
Ի Մասեաց յաջ կողմանէն ,
Սայլիկն ՚ի գիւ զայր ՚ի գիւ ,
Ճոճնչալով զայր մըտանէր յերու-
սաղէմ » :

Եւ ուրումն յարգի քերթողաց մերոց ՚ի
նկարագրել զհովիւ քաջ .

« Ինքն ՚ի սոյլ սուր սըրընդի
Մարգ ՚ի ծործորս կարկաջուն
Գոռթ տայ սպիտակ իւր խաչին
Եւ մակաղէ միշտ արթուն » :

Որ և ՚ի ցուցանել զյօրինուած հայկա-
կան բարբառոյս՝ խիտ առ խիտ բաղա-
ձայն տառիւք , տես քանի զեղեցիկ
նմանութեամբ զձայնս նոցին բացա-
արէ .

« Բարբառ Հայկին Արամայ
Գոռ կարաւջաց Արխի
Ի գաշտ ուղմից խաղմարար
Հընչէ նուագ սոսկալի .

Եւ խիտ առ խիտ լուռ վաշտից
 Բաղխէ գուպար 'ի բանակ ,
 Կոփէ մրկունդ ընդ ասպար
 Գոփիւն տաին ընդ սըմբակ » :

ԳԱՍ ԺԷ

Չափազանցութեան ձե , և տեսութիւն 'ի
 ձեռն քերթողականս առ հասարակ :

Հ . Տուր ինձ և օրինակս ինչ չափա-
 զանցութեան քերթողականս .

Պ . Չափազանցութիւն 'ի բանաս-
 տեղութեան վարի յաճախ , ոչ միայն
 ըստ իմաստից , այլ և յօրինակս և 'ի
 նմանութիւնս : Ըստ այսմ օրինակի բա-
 ցաարէ Հովներոս զգորութիւն Աբամազ-
 դայ . (Իզիական . Բ . 18) :

« Հապա 'ի հանդէս Օն արիք ու՛ վ դէք 'ի
 փորձ ձեզ հանուրց ,

Շըղթայ ոսկեճոյլ առեալ կախեսճիք
 'ի վայր 'ի յերկնուստ .

Բուռն 'ի նա արկէք աստուածք հա-
 մերամ և աստուածուհիք .

Այլ ոչ ինչ բընաւ , թէպէտ գուն
 սաստիկ եղեալ նըկըրաիք ,

Չհանձարեղն Արմիզդ յերկնից ընդ
 երկիր բաւեսճիք դըրդել .

Իսկ թէ ես ինձէն յօժարեալ երբէք
կամիցիմ քարչել,

Զերկիր զըլխովին և զծով միալուծ
ձիգ ընդ քարչ ածեմ.

Ապա ըզըզթայն յՈղիմակայ կատար
ողորեալ պըրկեմ,

Եւ այն ամենայն օգային եղեալ կա-
խի երկնարերձ.

Այսքան վեհագոյն եմ դից և մարդ-
կան և բնաւին տարերց ։

Եւ ոմն ՚ի քաջացն մերոց արդի քեր-
թողաց ՚ի գովեստ խաշնդեզին յաւե-
լեալ ՚ի բանս իւր՝ ասէ .

« Եւէկ արմատդ անմահութեան առ հա-
ւատչեայ

Զուլամբ խաշին որ ՚ի կարէզ ձեմ
զընայ

Բուրազուարճ զանգեալ հովտաց
ձաղկանց ՚ի բոյլ

Քան շար ոսկի տայ նըշոյլ .

Թոյր ևեթ բերեալ զոսկւոյն խար-
տեշագեզ,

Այլով չէ հուպ ՚ի նըզովեալ հող դու-
նեզ .

Այլ աւանդ, նա տիրեալ էր, դու ան-
ձանօթ .

Յամբ է բարին զալ յանօթ ։

Թէ խոհեր ժանտին փոխան էր սա
՚ի գիւտ,

Ոչ Մեղեայ ձեռք մահ յօրինէր չա-
րագիւթ ,

Զեղիտն ոչ Սպարառուհին զօշոտ
այրէր ,

Եւ ոչ մեզ մի գոյր Հոմեր » :
Հիւրք և եկք , զի զարմանայք թէ յիմ
աշխարհ

Հոյլ գեղեցկին իբրև զաստեղս է 'ի
սլար .

Կենաց բոյսն առոյգութեան բղնա
սիրեաց ,

Անդ է Կարէղ Բղնունեաց » :
Հ . Զինչ կարևորագոյն յօրինակս
յայտսիկ քերթողական ձևոց առ Հա-
սարակ իցէ նկատելի .

Պ . Զայն զի առ 'ի լինել քաջ քեր-
թող՝ հարկ է լինել քաջ ճարտասան .
բանդի ուր սա կատարէ , անախ սկաս-
նի քերթողն , և 'ի նորայն զիւրն յա-
ւելու : Զի պարտ է բանաստեղծին ոչ
միայն զձևս զայտսիկ հսկատրականս
և զայլսն ամենայն զբառից և զիմաս-
տից յօրինել քերթողաբար , այլ և զմա-
սունս հսկատրական ճառից , և զհա-
սարակ տեղիս , և զյոյզս կրից , այ-
լովքն հանդերձ : Սրինակ իմն՝ յիդիա-
կանն Հոմերի Քրիսէս քուրմ Ապոլոնի
'ի խնդրել զգուսար իւր գերեալ յա-

քայեցւոց, համառօտինչ առնէ աղերս-
 րայց 'ի նմա քերթողն բովանդակէ զա-
 մենայն հնարս հոկտորականս 'ի հա-
 մողել: Նախ յանդիման առնէ զբուրմն
 սպասուք սրաչտամանն՝ առ 'ի սրատկա-
 սելի առնել զնա, և ընծայիւք՝ առ որ-
 սալոյ զսիրտ արայեցւոց. ապա զնէ 'ի
 բերան նորա մաղթանս հասանելոյ նո-
 ցա ցանկալւոյն իւրեանց, այսինքն առն-
 լոյ զՏրովագա և զառնալոյ ողջամբ 'ի
 հայրենիսն, և յաւելու մեծարանաց
 բանս առ 'ի յորդոր. ապա զաղերսն ա-
 ռաջի արարեալ կնքէ ահիւ սպառնա-
 լեաց աստուածոյն՝ եթէ չլսիցեն քրմի
 նորա:

« Քանզի Քրիսէս 'ի զրաւաթափ զըս-
 տերն իւր,

Աղերսաւոր գայր ընդ փլըրկանս բաղ-
 մարիւր.

Եւ զգիպաղեղն Ապոզոնի վարսակալ
 Քաւաղանաւն օսկւով 'ի ձեռքն կա-
 լեալ,

Աքայեցւոցն յերազաթ և նաւատորմ
 Եւ իշխանացն Ատրորդւոց ձայն
 տայր ողորմ.

Ո՛ Ատրորդիւք, տացեն աստուածքն
 երկնարնակք

ԸզՊրիամու առնուլ մարտիւ ձեզ քա-
 զար,

Եւ զնալ ողջամբ 'ի հայրենիս ձեր
անդրէն ,

Աքայեցիրդ 'ի գարշապար քաջազէն :

Այլ գարձուցէր ինձ փրկեանաւ զիմ
գըստրիկ

Ի քաջազեղն որդւոյն Դիայ ակն ած-
ջիք ։

ԴԱՍ ԺԷ . ()

Հովուարանորիւն . — Փնարերգութիւն . —
Անակրեոնեան տաղ . — Արձանագրու-
րիւն . — Դամբանագիր . — Նոստգ :

Հ . Տուր ինձ համառօտիւ տեղեկու-
թիւն զազգի ազգի քերթութեանց . զինչ
է Հովուարանութիւն :

Պ . Հովուական կենաց և դաշտային
զեղեցկութեանց քերթողարար նկարա-
գրութիւն : Ախորժելի է յոյժ քեր-
թուածս , այնու զի զնկարագիրս հո-
վուաց և զմշակաց և զզեղջէից՝ զորոց

() Ի վարժս յայտասիկ , որ յաղագս ազգի
ազգի քերթութեանց , բազում ինչ 'ի կիր առ-
նում 'ի գասուց՝ զորս Հ . Գէորգեայ վարդա-
պետի Հիւրմիւզեան 'ի հրահանգս մանկուոց
ի վարժապետէն իւրում յօրինեալ է :

զանմեղ և զանխոռով կեանս նկարա-
 գրէ 'ի նմա քերթողն՝ բազդատեալ մեր
 ընդ քաղաքականին, զուարճանամք :
 Քայց երբակի զհովուականն մարթ է
 նկատել կենցաղ. մի՛ որպէս այժմեանս
 դժուժ և արհամարհ. երկրորդ՝ որպէս
 նախնեացն բարեկեցիկ և զուարճալի,
 զի ամենայն մեծութիւնք յայնժամ էին
 'ի հօտս և յանդեայս. և երրորդ՝ մտա-
 ցածին իմն ընդ նախնի սպարզութեան
 և անմեղութեան կցորդեալ այժմու
 կիրթ ախորժակք և բարեձև տարազ
 կենաց : Ի սոցանէ առաջինն կարբի իմն
 խիստ է և անախորժ, իսկ երրորդն ան-
 բնական. վասն որոյ Թէոկրիտոս ուրեք
 ուրեք առաջնովն ստգտանի, իսկ զաղ-
 զիացիք երրորդաւս : Ապա պարտ է վա-
 րել միջնովն կարելեաւ և բնականաւ,
 ածելով 'ի ներքս 'ի քերթուածն հովիւս
 հեղաբարոյս, զուարթս և սիրելիս, և
 ոչ բիրտս և անհեթեթս, և խօսակիցս
 զնոսա առնել ընդ միմեանս, և վիշտս
 և կիրս յաւելուլ 'ի նոսա առանց ատե-
 լի առնելոյ զհովուականն կենցաղ :

Նկարագրութիւնք գաշտային և շի-
 նական տեսարանաց անհրաժեշտ կա-
 րեորք են 'ի սմա : Այլ այս ծաղկանց
 և եթ անուամբք, կամ քաղցրաշունչ

օղոց յիշատակաւ, կամ՝ի շրջիւն տե-
րևոց, կամ առուաց կարկաջանօք,
կամ թռչնոց երգուիք ոչ վճարի. սարտ
է քաջի քերթողին այնպէս՝ի մանունս
իջանել հանդամանս, մինչև մարթել
նկարչի հանել դայն՝ի նկար: Քանզի
յաճախ ուրեք հանդամանք ինչ և եթ
սրատշաճապէս՝ի ներքս ածեալ, կեն-
դանատիս զնկարագիրն գործեն, որ-
պէս Վիրգիլիոս բազում ուրեք՝ի հո-
վուերդութիւնսն առնէ. զոր օրինակ.

« Ալիք համայն, ո՛չ տեսանես, այժմ
հանդարտեալ քեզ լըռեն,

Եւ սաստկաչունչ դադարեալ կան
հողմոյ հընչմունք համօրէն.

Ի դէմ եղեալ ուղւոյն՝ի կէս աստ
աւասիկ եմք ժաման,

Բիանորայ աստի հազիւ արդ նըշմա-
րի գերեզման.

Աստ, ուր մըշակք ըզթանձրախիտ
սաղարթս՝ի բաց յապաւեն,

Աստ, ո՛վ Մերիս, եկ երգեսցուք.
Ղխաշն՝ի ճարակ թո՛ղ աստէն: »

Ծաղկ. թ. 57:

Պարտ է դարձեալ ըստ առաջարկու-
թեան քերթուածոյն սրատշաճել դտե-
սարանս, ուրախական ընդ ուրախա-
լիս, և տրտմական ընդ տրտմալիս. որ-

պէս նոյն ինքն դարձեալ Վիրգիլիոս
առ'ի բացատրել զտրբամութիւն Կորի-
դոնի'ի խնդիր Ալեքսեայ նկարագրէ .
« Այլ թաւամուր նա'ի սօսիս անդր յա-
ճախէր ,

Ոյց գաղաթունք ամբառնային նը-
սեմաստուեր .

Եւ առ լերինս և առ անտառս 'ի ճիզն
ընդ վայր

Զայս մենաւոր հեղոյր բողոք յերգ
անյարդար » : Իջադկարաց . Բ . 5 :

Հովիւքն կամ գեղջէք 'ի ներքս մու-
ճեալք թէպէտ և պարզամիտք պարտին
գոլ և անմեղք , այլ մարթ իսկ է նոցա
հանճարեղս գոլ և ուշիմս , աշխոյժս ,
զուարթս , գիւրագորովս . և քերթու-
թեան պարտ է ըստ կարի պարզ լինել
և անսեթեւեթ , և դէպք 'ի նմա հոգե-
շարժք ուրախայիք և տրտմայիք վայն-
լուչ յոյժ և զմայլելի գործեն գքեր-
թուածն :

Գէպքս այսորիկ առ բաղումս 'ի քեր-
թողաց ցուրտք են և անախորժք , որ-
պէս ողբք և դանգատք հովուի զսիրու-
հւոյն , կամ հովուաց ընդ միմեանս մըր-
ցութիւն յերգս , և այլ ևս սոցին սակի
դէպք առանց հանճարոյ : Բայց Կես-
ներ քերթող հելուեստացի եբաց աս-

պարէզ նոր յայս ազգ քերթութեան,
մուծանելով անդր դէպս բարացուցա-
կանս՝ որ գորովն զսիրտ: Իսկ խա-
լացիք և ևս յառաջադէմ լեալ, զթա-
տերականն հնարեցան հովուերզու-
թիւն. յորում կարգի հաշակաւոր են
յոյժ հաւատարիմ հովիւն Առաքինեայ,
և Ամինտայն թասսոյի:

Բայց թէ սկրիտոս ՚ի Յունաց և Վիր-
գիլիոս ՚ի հռոմայեցոց օրինակազիրք
կացին յայս ազգ քերթութեան, առաջ-
նոյն յարբունիս Պաղոմեայ եղբայրա-
սիրի, և երկրորդին ՚ի գրան Օղոստեայ
կայսեր գրեալ զքերթուածն:

Հ. Զինչ է քնարերգական քերթու-
թիւն:

Պ. Այն՝ զոր քնարաւ կամ այլովք
նուագարանօք մարթ է երգել. և կոչի
սա տաղ կամ դանձ. և քառնակ ազգք
են սորա:

Ա. Օրհնութիւնք կամ սրբազան երգք,
որպիսիք են Մովսիսին, Գերովրայն,
Եզեկիէլին, և սաղմոսք Գաւթի:

Բ. Երգք կամ տաղք ներբողականք,
որպէս Պինդարեանքն առ հասարակ,
և կէսք յՈվրատեանցն, և բազումք ՚ի
չարականաց մերոց:

Երկոցունց այսոցիկ ազգաց քնա-

րերգութեան սեփական տիպք են վսե-
 մութիւն, որպէս է տեսանել յօրհնու-
 թիւնն Մովսէսի . զի անդստին 'ի նա-
 խերզանացն լի զարմացմամբ և գոհու-
 թեամբ ընդ սրանչելի ազատութիւնն
 յորդորէ զժողովուրդն յօրհնել զազա-
 տարարն՝ այսպէս սկիզբն առնելով եր-
 գոյն , « Օրհնեսցուք զտէր , զի փառօր
 » է փառաւորեալ . զերիվարս և զհե-
 « ճեալս նոցա ընկէց 'ի ծով » : Եւ ապա
 Համեմատ նախերզանացն մերթ առ
 ժողովուրդն և մերթ առ Աստուած
 ուղղելով զգէմս բանին , առանց պատ-
 մութեան բացատրէ զամենայն Հանգա-
 մանս սրանչելեացն վսեմաբար , լի վեհ
 իմաստիւք և ձեովք յօրինեալ զերդն .
 որպիսիք են տեառն խորտակել զպա-
 տերազմունս , խորոց ծածկել զընտիրս
 Հեծելոց Քարաւոնի և զսպառազէնս ,
 ընկնուլ նոցա յանդունդս իրրև զվէմս ,
 և սոցին սակի ձեք և իմաստք : Հան-
 գոյն իմն և Գերովրա վսեմաբար
 սկիզբն առնէ երգոյն . « Ի սկսանել
 « զօրավարացն Իսրայելի , մտադիւրու-
 « թեամբ ժողովրդեանն օրհնեցէք ըզ-
 « տէր » : Եւ ապա ընդ ամենայն երդն
 սփռէ իմաստս և ձեւս վեհս և վսեմս .
 երկրի շարժել յերեսաց տեառն , երկ-

նից խոսովել, ամսոց ցօղել ջուր, և լե-
 րանց շարժել, յերկնից ճակատել աս-
 տեղաց և յիւրաքանչիւր յօրինուածոց
 տալ սպտերազմ՝ ընդ Սիսարայ, հե-
 ղեղատին Ախոնի մերժել զթշնամիս,
 կարթակոտոր լինել զարչապարաց և
 րիվարացն Մադդարովթայ, ձգել Յա-
 յելի զձեռն իւր ձախ 'ի ցիցն, և զաջ
 իւր 'ի սպառսպուռ ջաղխջախանս, և
 վարսել ընդ ծամելիս Սիսարայ և ան-
 ցուցանել ցից ընդ զլուխ նորա. մօրն
 Սիսարայ հայեցեալ զէտակն ունել 'ի
 վանդակասպատ սպատուհանէն և տեսա-
 նել զզարձեալսն 'ի Սիսարայ, և յեա-
 նիլ կառաց նորա 'ի դալոյ, և մօրն վա-
 րանել թէ ընդէր յամեցին հետք կա-
 ռաց նորա, և կանանց իմաստնոց տալ
 նմա սպտասխանի, և նորա ինքնին
 անձամբ անձին առնել իւր սպտաս-
 խանի. և աւարտ երգոյն՝ թէ « Այս-
 « պէս կորիցեն ամենայն թշնամիք քո
 « տէր: » Այս ամենայն տան ըստ բա-
 ւականին զնկարագիր վսեմութեանն՝
 որ խնդրի յերկոսին վերոյ ասացեալ
 ազգս քնարերգութեան:

Գ. Երրորդ ազգ՝ բարոյական և ի-
 մաստասիրական տաղք, յորս ներբո-
 ղին առաքինութիւնք, որպէս յուրք 'ի

տաղից Ուրասեայ և քաջաց արդի
 քերթողաց : Սոցա տիպք բանիցն ոչ
 իբրև զառաջնոցն պարտին գոլ վսեմք,
 այլ միջին ինն և յորդորական :

Դ. Իսկ շորրորդ ազգ՝ տաղք կամ
 երգք հանդիսից և խնջոյից առ ՚ի
 զուարճութիւն և եթ քերթեալք, որ-
 պէս Անակրէոնի տաղք, և Ուրասեայ
 սակաւք, և բազմաց յարդի քերթողաց
 տաղք : Եւ նոցա սեփական տիպք են
 պերճութիւն, քաղցրութիւն և զուար-
 ճալի խմաստք և ձևք : Քանդի քնարեր-
 զութիւն զամենայն այլ և այլ գեղեց-
 կութիւնս ազգի ազգի քերթութեանց
 յինքն ժողովեալ, ՚ի վերայ այնոցիկ և
 զիւրն յաւելու յատուկ նկարագիր՝ որ
 են խանդք : Ար իբրև ազգի ՚ի քեր-
 թողն՝ ջերմանան միտքն, վառին ցնորքն,
 և ամենայն զօրութիւնք հոգւոյն զար-
 թուցեալ՝ օժանդակեն ՚ի քաջ քերթո-
 ղութիւն : Մերթ խմաստք աղնուականք
 և պերճք, և մերթ խանդաղատելի և
 վայելուչ պատկերք ընդ առաջ լինին .
 խմաստք բարոյականք վսեմք, վէպք
 քաջայարմարք, և դրուաղք գեղեցկա-
 զոյնք յոյժ տան զնիւթ քերթութեան :
 Բայց թէպէտ և ազատութիւն է քեր-
 թողին ՚ի սմա յիմաստից յիմաստս

վազս առեալ անցանելոյ առաւել քան
յայլ ամենայն քերթուածս, սակայն ոչ
առանց իրիք կցորդութեան. ապա թէ
ոչ, դառանցելոց բանք թուեցին քան
առն խոհականի :

Պինդարոս, քնարերգակ քերթու-
թեան հայր 'ի Յոյնս, դոմանս 'ի Հեաեռ-
ղաց խրոց դառածեցոյց յայս թերու-
թիւն : Բայց Ուրաաթոս հռոմայեցի
զպինդարեան թուիչս մտաց չափաւո-
րեալ, գիտաց զկցորդութիւն իմաստից
ընդ վսեմ գեղեցկութիւնս լծորդել-
նմին իրի և պատուեցաւ նա, և պա-
տուեցի միշտ առ կիրթ ախորժակս :
Բազումք եղեն Հեաեռղք սորա անուա-
նիք առ զազգիացիս և առ անզգիացիս
խակ, որոց տաղք մարթին օգնել յոյժ
լեզուազիտաց : Եւ առ մեզ խակ ոչ պա-
կասեն զարդիս Հեաեռղք տաղիցն Պին-
դարեայ և Ուրաաեայ. առ որ և վսե-
մութիւն հայկականս բարբառոյ օգնէ
ոչ սակաւ : Սրինակ իմն յարդի տա-
ղերդուացն մերոց երգն 'ի նահատա-
կութիւն սրբոց Վարդանանց :

« Հրրաշունչ վիշապաց

Բորբոքեալ մեծ գազան,

Խամբել ըզգրախտ քրիստոսեան .

Չանխոտոր հաւատոց

Աշխարհիս հայաստան
 Յայտէ հուր լափող սարսկաղեն .
 Ո՛վ արդ կացցէ կիզմանն ընդդէմ ,
 Արի՛ ՚ի զէն , մեծ Պրիգորէ ,
 Ա՛ռ դու զասպար քո՛ ՚ի հօրէ .
 Արի՛ ՚ի մարտ , տուր մեզ խրախոյս ,
 Լ՛ըրելոց սարխազ մեծայոյս .
 Զարթո՛ւ ըղնոր Մահարէ ,
 ԶՎ՛արդան՛ ՚ի քոյդ զաւակէ ,
 Ա՛մբարձիր Մամգոնեան
 Զօրագլուխ հաւատոյ ,
 Տու՛ր ձայն զընդին Աստուծոյ ,
 Սպառազէն քաջազանց
 Վ՛առելոց ՚ի հողւոյ ,
 Դիմել առ խուժան որերոյ ,
 Ոչ՛ ՚ի պարձանս ՚ի կռիւ մարմնոյ ,
 Առէ՛ք խրախոյս դուք՛ ՚ի հանդէս ,
 Առի՛ւծարար յայս ասպարէս .
 Առէ՛ք խրախոյս արխապէս ,
 Յաղթութիւն անշուշտ հասնալ ձեզ .
 Ահա պըսակ աւետչեաց ,
 Ահա յերկնից ցոլանայ ,
 Հընչեցին՛ ՚ի յերկնից
 Սօտախիւնք աստեղաց
 Յա՛հ ՚ի կորուստ Սասանեանց .
 Ա՛մաչեաց բելխար
 Ի քանդուած կրահատանց .
 Արիւն ձեր ցօղեալ նորոզեաց

Զօգ և զերկիր Ասրանաղեանց :
 Փութայք ելէք սլրսակաւոր ,
 Բարձր 'ի յեթեր ժառանգաւոր .
 Ելէք բաղմեալ յանմահ աթոռ ,
 Վահակից առ սուրբ թագաւոր :
 Հրեշտակք սլարեն զերգըս նոր ,
 Օրհնել ըզտէր մեզ յորդոր :
 Ախոյեանք երկնընթացք
 Արամեան աշխարհի ,
 Սինք հաստատեալ լուսարփի .
 Տօնական ձեր հանդէս
 Մեզ տուեալ յերաշխի ,
 Կանխեմք միշտ յաղերս ցնծալի ,
 Տուք մեզ թիկունս 'ի վրտանդի :
 Օրհնեմք ըզտէր անհատական
 Ի քո անուն քաջըզ Վարդան .
 Պըսակ 'ի մէնջ ձեզ գովութեան
 Խըմբակից դօրուդ միաբան .
 Յաղթողք յերկրի աննըման ,
 Երկինք յաւերժ ձեզ կայան :
 Բազում և այլ ազգք են քնարերգա-
 կան տաղից , որպէս Անակրէոնեանն՝
 որոյ տողք 'ի սուղ օտից բաղկանան ,
 և իմաստք 'ի նմա չքնաղք և զեղեցիկք
 պարտին գոլ՝ քան վեհք և վսեմք : Ար-
 պէս արձանագրութիւնք և դամբանա-
 դիրք , յորս խնդրի ամենեկին ճշգու-
 թիւն՝ առանց աւելորդաց , և իմաստք

Ի նոսա վսեմք քան բազմազարդք : Որ-
պէս և նուազն՝ զիւտ խառնացւոց , որ
յերկուց քառասոողից և յերկուց և աւ-
տող տանց բաղկանայ . յորում բառ մի
աւելորդ , և իմաստ ինչ օտար յառա-
ջարկութենէն գրուագեալ յայն՝ խան-
գարէ զգեղ նորա : Չափաբերութեան
ուրից նորա սարտ է զոչ անսայթար և
զխրասահ , և յանգիցն յար և նման :
Նիւթոյն ամենեին մի ինչ , և ոճոյն
տակաւ զօրաւորագոյն , աւարտեալ
յանակնկալ իմն և ՚ի հանճարեղ իմաս-
տըս : Գարձեալ և համառօտ երգք բա-
ժակաց , և այլ այսպիսիք քնարերգա-
կանին են յղգք :

Օրինակ անակրէոնեան տաղի , եր-
գեալ յուսմմնէ յարդի քերթողաց ՚ի
հանգէս ուխտի երկոցունց ինքնանուէր
կրօնաւորաց .

- « Զոյգ տատրակ յանտառէն
Փրրկեցան յորսողէն .
Ուխտ ՚ի սիրտ մընչեցին ,
Չօնի եմք փրրկողին :
Զի լիցին անարատ ,
Սաւառնին յանասպատ
Ի կարկաջ խոխոջանս
Հեղասահ վրտակաց :
Թօթախեն ըզհին թևս ,

Անուն սուր և թեթև ,
 Նորարոյս պըճնեցան ,
 Գեղափայլ գոյնք յիրան ,
 Ի փըրկչին թըռեան տուն
 Արժանիք սեղանոյն .
 Ո՛հ գողարիկ անուշի ,
 Թէ յուշիկ ճենճերի » :

Օրինակ արձանագրի 'ի Մարտիաղեայ
 հին քերթողէ 'ի վարսավիրայ գանդաղ .
 « Ըղլ ուպերկեայ մինչդեռ ըզգէմսըն
 յարդարէր

Վարսավիրայն Եւտրասկեղ շուրջ ա-
 սեալ դեզեր ,

Նոր արձակէր ընդ գերծելոց մո-
 րուացն հեր » :

Օրինակ գամբանագրի 'ի նախնեայ ,
 արձանագրեալ 'ի վերայ անկելոցն Յու-
 նայ 'ի Քերոնեայ սպտերազմին .

« Որոց ասեալ զէն 'ի վերայ հայրե-
 նեայ ,

Հալածեցին հըզօր բազկաւ զհէնս 'ի
 բաց ,

Ահնդախորխտ 'ի ճակատու նահա-
 տակք

Զսանդարամետըս նըկատեալ յաղ-
 թանակ ,

Զի մի Հեւէնն ընդ խուժայնոցըն
 լըծով

Կրեացէ զգաժան ծառայութեանքն
 գըսրով,

Զնոցա կոչկոճ մարմինս յիւր ծոց
 ծածկէ աստ

Հայրենին հող. այսպէս վըճուեաց
 Արամազդ:

Ուղիղ գործեն զիբ զամենայն և ար-
 դար.

Խուսել ՚ի խիստ ճակատագրէն ոչ է
 կար » :

Օրինակ նուագի զղջական Տէպառոյի
 գաղղիացւոյ, երգեալ առ Հայրն երկ-
 նաւոր՝ յիշատակաւ չարչարանաց միած-
 նին.

« Ուղիղ են տէր, և ճշմարիտ են դա-
 տաստանք քո Աստուած.

Այլ դու քաւիչ գոլ ակործես քան
 գատաւոր մահացուաց:

Սակայն եղեոն անօրինիս այնքան
 շեղջեալ բարդ ՚ի բարդ,

Զի ինձ ներել արդարութեամբ՝ քում
 բարութեանդ ոչ է մարթ:

Այո այո, լեոնահանդէտ չարիքս իմ ոչ
 առնեն թոյլ

Ամենակալ ձեռինդ այլ ինչ, բայց
 պատուհաս յիս հեղուլ.

Երանութեանս իմում գառնան
 փառք և պատիւ քո ընդդէմ,

Ողորմութիւնդ խեղ քո սպասէ զի
 ես 'ի սպառ կորիցեմ :
 Կատարեացին յիս կամբ քոյին, զի փառ-
 քըդ ըզնոյն սլահանջեն :
 Մի յարաստուս խմողորմիր աղբերա-
 ցեալ ուղխօրէն :
 Որտտա, հօր զիս շանթընկէց, որ
 ընդդէմ քո առի զէն :
 Երկրրպագեմ 'ի կորընչելն խմում ձե-
 ոին քո վրիժակ :
 Այլ զոր յիս կէտ հարկանիցեն ա-
 հեզ շանթից քոց սըլաքք :
 Որ Յիսուսին քո յարենէ շիցէ ծած-
 կեալ այն համակ :

ԳԱՍ ԺԸ

Վարդապետական քերթութիւն. — Թուղբ .
 — Երգիծարանութիւն . — Ասակք :

Հ. Չինչ է վարդապետական քեր-
 թութիւն .

Պ. Խրատք կամ ուսմունք քերթո-
 ղարար սուանդեալ, նմին իրի և քան
 զամենայն ազգս քերթութեանց օգ-
 տակար . զի ձևով բանիցն և եթ զանա-
 զանի 'ի բարոյական և յիմաստասիրա-
 կան ճառից, և քաղցրութեամբ տա-

դաշափութեան և քերթողական լեզու-
 ին՝ ախորժ և դիւրընկալ ընծայեցու-
 ցեալ զուսմունս և դիւրատու, և կեն-
 դանատիւ յնկարագրութեամբ և սէս-
 սէս գեղեցիկ գրուազօր յափշտակէ
 և գրուէ զմիտս ընթերցողաց, ազգու-
 զագոյն յարգարեալ գրանսն: Բազում
 ուրեր յաստուածաշունչ գիրս գտանին
 առ այս օրինակք. որպէս ահա ժողո-
 վողն նկարագրութեամբ ձերութեան
 մարմնոյ և կորստական կենացս և յիշա-
 տակաւ մահուն՝ այսպէս քերթողա-
 բար յորդորէ զմարդիկ յաստուածսպաշ-
 տութիւն. (զլ. ԺԲ.) « Եւ յիշեա զու
 « զայն՝ որ հաստատեացն զքեզ՝ յաւուրս
 « մանկութեան քո, մինչչև հասեալ
 « իցեն աւուրք չարութեան, և հասցեն
 « ամբ՝ յորս ասասցես, ոչ են կամք
 « իմ՝ ի դոսս: Մինչչև խաւարեալ ի-
 « ցեն արեգակն և լոյս և լուսին և
 « աստեղք, և զարձցին ամպք զկնի
 « անձրեաց: Յաւուր յորում չարժես-
 « ցին սահասպանք տանն, և թիւրես-
 « ցին արք զօրութեան, և գատարկաս-
 « ցին ազօրիք՝ զի նուաղեցան, և խա-
 «ւարեսցին որք տեսանեն ընդ ծակս,
 « և փակեացեն զգրունս՝ ի հրապարակս
 « ի տկարութենէ ձայնի ազօրւոյն. և

« յարիցենն 'ի ձայն հաւուն, և նկուն
 « լիցին դատերք երգոց, և 'ի բարձունս
 « հայեսցին, և ապշութիւն 'ի ճանա-
 « պարհին. և ծաղկեսցի նշին, և
 « թանձրասցի մարախն, և տարածես-
 « ցի կապարն. զի դնաց մարդ 'ի տուն
 « խւր յաւիտենից, և շուրջ եզեն կո-
 « ծողք 'ի հրասպարակս: Մինչև կոր-
 « ծանեալ իցէ լար արծաթոյն, և խոր-
 « տակեալ մանեակ ոսկւոյն, և ման-
 « րեալ սափորն յաղբիւրն, և ընկր-
 « կեալ անխն 'ի դուր. և դարձցի հողն
 « յերկիր՝ որպէս և էրն, և հողին
 « դարձցի առ Աստուած՝ որ եան զնաս:

Արդ տես ինձ քանի վսեմ և գեղե-
 ցիկ այլարանէ յամսպս և 'ի խաւարումն
 արեգական և լուսնի և աստեղաց
 զնուաղել մտաց և զգայութեանց մար-
 դոյ. 'ի պահասպանս տան զբաղուկս.
 յարս զօրութեան զբարձս ոտից. յաղօ-
 րիս դատամունս, 'ի պատուհանս զաչս,
 և 'ի դրունս զչրթունս: Քանի գեղե-
 ցիկ բացատրէ զանանգորք քուն ծերոյ՝
 զարթնուլ նորա ստէպ 'ի ձայն հաւուն,
 զակարութիւն լսելեաց նորա՝ նուա-
 զումն երգեցկաց, զկորանալ նորա՝
 հայելն 'ի բարձունս, զակարութիւնն
 'ի գնալ՝ ապշութիւն 'ի ճանապարհին,

զալեորել նորա՝ ծաղկել նշենւոյ, թան-
 ձրանալ մարախոյ և տարածանել կա-
 սարի. զմեռանել նորա՝ գնալ ՚ի տուն
 իւր յախտենից, և շուրջ լինել կոծո-
 զաց ՚ի հրապարակս. և զխանգարումն
 դորձարանաց որովք կեայն և շնչէ՝
 կործանումն արծաթեայ լարին, խոր-
 տակել մանեկի ոսկւոյն, մանրել սա-
 փորին յաղբերն, և ընկրկել անւոյն ՚ի
 դուրն:

Չսոյն հատուած ժողովոյի ՚ի խորհր-
 դական միտս առեալ Շնորհալոյն,
 այսպէս վայելուչ տաղաչափէ, տալով
 զնկարադիր վախճանի աշխարհիս.

« Խորասուղեալ մանկանցն ՚ի յուզիս
 Խրատ ընծայէ սա հոգեբուզիս . . .
 Հայել վերջին օրն և ՚ի մահ,
 Ու ՚ի սպառնալեացն երկիւղ և ահ,
 Չայնրն հաւուն յոյժ գերապանձ,
 Որով գայցեն մեռեալքն ՚ի դարձ.
 Ղօղեալ սարսեն զըստերքն ՚ի խաղ,
 Ողբան արկար ձայնիւ նրւաղ.
 Ըստագայթից լուսոյն ճաճանչ,
 Լուսին ուստեղք ճեմեալ զըւարճ,
 Մեծին ծաղմամբ չփայլեն այլում
 Մինչ փայլակէ լոյսն անսպտում,
 Յայնժամ թըռչին ՚ի կառս ամաղ
 Արդարք նրման խիտ մարախոյ:

Նըշին ծաղկէ գուշակ գարնան,
 Գունով սըճնին վըկայքն արևան,
 Շըրջին կոծով գնացողքըն գարշ,
 Կապար մեղացն անկցին ՚ի քարշ,
 Որք ՚ի բարձունս հային լուսոյ,
 Առջին գողան յահեղ բոցոյ,
 Չէ պիտանի արծաթըն յինչ,
 Եւ ոչ սսկւոյն դեղ դարգարիչ,
 Պարօղն անուոյ հասցէ ՚ի վրէպ,
 Պատկեր եօթանց գարուցս ՚ի դէպ,
 Ջըրոյն կենաց սափորն ՚ի մէնջ
 Այն խորտակի յաղբերըն մէջ:
 Ռահեալ սրբոցըն լուսավառ,
 Չնասցեն յերկինս ՚ի տունն անճառ:
 Բայց կատարելագոյն ՚ի վարդապե-
 տական բանաստեղծութեան են քեր-
 թուածք կանոնաւորք զկարևոր և զօգ-
 տակար ինչ իրաց. որպիսիք են առ
 Յոյնս՝ Գործք և տիւր Եսիողեայ, Աս-
 տեղաբաշխականքն Արատոսի. և առ
 Լատինս՝ քերթողական արուեստն Ու-
 վրատեայ, որ ըստ կարգաւորութեանն
 և եթ ստգտանի. թէպէտ և այլք աղա-
 ւաղութեան գրչաց տան զայս թերու-
 թիւն. քանզի փոփոխամամբ կարգի և եթ
 տողիցն բառնայ թերութիւնն: Քանզի
 յայս ազգ քերթութեան կարևոր է յոյժ
 կարգաւորութիւն, թէպէտ և ոչ որչափ

յուսումնական և 'ի ճարտասանական
ճառս , այլ որչափ խնդրի առ 'ի դիւրա-
հաս առնել զբանսն : Վասն որոյ մշա-
կականքն Վիրգիլեայ ամենակատար
օրինակք են առ այս , յորս փայլէ կարգ
սքանչելի , հրահանգք արուեստին ճշ-
գրիտք , ոճ քերթողական , պերճութիւն
ևս և 'ի նուաստ և 'ի գուշնարեայ իրս ,
կենդանատիտ նկարագրութիւնք յե-
ռեալք ըստ սրատշածի , և հրաշաղան
ճարտարութիւն 'ի յերկրել զգրուագս-
որպէս զսքանչելիսն լեալ 'ի մահուն
Կեսարու , զներբող Խապիոյ , այլովքն
հանդերձ : Քանզի այս ամենայն բառ-
նան զտաղակութիւն հրահանգաց և
զվարդասպետական ոճոյ , և մանաւանդ
գրուագրքն յեռեալք սփոփեն զսար-
տասումն մտաց : Տես ինձ զտաղակայի
հրահանգս տնկարանին որպէս գեղե-
ցիկ 'ի հատուածս յայսոսիկ քերթողա-
բանէ , ըստ գեղեցիկ թարգմանութեան
ուրումն 'ի ծերունեաց մերոց հարց .

« Եւ ոչ կողմանք երկրի համայն
Բերեն ըղբոյսըս զամենայն .
Այլ առ գետովք լինի ուռի ,
Եւ 'ի ջրարբի վայրըս բարտի .
Անբեր ուամուլըն ծառ Արնի
Յապառաժուտ լեռնավայրի .

Ի գետեղերս է մըրտենի ,
 Սպանդարապետ բոյս 'ի բըլբի .
 Եւ սըմիղակ 'ի հիւսիսի ,
 Իւրաքանչիւր յիւրում բընի .
 Ի հատանել ըղծիւղս որթոյ ,
 Ուս իւր արտօսը հեղու լալոյ :
 Ի սկըղբանէ արարածոց
 Բնութիւն սէսսէս տըւաւ ծառոց ,
 Որ և լընուն ըղգաշտս համակ ,
 Եւ դգետեղերս առ հասարակ :
 Որպէս փափկիկ թուփըն Սիւղար ,
 Եւ կենիստայն մորչ և դալար :
 Կէսք 'ի սերմանց են բուսական ,
 Զերդ շագանակն ամբարձական .
 Նոյն և մեծ շօճըն վարսաւոր ,
 Յանտառըս դիցն որմըղգական .
 Այլ և կաղնիք՝ զորս Հոռոմոց
 Պատգամատեղ կարծեալ կըռոց .
 Եւ այլք մայրի մացառախիտ
 Շառաւիղեն 'ի յարմատոց .
 Որպէս սլըտեղն և կեռասի ,
 Եւ Պարնասեայ լերին դափնի՝
 Այն որ զփոքումբբըն թեարկէ
 Մայրօրինակ լեալ հովանի :
 Արդ եղանակ զայս երեքկին
 Կարգեաց բնութիւն նախ առաջին ,
 Որով մայրիք թուփ դալարին
 Եւ ամենայն ծառք անտառին :

Եւ այլ աղգ տընկոց սերունդ ,
 Գործածութեանըն գոյով զիւտ :
 Ոմըն կորզեալ տունկ փանարի
 Ի մօր մարմնոյ՝ տընկէ յառուի .
 Եւ ոմն՝ ի հող վարէ ողջոյն
 Զկըտրօն ըստուարցից հաստարուն .
 Ուր ոստաբանց փայտ ծիթենի
 Արմատանայ ըսբանչելի :
 Եւս և փոխեալ ծառոց ըղծիւղ ,
 Այլ ընդ այլոյ բերեն սլրտուղ :
 Զի պատուաստեալ խընձորենի ,
 Պըտղաբերէ իբր ըզտանձի .
 Եւ ՚ի յանբուն շըլորենի
 Արիւններանգ շում շառագնի » :

Իթուղթս խնդրի ընտելական ոճ ,
 Հանդերձ քերթողական նկարագրու-
 թեամբք , և հանձարեղ զարդուք և
 գրուագօք : Ովրատեայ թուղթքն լիցին
 վարժապետ լեզուագիտաց : Բայց և
 մերոյս Շնորհալոյ երկորին թուղթքն
 քերթողականք , որ առ իշխանն արևե-
 լեան , և մանաւանդ որ առ Ասիրատ
 եղբորորդին իւր , ոչ սակաւ արուես-
 տիւ են գրեալ : Գեղեցիկ է ՚ի նմա հա-
 մառօտ նկարագիր զինուորական կար-
 գի նորին .

« Ասիրատիդ գըրեմ զայս բան ,
 Եղբորորդւոյդ իմ ըղձական ,

Պանծացելումդ արիական
 Ձխալարժից ներհրմտական .
 Ի տէգ նիզակ շարժողական
 Որպէս ծրղօտ մի եղեղան ,
 Բամեալ յահեակ կրբող վահան
 Իբրբ սանձով անշեղական .
 Արիութեանց պարառական
 Նախնեաց քաջացրն գոլ նրման » :
 Եւ ՚ի սկիզբն իսկ թղթոյն , և ուրեք
 ուրեք սիրալիր բանքն , հոգի և գորով
 մուծանեն ՚ի նմա .

« Արեղական լուսոյ ծագման
 Սէր քո առ իս համանրման ,
 Ռևտին քաղցու բրժըշկական
 Յագեցուցիչ որ քեզ բաղձան . . .
 Տենչամք սիրոյդ սրբախ տարփմամբ ,
 Մինչ զի կիզուլ տեսոյդ յիշմամբ .
 Էից վեհ՝ երանական
 Ձբոյդ տեսութիւն քոյքըս վարկան » :
 Եւ ապա յուսով գալստեան նորա
 զուարթութիւնն և խնդրել ՚ի նմանէ
 գրել զիրացն ստուգութիւն՝ եթէ ար-
 դարև գալոց իցէ . և ապա հայրենի
 խրատքն հանդերձ օրինակօր և անձին
 խրոյ հանգամանքն նկարագրեալ՝ մի ՚ի
 գեղեցկագոյն քերթութեանց նորա յօ-
 բնենն զթուղթն :

Բայց թղթոց իսկ այլ և այլ ազգք են

ըստ խմաստիցն . է որ բարոյական և քննաբանական , է որ խառն ընդ եղերերգակ և ընդ սիրոյին քերթութիւնս , որպէս Ուլիզեայ Նասովիթուղթը մեծուհեացն՝ հօծ և խիտ ՚ի մաստիւր և գորովականք . և է որ խառն ընդ երգիծաբանութիւն , որպէս ուլրատեանքն :

Սկիզբն երգիծաբանութեան անյայտ է , և թուի մնացորդ իմն նախնոյ կատակերգութեանն՝ որ ըստ մասին ոտանաւոր և ըստ մասին արձակ բանիւ էր քերթեալ , և լի շաղակրատանօր : Եննիոս և Լուկիլիոս հարթեցին զայն , և Ուլրատիոս էաձ յայժմու կերպարանս : Եւ է երգիծաբանութեանն գործուղղել զբարս , նմին իրի և պարսաւել գյոռութիւնս . այլ չէ օրէն նշաւակել ՚ի նմա զոր , և ոչ լռելեայն :

Ուլրատ , Յոբնաղ և Պերսիոս , երեքին ևս լատինք , այլազգ ՚ի միմեանց յօրինեցին զերգիծաբանութիւնսն : Ուլրատ զանմտութիւն մանաւանդ և զտկարութիւն մարդկան առնու կշտամբել բան գյոռութիւնս . և զայն՝ զուարճաբանութեամբ , և ընդ նուրբ խմաստասիրութեան կցորդելով զբարեկիրթ քաղաքականութիւն : Զոր օրինակ առ

'ի խրատ որդւոց 'ի հնազանդութիւն
հայրենի խրատուն, զօգուտ այնոցիկ
այսպէս առաջի առնէ .

« Երբիմբք ես յայնց ողջ լեալ յախտից
Որոց կորուստ ընթանայ կից,
Դուզնաբէխք փորձիմ կարեօք,
Եւ ոյց զիւրաւ ներես արդեօք » :

Երգիծ :

Եւ առ 'ի խրատ անտրտունջ գոհու-
թեան անտոհմից ընդ բախտ իւրեանց,
այսպէս քերթողարանէ .

« Չեմ ես անմիտ զի ընդ իմս հայր ա-
մաչեմ,

'Նա' և ոչ յայն ինչ անբասիր զիս
առնեմ

Որպէս բաղումք, թէ ոչ այն իմ ինչ
է մեզ

Զի չեն ծընօղբս աղնըւական և
չբքեղ .

Իմ միտք և ձայն յոյժ են 'ի սայց
երկարառակք .

Զի թէ յամս ինչ՝ հրաման տացեն
ախտարակք

Դարձ ընդ կրբունկն առնել կենացս
յասպարէզ,

Եւ այլս ընտրել իւրաքանչիւր մէն
մի մեզ

Զոր որ ցանկայր ծընօղս անձին պեր-
ճափառ ,

Ես գոհ խնովքս՝ ոչ զորս 'ի խուրձն
են սոյժառ

Եւ 'ի վրսեմ՝ գահ՝ կամէի առնուլ
ինձ ։ Երգիծ . Ա . 9 . 89 :

Յորնաղ թէպէտ և աղղողագոյն քան
զՈվրատ , այլ զեղով և կիրթ ակտոր-
ժակօք ստորև քան զնա , բուռն և
զկծեցուցիչ քանիւք կշտամբէ զյոռու-
թիւնս . և մանաւանդ ուրեք ուրեք նը-
շաւակէ և զանձինս ոմանց : Որպէս
զՊարիս կատակերգու , վասն խառ-
նելոյ նորա յարբունիս 'ի բաշխս աւա-
զութեանց , այսպէս երգիծանէ .

« Եա և յոգունց ընձեռէ զօրակա-
նին բարձ և սատիւ .

Եւ զքերթողաց կիսամեայ պըճնէ
զմատունս ոսկի օղիւ .

Եւ զոր աւագք ոչ կարեն , զայն
խեղկատակըն տայ պարզև ։ :

Երգիծ . Է . 88 :

Բայց պերճք են տիպք կերպարանաց
բանից նորա , և հանձարեղ բացատրու-
թիւնք . որպէս կշտամբել նորա զեզիպ-
տացիս՝ վասըն պաշտելոյ նոցա զկեն-
դանիս և զբոյսս .

« Բիւթանացիդ Վոլուսիէ ,

Ո՞րք երբէք ոչ զիտիցէ ,

Թէ յետսամիտն եզիպտացի

Որո՞ց հրէջից պաշտօն տանի :
 Կէզր տիտեաան երկրորդագեն ,
 Այլք յօձակուլ ցեծոյն սարսեն :
 Շողեալ կապկին սրբրանըւէր
 Ոսկեճաճանչ փայլէ պատկեր ,
 Ուր հինաւուրց թերէ քաղաք
 Հարիւր դրրամբք կայ հարթյատակ .
 Եւ 'ի Մեմնոն կիսակործան
 Հընչեն քընար լարք գիւթական :
 Անդ ըզծովու ասա ըզգետոյ
 Պաշտեն լուղակ մի առ միոյ .
 Անդ ամենայն քաղաք ըզլուն ,
 Իսկ զԱնահիտ ոչ որ համբուն :
 Ըզպրաս և սոխ մեղք են խըլել
 Եւ ատամամբք պատտառտակ :
 Ո՛վ սուրբ աղանցն , որոց պարտէզ
 Բուսուցանէ աստուածս այսպէս : :

Երգիճ . ԺԵ :

Իսկ Պերսիոս ազդուութեանն Յորնա-
 զայ քան ընտիր ակտորժակացն Ո՛վրա-
 տեայ նմանազոյն դտանի :

Յայտասիկ ամենայնի եթէ 'ի թուղթս
 և եթէ յայլ վարդապետական քերթու-
 թիւնս կարևոր է յոյժ ովրատեան կա-
 նոնն՝ Համառօտ պատուիրևս . քանզի
 Համառօտութիւն յաւելու 'ի սոսա կո-
 րով և զօրութիւն : Եւ դարձեալ նկա-
 րազրութիւն բարուց և բնաւորու-

թեանց, կարճառօտ սլատմութիւնք և առասպելք և զուարճալի հանճարաբանութիւնք սլատչաճագոյն դորձեն զարդ յայս աղգ քերթութեան, որք այլուր դուն ուրեք գտանեն տեղի :

Առ զաղղիացիս զերազանցեաց յայս աղգ քերթութեան Պուալոյ . և Քերթողական արուեստ նորա և թուղթք և երգիծաբանութիւնք մեծարեացին միշտ ըստ հանճարեղ իմաստիցն և ըստ քերթողական լեզուին :

Իսկ առ անղղիացիս անուանի են Բոր և Իունկ :

Յիտալացւոց Մենծինի եկաց հետևող Յորնաղայ . իսկ Առիստո, Սալուսթոր Բսիլա, Վենինի, Քիտպրէրա, Կոյցի և Փարատիցի կացին հետևողք Ովրատեայ : Հանճարեղ է յոյժ և սերճ փառինեաց երգիծաբանութիւնն, որ զմեծատանց աշխարհի զառօրեայ դրազանացն : Իսկ քերթողական թղթոց զրիչք կացին առ նոսա Յաուկոնի, Ալկարոթթի, Պեթթինէլլի և Փինատէմոնթէ :

Առակք կամ առասպելք աղգ իմն վարդապետական քերթութեան են, յորս քերթողն ՚ի ձեռն կեղծեալ օրինակաց կենդանեաց և անշունչ իրաց

հրահանգէ զմարդիկ : Կարի յաճախեալ էր առ արևելեայս այս աղգ քերթութեան , յորում Եստվարոս 'ի Յունաց անուանի քան զամենեսեան եկաց , և առ Լատինս Փեղրոս և Աւիանոս՝ որք զԵստվարայ առակսն յեղեալ 'ի Լատին բարբառ , բաղում ինչ և 'ի հանճարոյ իւրեանց յաւելին յայնս , մանաւանդ Փեղրոս այնպէս վայելուչ զնոսա յօրինեաց , զի ոչ ինչ ստորև քան զօրինակագիրն ժառանգէ փառս :

Օրինակ իմն առակ ամբարտաւան ճային և սիրամարգի .

« Մի օտարին սլանծալ բարեօք ցանկալեաց ,

Իւրն գոյիւք կեալ միշտ զաւուրբս կենաց ,

Զայս Եստվարոս քաջ յարացոյց մեղերգեաց :

Յաւակնութեամբ զուր յօրացեալ վէսըն ճայ ,

Թափեալ փետուր սիրամարգի զիւրեաւ արկ ,

Պըճնեալ զարգութիւն ընչաց քերէր իւր դասուն ,

Երթեալ խառնէր սիրամարգաց յազնիւ տարմ ,

Նորա հասեալ թափեն ըզգարդ լիրբ հաւուն .

Եւ չարագան կըտցօք տանջեալ վը-
տարենն .

Ճայն անչընորհ յազգ իւր դառնայր
կորակոր ,

ԷՍնտի վանեալ լինէր տըխուր նը-
չաւակ ,

Անդուստ մի ոմն յորոց երբեմն ըմ-
պահկեաց ,

Թէ գոհ էիր ասէ ընդ մեր աստիճան ,
Եւ ըզբնութեան տուրս հանդուրժել

ընտրէիր ,

Ո՛չ այն ընդ քեզ բասիր ձաղանք
անցանէր ,

Ոչ յաղէտ քո և այս տքսոր դիզա-
նէր » :

Եւ շանն ազահի միս 'ի բերան անցք ընդ
գետ .

« Աւելազանց տենչ զայր ազահ

Առնէ 'ի խարըս դիւրասահ ,

Յինչս օտարին որկորուստ ,

Զիւրըն մատնէ 'ի կորուստ ,

Ընդ գետ 'ի լող անկեալ շուն ,

Միս 'ի բերան յիւր 'ի շուն ,

Յառեալ ետես զըստուեր իւր

Ի հայելոջ անդ 'ի ջուր ,

Եւ համարեալ այլ իմն որս

Յորկոր այլոյ ջուրցն 'ի խորս ,

Գրաւել և զայն ցանկացաւ .

Այլ ցանկութիւնն ինքնագաւ
 Լիք զոր ունէրն 'ի բերան ,
 Եւ ոչ միւսումըն ժաման » :
 Գեղեցիկ է և ուրումն 'ի մերոց քերթո-
 զաց ըստ պատեհի առակեալն գյա-
 խուան ձգտելոցն 'ի նմանել վեհագու-
 նից .

« Շամբուշ և որ բնդ վեհագունիև բան
 գիերև բերև հակառակարեան վեհ :

(Պիտ. յԷսիայեայ . 41) :

« Ընդ ձի վարդեալ քառասրմբակ'
 Յտփցըն հուր թօթափելով ,
 Նախանձեցաւ զորա լրճարնակ'
 Չափոյն անդէտ անձին գոլով :
 Եւ յոստոստելն անճահ ու 'ի դուր ,
 Մինչ համարէր նա թափար հանդոյն
 Տեսանողացն ընծայել իւր ,
 Եղև 'ի ծաղր ամենեցուն » :

Յիտալացւոց անուանի ևն Պաղիլիոյ
 Առացիողոյ , Բինիոթթի , Տէոսսի ,
 Բասսեոսնի , Պեոթոլա և Բեռնիոյ :
 Իսկ 'ի գաղղիացւոց անուանին և հոչա-
 կաւորն յոյժ Լափոնթէն :

ԴԱՍ ԺԹ

Դիւցազննորդակ բերրութիւն :

Հ. Զինչ է դիւցազնականն բերթութիւն .

Պ. Դէպք ինչ մեծագործ բերթողարար վիսլագրեալ, առ ՚ի սէր և ՚ի զարմացումն առարինութեան ձգելոյ զընթերցողս : Վ՛հազոյն քան զամենայն ազգս բերթութեանց է սա, այլ դժուարին յոյժ ՚ի կատարումն . քանզի հզօրազոյն ճգանց բերթողական հանձարոյն պէտք են առ ՚ի յօրինել վէպս բերթողականս զուարճալի և ախորժալուր ամենեցուն, ՚ի ներքս ամելով գէպս պատշաճաւորս, և նկարագրութիւնս կենդանատիպս բնութեան և բարուց, հանդերձ պերճութեամբ և վսեմութեամբ իմաստից և ասացուածոյ, որք դիւցազնականին ՚ի գէպ զան առաւել քան այլ ամենայն բերթութեանց, և որովք զանազանի սա ՚ի սպատմութենէ :

Առաւել քան զթատերական բերթութիւնս երկայնէ սա զչափ ժամանակի . և հակառակ նորին՝ զբնաւորութիւնս անձանց փոխանակ իմաստիւքն

և կրիւք նոցա ցուցանելոյ, գործովքն ցուցանէ :

Հ. Որպիսի ինչ սրայմանք խնդրին 'ի վէպս գիւցաղնականին .

Պ. Առաջին սրայման, որ առաւել քան յայլ ամենայն ազգս քերթուածոց սահանջի 'ի գիւցաղնականին, է միութիւն. զի առանց այսորիկ մեծագործութիւնք խառն 'ի խուռն անկցորդք ընդ միմեանս՝ ոչ ինչ ազգեն յընթերցողն : Վասն որոյ յամենայն գիւցաղնական քերթութիւնս անուանիս մի ինչ է գրխաւոր վէպն . յէզրականին Հոմերի՝ քէն Աքիլլեայ, յՈգիսականին՝ դարձ և հաստատութիւն Ոգիսեայ 'ի հայրենիսն, յԵնէականին Վիրգիլեայ՝ Եկաւորութիւն Ենէասայ յԻտալիա և հաստատութիւն նորա անդ, և 'ի գիւցաղնականն Թասսոյի՝ ազատութիւն Երուսաղէմի 'ի ձեռաց անհաւատից : Իսկ այլ ամենայն գէպք որպէս մասունք 'ի բոլոր անդք բերին. վասն որոյ միութեամբ վիպացն ոչ արտաբոսին 'ի գիւցաղնականէն գրուագք կամ յարակից գէպք, որք թէպէտ և չիցեն կարևորք յոյժ 'ի բովանդակութիւն առաջարկութեանն՝ այլ քաջ ընդ այնմ կցորեալք իցեն. որպէս տեսութիւն և զրոյցք Հեկ-

տորի ընդ Անդրամարեայ յԵղիակա-
նին, և իբր Կակոսի և Նիսոսի և Եւ-
րիազեայ յԵնէականին:

Վասն որոյ նախ առաջին խնդրի 'ի
դրուագս անբռնագրօս կցորդութիւն
ընդ վէպսն, զի իցեն որպէս անդամք
նորին մարմնոյ՝ և մի ազուցիկք. որ-
պիսի սողըտանի դրուագն երկայնա-
ձիգ Ողինգեայ և Սոփրոնայ յԱզատու-
թեանն Երուսաղէմի: Եւ երկրորդ՝
քանզի դրուագք առ 'ի զարդ յաւելուն,
պարտ է նոցա գոլ նոր ինչ առ 'ի փո-
փոխութիւն տեսարանաց, և մի հա-
մասեռ ընդ զլիսաւոր վէպսն կամ ընդ
այլ դրուագս. վասն որոյ 'ի վէպս պա-
տերազմաց անյարմարք են դրուագք
դարձեալ պատերազմականք, այլ կարի
քաջայարմարք վերոյասացեալ դրուագ-
քըս Եղիականին և Ենէականին, և
Երմինեայ ընդ հովուին գէպք յԱզա-
տութեանն Երուսաղէմի:

Առ միութիւն վիպացն խնդրի դար-
ձեալ ամբողջութիւն, որպէս զի ըստ Ա-
րիստոտելի՝ իցէ նորա սկիզբն՝ մէջ և
կատարած: Վասն որոյ պարտ է քեր-
թողին կամ իւրովի և կամ 'ի ձեռն
ուրուք 'ի գիմաց՝ զորս 'ի ներքս մու-
ծանէ՝ տեղեակս առնել ամենայնի զըն-

թերցողս, ոչինչ ՚ի կարևորաց թողեալ
 ՚ի բաց մինչև յանթերի կատարումն
 վիտայն:

Զչափ ժամանակի վիտայն ոչ է
 մարթ ճշդիւ սահմանել: Աղիականին
 Հովերի վասն բուն սաստկութեան
 ցամանն Արիլեայ, չանցանէ չափ
 ժամանակին քան փառքսն քառա-
 սուն. իսկ Ողիականին ՚ի կործանմա-
 նէն Տրովայ մինչև ցլաղաղութիւնն
 իթակայ՝ որ են ամբ ութ և կէս. բայց
 յելիցն Ողիակայ ՚ի կղզոյն Ապլիփ-
 սեայ լինին աւուրք յիսուն և չորք:
 Աոյնալէս և Անէականին առեալ ՚ի հրա-
 կիզմանէն Տրովայ՝ լինին ամբ վեց. իսկ
 յետ մրրկին մինչև ցմահ Տուրնոսի,
 ամ մի և ամիսք:

Արկրորդ պայման վիտայն է, զի իցէ
 դմեծ ինչ և զկարևոր իրաց, արժանի
 վաստակոց քերթողին և արժանալուք:
 Առ այս կարևոր է և հնութիւն իրացն.
 քանզի նորք և արդիք դուզնաքեայք
 թուին, իսկ հնութիւն որպէս սառե-
 բաւ քողարկեալ՝ վեհ երևեցուցանէ
 դամենայն, և տայ համարձակութիւն
 քերթողին՝ պաճուճել դայն պատշաճ
 կեղծեօք: Վասն որոյ Վոլթէս և Վու-
 կանոս ոչ յաջողեցան ՚ի քերթուածս

խրեանց, զվէպս խրեանց ժամա-
նակին երգելով. քանզի Նուկանոսի
չհամարձակեալ յաւելուլ կեղծիս՝ ՚ի ծա-
նօթ իրսն, անսլանձոյճ և ցամաք զքեր-
թուածսն արար. իսկ Վոլթեոսի կամե-
ցեալ յաւելուլ կեղծիս, չկարաց պա-
տրել զընթերցողս, և եպերեցաւ:

Վասն ցանկալի լինելոյ վիպացն օգ-
նէ յոյժ յազգային իրաց առնուլ դայն,
որպէս արարին Հոմերոս և Վիրգիլ,
և Քասսոյ. և մուծանել ՚ի ներքս իրս
գորովականս և ազգոյս. զի շաչիւն զի-
նուց և պայծառ արութիւնք զաշս և եթ
չլացուցանեն, այլ պարտ է և զսիրտս
ընթերցողաց շարժել ՚ի սէր՝ ՚ի բարե-
կամութիւն և ՚ի կարեկցութիւն, յոր
տուաւելապէս հաստատեալ է յարգ
քերթութեանն: Վասն որոյ պարտ է
այնպէս ճարտար զգլխաւոր զիւցա-
ղինն յարդարել զնկարագիր, զի ըն-
թերցողացն ոգիք կապեալ ընդ նմա՝
յամենայն խոշս և ՚ի վտանգս կարեկից
լիցին նմա:

Այս խոշք և վտանգ կազմեն զհան-
դոյց քերթութեանն, և ՚ի ճարտար մա-
նուած նոցա հաստատի արուեստ մեծ
քերթողին: Պարտ է նմա մօտալուտ և
անճողոպրելի վտանգօք զարթուցանել

զմիտս ընթերցողաց, տակաւ առաւելու
 լուր զդժուարութիւնս և զվտանգս,
 և յերկար 'ի վարանս և յերկիրդի կա-
 լեալ զընթերցողս՝ ապա հաւանական
 դիպօք անակնկալ լուծանել զկնճիռն,
 և հանգուցանել զմիտս: Ամին իրի և
 յաջողութեամբ սպառշածագոյն թուի ա-
 ւարտել զդիւցաղնական քերթուածս,
 զի մի ընթերցողք աղետալի կատարա-
 ծիւն ընկճեսցին տրտմութեամբ:

Հ. Արպիսի ինչ խնդրին բարք 'ի դէմս
 իւրաքանչիւր 'ի դիւցաղներդութեան:

Պ. Քանզի վէպս ճշմարտատիպս յօ-
 րինէ քերթողն 'ի դիւցաղնականին,
 պարտի դիմաց իւրաքանչիւր որ 'ի նմա՝
 տալ ընաւորութիւն և բարս սեփականս
 և հանգունատիպս ճշմարտին: Ոչ է
 հարկ ամենեցուն նոցա առաքինիս գոլ
 և անըստգտանելիս բարութ, այլ և
 զդէմս ախտաւորս և զմոլիս մարթի
 ըստ սպառշածի 'ի ներքս մուծանել,
 բայց միայն զի աւագագոյնք 'ի նոցանէ
 և առաքինիք և եթ սիրելիք ընծայես-
 ցին:

Ոչ է բաւական առաքինիս և իմաս-
 տունս զդէմսն յօրինել, այլ պարտ է և
 զանազանել զառաքինութիւնս նոցա
 ըստ իւրաքանչիւր հանգամանաց և ըստ

բուսոյ բարուց , յորում առաւելապէս
 փայլէ հանճար քերթողին . և զբարս և
 զնկարագիր իւրաբանչիւրոց անյեղլի և
 անսոփոփս ունել մինչև ցվախճան :
 Յայսմ մասին զերազանցէ Հոմերոս
 զամենեքումբք . զի զիմաց իւրաբան-
 չիւր՝ զորս 'ի մէջ ածէ , այլ և այլ բնաւո-
 րութիւնք են , և բզնոյն մինչև 'ի սպառ-
 պահէն անթերի : Եւ Վիրգիլ զՎիդէի
 բարսն քաջ նկարագրէ , և անյեղլի
 պահէ զայն : Բայց ճարտար քան զՎիր-
 գիլ գտանի Թասսոյ 'ի նկարագիրս
 բարուց . և Վոփրեզոս զիւցազն նորա
 գտանի արդարեւ խոհեմ իմաստուն և
 արի մինչև ցվախճան :

Յամենայն իսկ զիւցազնական քեր-
 թուածս խնդրի որ զիւցազն առաջ-
 նորդ իրացն մեծ և երևելի քան զայլս ,
 որում պարտ է առաւել քան զայլս զար-
 մանալի գոլ առաքինութեամբ և սի-
 բելի . նմին իրի մի ինչ ատելի և ար-
 համարհ իցէ 'ի նմա : Այսպէս յԵղի-
 ականին Հոմերի զիւցազն է Աքիլլէս ,
 յՈգիսականի նորին՝ Ոգիսեւս . յԵ-
 նէականին Վիրգիլեայ՝ Ենէաս , և Վո-
 փրեզոս յԱզատութեանն Երուսա-
 ղէմի :

Ի զիւցազնականն քերթութիւն

խառնին և հողեղէն էակք . և ՚ի ճարտար խառնութեան նոցին է բարւոր կազմածն որ մերենայն կոչի : Բայց պարտ է քերթողին յայստիկ զչափ պահել , և մի հրաշս ՚ի մտաց ստեղծանել . այլ զոր կրօնք և աւանդութիւն ընկալան՝ նորօք և եթ վարել , զի հաւանականք իցեն : Հովերոս ստգտանի որպէս կարի նուաստացուցեալ զգիս . Վիրգիլիոս պահէ զպատիւ նոցա . Թասսոյ փոխանակ զից զՍատուած և զհրեշտակս մուծանէ , բայց ՚ի յաճախելն զգիւթական կախարդութիւս՝ անստգտանելի է : Քամօէնս այլանդակ խառնամբ զգիցարանութիւն ընդ ճշմարիտ կրօնիցս կցորդեալ , ընդ սուրբ Աուսին ՚ի ներքս ամէ զՍքամաղդ և զՍտողիկ . Տարարանադոյն ևս է զանենթակայ իրս անձնաւորել , որպէս զհերձուած և զատելութիւն , և տալ նոցա զէմս և խօսս , որպէս առնեն Վոլթէո և Ասիոսթոյ . քանզի զիւտք այսպիսիք ՚ի նկարագրութիւնս և եթ ուրեք վարին առ ՚ի դարդ :

Հ . Արպիսի ինչ խնդրի ոճ ՚ի վէպս զխցաղնականին .

Պ . Եթէ բազմաժամանակեայ իրք քերթութեանն իցեն , և շիցէ մարթ

քերթողին անդատին՝ ի սկզբանէ իրացն
սկիզբն առնել, զմասն ինչ վիպացն
տացէ պատմել ումեք՝ ի դիմաց՝ զորս
՚ի ներքս ածէ. որպէս առնեն Վիրգիլ
Ենէականին, և Հոմեր յԱղիսականին:
Իսկ եթէ կարճժամանակեայ իցէ, մարթ
է քերթողին իւրովի վիպել զամենայն:

Յառաջի առնել զիրան, ՚ի կարգալ
զՄուսայն և յայլ նախաշաւիղ սլաւ-
րաստութիւնս, ազատ է քերթողն առ-
նել որպէս և հաճոյ թուի նմա. բայց
միայն սլարդ և բացայայտ սլարտ է նմա
յայտնի առնել զառաջարկութիւն, ա-
ռանց ճոռոմ ճամարտակութեանն և
մեծամեծս խոստանալոյ. վասն որոյ
իմաստութեամբ սլատուիրէ Ավրա-
տիոս. (Արհ. Քերք. 156):

«Մէ լիցի քեզ առնել ըսկիզբն իբր
ըզքերթող սինլըբոր,
Թէ զՊրիամու երգեմ ըղբախտն և
գրաջայաղթ մարտին գոռ:
Զի զինչ ապա ածցէ շքրեղ նախեր-
գանացն արժանի,
Յերկունս զոլով գոչեն լերինք, և
չընչին մուկըն ծնանի:
Իսկ քանիօն բարւոք երգէ, որ ոչ
ողեալ ինչ անճահ,
Պատմես ինձ գայրե, ասէ, Մուսա՝
որ յետ քեկմանըն Տրոյայ

Չյոզունց ետես բարբա մարդկան և ընդ
բարդարբա շքրչեալ .

Սա ոչ ըզծուխ 'ի փայլմանէ այլ 'ի
ծըխոյ տայ ըզխայլ :

Երկորին յեօին տողքդ նօտրազիր՝ են
ըսկիզըն Ողխասկանին Հոմերի, որոց
համեստ նախերգանք զպոռոտախօս
երգարանին առաջնոյ նշաւակեն զճա-
մարտակութիւն :

Բնգ բացայայտութեան և աշխոյժք
և եռանդն 'ի վէպս, և զարդք առաւել
քան յայլ ամենայն քերթութիւնս, նը-
կարազրութիւնք վսեմք, կիրք հոգե-
շարժք և ազգոյ բացաարութիւնք: Բայց
ամենայն ինչ վեհ և փայելուչ, և մի ինչ
ձեքձեքեալ և արուեստակեալ. վասն
որոյ հանճարեղք և որոց կիրթք են
ախորժակք՝ ստգտանեն 'ի Հոմերոս
զգժպատեհ թշնամանս Աքիլլեայ ընդ-
դէմ՝ Աղամեմնոնի, զսաստ Արամազ-
դայ առ Հերա, զըսպառնալիս Ողխ-
սեայ առ Թերսիդէս. և յԵնէականին
Վիրգիլեայ զՀարպեայցն առասպելս .
և յԱղատութեանն Երուսաղէմի զան-
համեստ նկարազրութիւնսն :

ԴԱՍ Ի

Դիպցազներգակ բերրոդք անուանիք, և
բերրութիւնք նոցա :

Հ. Ո՞րք եղեն քերթողահարք գիւ-
ցազնականին .

Պ. Հովերոս առ Յոյնս, և Վիրգի-
լիոս առ Ղատինս զառաջին մրցանակն
գիսցազնականին կալան քերթութեան:
Հովերոսի մեծ են փառքն վասն առաջ-
նութեանն և վասն կրկին գեղեցկահիւս
և երկայնաձիգ քերթութեանցն, ընդ
որս զարմասցին միշտ ազգք իմաս-
տունք: Վիրգիլեայ կանխեալ մահուն,
ոչ ժամանեաց զվերջին կատարումն
տալ դորձոյն. սակայն գեղեցկութիւնք
հրաշալիք են ՚ի նմա, մինչև ոմանց
վերադասել զնա քան ըզՀովերոս:

Հովերոս եռանդեամբն և կորովով և
վսեմութեամբ գերազանցէ, բայց և ու-
րեր ուրեր անփոյթ գտանի, և զանց առ-
նէ զկանոնօր: Իսկ Վիրգիլիոս թէպէտ
և կարգաւորութեամբ գերազանց, այլ
զՀովերոս ունի իւր նախատիպ, և բա-
զում ուրեր թարգմանիչ նորին է քան
թէ նմանող: Ապա ըստ գիւտոյն գերա-

զանցէ Հոմերոս . իսկ ըստ գառման
և ըստ կարգաւորութեան բազումք
վիրդիլեայ տան զգերազանցութիւնն,
թէպէտ և չե ևս սահմանեալ է վէճն .
Հ . Չինչ են Եդիականին վէպք .

Պ . Քուրմն Ապոլոնի աղաշէ զգորա-
վարն Յունաց զԱզամեմնոն , գարծու-
ցանել յինքն զդուսար իւր՝ որ յաւարէ
միոյ ՚ի քաղաքաց անկեալ էր նմա բա-
ժին : Մերժէ զնա Ազամեմնոն . և Ա-
պոլոն աղաշանօք քրմին արկանէ ախտ
ժանա ՚ի բանակն Յունաց : Հարցանին
իզձք , և տան պատգամ՝ զի չէ հնար
զաղարկել ախտին՝ մինչչև դատեր քրմին
առ հայրն գարձ արարեալ : Յասնու Ա-
զամեմնոն ընդդէմ քրմին , և թէպէտ
յանձն առնու վասն փրկութեան բանա-
կին տալ ՚ի բաց զգերին՝ զոր առաւել
սիրէր քան զԱլիսեմեկտարա զկին իւր ,
սակայն փոխանակ նորա սահանջէ զօ-
րիորդն Յրիսիտէ ըզգերին Աքիլեայ :
Մանրացասումն լինի ընդ այն Աքիլեոս
և թշնամանեալ զԱզամեմնոն վասն
յափշտակասիրութեանն և հարատա-
հարութեան , երզնու ընդդէմ գորա-
վարին՝ նահանջել զօրօքն իւրովք ՚ի
բաց , և ոչ ևս նպաստ ՚ի կոխ լինել
Յունաց ընդդէմ արովացւոց . և ար-

դեամբք զսպանալիսն կատարէ : Եւ
աստուածուհին թեախ մայր նորա ա-
ղերսէ զԴիոս յօղնութիւն որդւոյն , և
Դիոս 'ի վրէ ծինդրութիւն զրկանացն
Աբիլեայ ընդդէմ դառնայ Յունաց , և
թողու յաղէտս ծանունս տառապել
նոցա ընդ երկար , մինչև ցածուցեալ
Աբիլեայ 'ի ցամանէն , և հաշտեալ
ընդ Ադամեմեայ , դարձեալ Յոյնք 'ի
ձեռն Աբիլեայ յաղթեն տրովացուց :

Հ . Չինչ են վէպք Ոգիսականին .

Պ . Ոգիսեայ յետ սլաաերազմին Տրո-
վադայ՝ դէմ եղեալ դառնալ յԻթակա
'ի կղզի իւր , զամս բազումս հալածի 'ի
մրրկաց յայլ և այլ կողմանս երկրի զա-
նազանեալս ըստ բարուց , ըստ տարա-
զու կենաց և ըստ քաղաքավարութեան .
Յարկածսն , ընդ որս հարկ լինի նմա մա-
քառել , կորնչին ընկերք նորա՝ ստուն-
գանել խրատուց նորա : Մինչդեռ նա
'ի բացեայ էր , ճոխք և հզօրք կղզւոյն
զարքունիս նորա վէր 'ի վայր աղմկեն ,
զարան զորձեն որդւոյ նորա Տելեմա-
քեայ , և զկին նորա հրապուրեն լինել
կնութեան միում յինքեանց՝ ընդ մե-
սեալս համարելով զայր իւր : Բայց Ո-
գիսեայ հասեալ անդր , յայտնէ զանձն
որդւոյ և եթ իւրում և ոմանց 'ի բարե-

կամաց իւրոց, որք մինչև ՚ի սպառ հաւատարիմ կացեալ էին ընդ նմա. և տկանատես իսկ լեալ ստահակութեան հրապուրողաց զկին իւր, սպառուհասակո՞ծ առնէ զնոսա. ապա յայտնէ զանձն իւր կնոջ և հօր իւրում, և յառաջին կարգն և ՚ի խաղաղութիւն դարձուցանէ զկզղին:

Հ. Զինչ են վէպք Ենէտկանին.

Պ. Ենէտարութացի որդի Անրխանայ և Աստղեան, որոյ զԱրեւսա դուստր Պրիամու առեալ էր կնութեան, և ծնեալ ՚ի նմանէ զՅուլոս Ասկանիոս. յետ կործանման հայրենեացն առ ՚ի Յունաց, կորուսեալ զկին իւր, քսան նաւոր անցանէ ՚ի Թրակիա, անտի ՚ի Դեղոս և ապա ՚ի Կանդիա: Անդ սկսանի շինել քաղաք. քայց հալածեալ ՚ի սրածութենէ, անցանէ յԱսիրոս՝ ուր խշխէին աղգականք իւր Ելլենոս և Անդրոմարէ. և Ելլենոս դուշակէ նմա զհանդերձեալ արկածսն: Անտի անցանէ ՚ի Սիկիլիա, և անդ մեռանի հայր նորա: Եւ վանեալ ՚ի մրրկէ, զոր Եւոզոս աղաչանօք Հերայ յարուցանէ ընդդէմ նորա, անկանի ՚ի Կարբեդոն և հիւրընկալի յարքունիս զշխոյին Եղիսայ կամ Դիդէի: Եւ յանդիմանեալ ՚ի Հերմեայ նաւարկէ անտի.

Իսկ Պիղէ Թողեալ 'ի նմանէ , առ վշտին
 գնայ զԻւրովին : Անէաս հասեալ 'ի Ար-
 կիլիա , ըզտարեղարձ մահու հօրն կա-
 տարէ : Անգ կանայք արովացիք պա-
 արեալ յԻրեայ ըստ սաղրանացն Հե-
 րայ , և տաղակացեալք 'ի բազում եր-
 կայն ուղևորութենէն , հըրձիգ առնեն
 զնաւս նորա . վասն որոյ շինէ անդ զԱ-
 կեստա քաղաք , և Թողու անդ զկէս
 յուղեկցացն՝ որ կամէին կալ անդ :
 Ապա 'ի գնալն յԻստալիա՝ կորուսանէ
 զՊալինուրոս . և հասեալ 'ի Աումա ,
 առաջնորդութեամբ Արիլային իջանէ
 'ի սանդարամետս՝ անսանել զհայր իւր :
 Անտի անցանէ 'ի Աայետա , ուր Թազէ
 զգայեակ իւր . և 'ի մտանել նորա 'ի
 բերան Տիրերի , հիւրընկալէ զնա Ա-
 տինոս արքայ երկրին , և խոստանայ
 տալ նմա ըզգուսար իւր զԱտինիա
 կնութեան : Զայրանայ ընդ այն Տուր-
 նոս արքայ Հոուաուզաց , որում Ատի-
 նիա խոստացեալ էր 'ի մօրէն 'ի կնու-
 քիւն : Զէն առնուն . Անէաս նիգակա-
 կից իւր արարեալ զԱւանդրոս և զԱ-
 րուրացիս , սպանանէ նախ զԱեղեն-
 տիոս և ապա զՏուրնոս , և զբաւ առնէ
 մարտին և ուղևորութեան և վշտակրու-
 քեանց իւրոց :

Բայց քերթողն ոչ անդատին՝ի սկզբ-
բանէ առնու պատմել զվէպքս, այլ
սկիզբն ՚ի մրրկէն առնէ զոր յարոյց
Եւոզոս . իսկ զայնն ամենայն կարի յոյժ
վայելչապէս ճարտարութեամբ տայ
դիւցազին իւրում պատմել Պիղէի տիկ-
նոջ: Բայց թէպէտ և զչխոյս այս ևր-
կերիւրամօր յետոյ ևկաց քան զՆնէաս,
սակայն Վիրգիլիոս փոփոխամամբ ժա-
մանակին քերթողական համարձակու-
թեամբ՝ զգեղեցկագոյն, զցանկալի հռո-
մայեցւոց, զգորովական և զգերագանց
գրուագն զայն ՚ի ներքս մուծանէ:

Քերթուածս այս թէպէտ և ոչ ազատ
՚ի թերութեանց անհրաժարեաց մարդ-
կեղէն հանճարոյ, այլ այնքան բովան-
դակէ յինքեան գեղեցկութիւնս և այն-
պիսի ընտիր ակործակս, զի ոչ է մարթ-
վարժապետ վեհագոյն քան զսա ըն-
ծայել համբակաց քերթողականին: Պի-
տաց նա զգժուարին ճանապարհ հասա-
նելոյ ՚ի սիրտ մարդոյ, և շարժելոյ և
զորովելոյ զնա ըստ կամի:

Երկրորդ զիրք Ննէականին է մի ՚ի
հրաշակերտից քան զամենայն քեր-
թուածս, յորում քերթողն հանդէս
առնէ ամենայն զօրութեանց հանճա-
րոյն, մերթ տեսարանս ահարկուս և

մերթ գորովականս առաջի առնելով .
 դհրդեհ և դաւարառութիւն քաղաքին
 տրովացուց , հանդերձ ամենայն յարա-
 կից աղիողորմ հանդամանօքն . դմահ
 ձերունուոյն Պրիամու , և զառանին իրաց
 հոգս զինէասայ , զԱնքիսեայ և զԿրե-
 սայ խանդաղատելի նկարագրեալ :
 Աոյնպէս և 'ի բաղում յայլ տեղիս
 փայլէ բարացուցական հանճար քեր-
 թողին , օրինակ իմն 'ի շորրօրդ զիրան
 'ի նկարագրել զողորմելի տարփանս և
 դմահ Աիդէի , և յերրօրդ զիրան զհան-
 դիպումն Ենէասայ ընդ Անդրոմաքայ
 և ընդ Հելենոսի , և 'ի գրուագսն Պալ-
 լանտեայ և Եւանդրի , Նիսոսի և Եւ-
 բիադեայ , Լաւոսի և Մեղենտեայ : Եւ
 թէպէտ վեցեակ յետին զիրք քերթու-
 ածոյս անկատար Մնացեալ իցեն վա-
 զահաս մահուամբ քերթողին , վասն ո-
 րոյ և կտակաւ սպատուիրեաց նա հրձիգ
 առնել զամենայն քերթուածն , սակայն
 Լօթներօրդ , ութերօրդ և երկուտա-
 սաներօրդ զիրքն լի են գեղեցկու-
 թեամբ :

Միութիւն ամենակատար 'ի քեր-
 թուածս յայս սրահի . 'ի սկզբանէ մինչև
 ցվախճան ոչ յայլ ինչ ուչ ունելով բայց
 'ի հաստատութիւն զիւցաղինն յիտա-

լիա ըստ դիցն սլատգամաց: Գրուազքն
 քաջ զօղևալ են ընդ առաջարկու-
 թեանն. և հանգոյց քերթուածոյն՝ եր-
 դումն Հերայ ընդդէմ հաստատութեան
 տրովացւոց յԽտալիա, որ և զամենայն
 խոչ և խափան արկանէ ընդդէմ յա-
 ջողութեանն Ենէասայ, և զմարդկային
 գործս ընդ աստուածայինս խառնէ:
 Աստի մրրիկն, որ զԵնէաս վարէ յԱ-
 փրիկէ. աստի տարփանք Գիդէի, որ
 հնարէ արգելուլ զնա 'ի Կարբեզոն.
 աստի և ճիզն Տուրնոսի, որ յառնէ
 ընդդէմ նորա 'ի սլատերաղմ. մինչև 'ի
 լուծումն հանգուցին 'ի մէջ անցեալ
 պայման դաշինն Արամազդայ ընդ
 Հերայ՝ կորուսանել 'ի սպառ զտրովա-
 կան անուռն 'ի լատինականն, զիջանի
 Հերա 'ի ցասմանէն, և Ենէաս յաղթա-
 նակէ:

Հ. Ո՞ 'ի քերթողաց յետ Հոմերոսի և
 Վիրգիլեայ 'ի դիւցազնականին գերա-
 զանցէ քերթութեան.

Պ. Թասսոյ քերթող խտալացի որ
 երգեաց զԱզատութիւն Երուսաղէմի 'ի
 ձեռաց անհաւատից: Ըստ ամենայն մա-
 սանցն սլազէ քերթուածս այս զկա-
 նոնս դիւցազնականին. մեծ է և դիւ-
 ցազնական առաջարկութիւնն, և քրիս-

տոնէական ճշմարիտ կրօնք առաւելա-
 դոյն յաւելուն ՚ի նա վեհափառութիւն :
 Հակառակութիւն Սարակինեանց ՚ի
 վարանս ունի զմիտս . և ժամանակն իսկ
 և հեռաւորութիւն տեղւոյն տայ ըստ
 բաւականին աղատութիւն քերթողին
 յաւելուլ զկեղծիս : Բեղնաւորութիւն
 յոյժ մտաց նորա ընդ միութեան առա-
 ջարկութեանն կցորդէ զանազանու-
 թիւն դուարձալի , և ՚ի նկարագիրս բա-
 րուց ճարտար իսկ է քան զՎիրգիլ :
 Եւ համառօտ ասացեալ , հանդերձ
 ստգտանելի ինչ թերութեամբքն և ու-
 րեր ուրեր արուեստակութեամբք ,
 զերրորդ տեղին իրաւասպէս ունի ՚ի
 զխցաղնականին :

Այլ ոմանք վերադասեն քան զնա
 զՄիլտոն քերթող անգղիացի , որ զնա-
 խաճօրն Ադամայ զարտաքսումն ՚ի
 դրախտէն երգեաց : Այլ սա թէպէտ
 և ընարութեամբ առաջարկութեանն և
 վսեմութեամբ զերազանցեալ , բայց
 այլովն ամենայնիւ ստորե քան զԹաս-
 սոյ գտանի :

Հ . Տներ ինձ տեղեկութիւն և զայլոց
 երևեւագոյն զխցաղներգակ քերթո-
 ղաց .

Պ . Առ զաղղիացիս զխցաղներգակ

Քերթողք կային Ֆենելոն և Վոլթէոս :
Տելեմաքին Ֆենելոնի վեցեակ առաջին
գիրք լուսագոյնք են քան դյետինս . և
յէջան Տելեմաքայ 'ի սանդարամետս'
գերազանցէ իմն քերթողն և քան գրեր-
թողահարսն երկոսին : Բայց քանդի
արձակ բանիւ է գրեալ քերթուածն և
կարի յաճախ 'ի նմա խրատք , ոմանց
թուեցաւ կոչել զայն ճառ բարոյական
քան թէ քերթուած դիւցազնական :

Իսկ Վոլթէոսի քերթուածն , որ յա-
ղագս պաշարելոյ մեծին Հենրիկեայ
արքային Քաղզիոյ զՓարէզ , բաց յա-
նընտրութենէ առաջարկութեանն և
յանձնաւորելոյ զհերձուած և զատե-
լութիւն , բազում ուրեք ևս տկար է և
հետեակ : Բնտրելագոյն 'ի նմա հատու-
ածն է նկարագիր աներևոյթ աշխար-
հին՝ որ յեօթներորդ գիրսն :

Քամօէնս քերթող լուսիտանացի եր-
գեաց զարչաւանս Վասրոյ կամոյ յար-
ևեւեան հնդիկս : Այլ քերթուածն այն
բաց 'ի դժպատեհ խառնութենէ դիցա-
պաշտութեան ընդ ճշմարիտ կրօնս , է
ևս անկանոն . բայց աշխոյժք 'ի նմա և
եռանդն սաստիկ դտանին :

Քլտիլըլթօք քերթող գերմանացի եր-
գեաց զՎալուստ Մեսիային վսեմ յոյժ .

բայց սակաւուց խմանալի վասն կարի մթութեանն և չափազանցական խմաստից :

Բաց 'ի սոցանէ են և այլ դիւցազներգակ քերթողք , Վաղերիոս Փլակիոս և Լուկանոս լատինք , և Սախոթոյ և Բեանարդոս Թաւսոյ և Պերնի և Արացիանի իտալացիք , և այլք սմանք , որոց քերթուածք անկատարք են յոյժ :

Են և կրկին քերթուածք վաղեմիք , Ֆինկալ և Գեմորա , որոց սլարդ են հիւսք և բազմադէս պատահարօք դարդարեալ , և գորովականքն 'ի նմա և ողեշարժք ընդ ահաւորն և ընդ կորովին պատշաճապէս խառնեալ . և նկարագիրք բարուց 'ի նմա պէսպէսք և կենդանատիպք . բայց միայն հոգեղէն էակք յիշատակին և եթ 'ի նմա : Ոճ նոցա հանդոյն վաղեմի քերթութեանց , լի երեւկայութեամբ և քաջայանդուզն ձեռովք և նմանութեամբք : Քերթող սոցին ճանաչի Օստիան որդի Ֆինկալեայ արքային Աաղեդոնեանց բնակչաց հիւսիսակողման Սկովտիոյ , որ եկաց 'ի վերջ կոյս երրորդ դարու . և քերթուածք նորա աւանդեալք 'ի բերանոյ՝ պահեցան առ բնակիչս երկրին , մինչև

Մակփերսոն յանցեալ դարու հաւաքեալ զայնոսիկ, 'ի Աեղտաց լեզուէ փոխեաց յանդղիական արձակ բան. ուստի Չեղարօթթի շափարերեաց զայնոսիկ յիտալական բարբառ: Վէպք քերթուածոցն են արչաւանք Ֆինկալեաց հօր քերթողին յՆոլանտա, և յերկաքանչիւր իսկ քերթուածսն ինքն իսկ Ֆինկալ է դիւցազնն, իմաստութեամբ զօրութեամբ մեծանձնութեամբ մարդասիրութեամբ և ազնուականութեամբ կատարեալ, որպիսի դիւցազն ոչ այլ ուրեք գտանի 'ի քերթուածս:

Հ. Չինչ է վիպասանութիւն.

Պ. Ազգ իմն դիւցազնական քերթութեան՝ յաճախագոյնս արձակ բանիւ յօրինեալ, և սահմանի՝ պատմութիւն առ 'ի հրահանգս բարուց կեղծեալ: Քանզի ընդ սա և ընդ դիւցազնական վէպս գրեթէ նոյն զանազանութիւն է որ ինչ ընդ ողբերգութիւն և ընդ կատակերգութիւն. զի դիւցազնականն զաւագաց և եթ արանց զմեծագործութիւնս, իսկ սա առաւելապէս զհասարակաց կենաց զանցս յանդիման առնէ: Բայց քանզի գէպք և պատահարք կենցաղոյս սովորականք ոչ միշտ դարմանալիք են և ազգողականք առ 'ի

խրատ, վասն որոյ վիպասանն առեալ
 հաւարէ 'ի միասին հիւսս իմն և յաջոր-
 դութիւն դիպաց զարմանալեաց և հո-
 գեշարժից, և փոխարէնս լաւութեանց
 և յոռութեանց ճշդագոյնս և արդա-
 րակչիոս քան որ սովորաբար 'ի կեն-
 ցաղումս հատուցանին. որովք առաւել
 'ի սմա զուարճանան և օգտին միտք քան
 յընթերցումն սպասմութեանց:

Առ արեւելեան ազինս յաճախեալ էր
 յոյժ այս ազգ մատենագրութեան. և
 անուանեալ Գիշերքն արարացիք հան-
 ճարեղք են և զուարճալիք, և յաճախեն
 'ի նոսա խրատք: Իսկ առ Յոյնս յոնի-
 սկան և միլետացի վիպասանութիւնքն
 յիշատակեալք՝ որք չեն արդ 'ի միջի՝ կա-
 րի ցոփականք էին. և որ կանս այժմ՝
 Ապուլէոսի և Աքիլլեայ Տատիոսի և
 Հեղիոզորայ վիպասանութիւնքն 'ի չոր-
 րորդ դարու զրեալք, չեն ինչ հանճա-
 րեղք:

Ի մետասաներորդ դարու հնարեցաւ
 նոր իմն ազգ վիպասանութեան տապե-
 տակաճն անուանեալ, մոզս և հսկայս
 անճոռնիս 'ի ներքս ածելով, և զարս
 անթափանցս զինուց, և զէնս դիւթա-
 կանս, ամրոցս օգակառոյցս, և գէպս
 սքանչելիս ըստ տղիտութեան և ըստ

նանրահաւատ բարուց այնք ժամա-
նակի : Սկիզբն սորա եղև 'ի Փոսովանս
գաւառի, ուր գաղղիացի բարբառ խառ-
նեալ ընդ իտալականին՝ կոչէր հոս-
մէական, վասն որոյ և Ռօմանցօ վի-
սպասանութիւնն կոչեցաւ : Տուրպինոս
արքեպիսկոպոս գաղղիացի համարի ա-
ռաջին գրիչ վիսպասան, որ և գրեաց
գիրս կարողոսի մեծի և գիշխանաց նո-
րա 'ի վանել նոցա զՍարակինոսս . զոր
և Պոյարտ և Պէռնի և Արիոստոյ յեա
նորա վիսպասանեցին :

Այս ազգ վիսպասանութեան տեւաց
մինչև ցեօթնեւտասներորդ դար, յո-
րում ժամանակի Չէրուանդէս սպա-
նիացի վիսպասանութեամբն Տօն Քիջօ
գեայ ծաղր կացոյց զասպետականն՝ յո-
րոյ ընթերցումն մուկալ էին համազգիբ
իւր : Այ ինչ նուաղ օգնեցին 'ի խա-
փանումն նորին և փոփոխութիւն բա-
րուց, և անկումն գիւրահաւանութեան,
և յաջորդեաց նմին միւս այլ մերձա-
ւորագոյն բնականին, առանց հրաշալի
գիւթութեանցն և օգաթախիչ ամբոցաց
և առասպելապատում վիպաց : Բայց
տակաւին գոյր ինչ 'ի նմա գերահրաշ-
վասն որոյ երրորդ իմն ազգ վիսպասա-
նութեան հնարեցաւ ընտելական, յո-

բում նմանութիւն բարուց, և լաւութիւնք և յոռութիւնք ըստ բնականին 'ի ներքս մուծանին: Այսպիսիք են Վիլլալաս, Մարիաննա, Էդիսարէթ դշխոյ՝ որ և է իսկ թարգմանեալ առ մեզ յաշխարհիկ բարբառ: Պօղ և Վիրգինիա, Ռոսէնսոն, և այլն: Մարթ է և չորրորդ իմն ազգ վիպասանութեան համարել զԱնաբարսեայ ուղևորութիւնն և զհանգոյն նմին պատմութիւնս, որք թէպէտ և ամենայն մասամբք իցեն ճշմարիտք՝ այլ կեղծեալ հանգամանօք պաճուծին, առ 'ի դուարձացուցանել զընթերցողս հանգերձ առաւելագոյն օգտակարութեամբ: Օրինակ իմն, ճշմարիտ է զի կացին առ Յոյնս այն ամենայն արք երևելիք՝ զորս Պարթըլըմի 'ի ներքս ածէ, և զորձեցին զպատմեալսն զամենայն. բայց Անաբարսեայ տեսանել զյուրովս 'ի նոցանէ, և որպէս ահանատես և ահանջալուր նոցին՝ պատմել զգործս նոցա և զբանս, կեղծիք են. և բնաւին իսկ ուղևորութիւն Անաբարսեայ մտացածին իմն է, զի և ոչ Անաբարսիս այլ բաց 'ի մեծէ իմաստասիրէն զտանի որ լեալ: Արդ այս ամենայն կեղծիք առանց այլայլելոյ զճշմարտութիւն պատմութեանն,

զուարճալի յոյժ յօրինեն զայն , և
զբարս ազգին և զընաւորութիւն իւրա-
քանչիւր ուրուք ահներև յանդիման
կացուցանեն :

ԳԱՍ ԻԱ .

Ողբերգութեան կանոնք :

Հ . Ձինչ է ողբերգութիւն .

Պ . Ողբերգութիւն 'ի սկզբանէ առ
Յոյնս էր երգ իմն 'ի Հանդէս սուանդա-
րամետական տօնին , յորում նոխազ 'ի
նուէր Գիտնիսի զոհէին . վասն որոյ
Յոյնք կոչեցին զայն նոխազերգու-
թիւն : Թեոպիս նախ իբր 536 ամօր
նախ քան զթուականութիւն Փրկչին
կացոյց զոմն 'ի սարն 'ի Հանգիստ եր-
զեցողաց , սլատմել զգիւցադին ուրուք
վէպս : Ապա Եսքիղոս 50 ամօր զկնի ,
երկուս ընդ միոյ կացոյց զերասանս 'ի
սարն՝ խօսակցել ընդ միմեանս , և
վէպս ինչ ցանկալիս և ողեշարժս ա-
ծել 'ի տեսիլ . և տախտակամած բարձ-
րաչէն կառոյց խաղետղ , շուրջանակի
պատշաճ նկարուք զարդարեալ . և ինքն
նախ 'ի յարգ և 'ի կերպարանս ամ զթատ-
րերգութիւն , զոր ապա Սոփոկղ և
Եւրիպիղէս ամին 'ի կատարումն :

Ողբերգութեան անկ է կրթել զսիրտ
կարեկցութեամբ ընդ թշուառացեալս ,
սիրով առ բարերարոյս , և ատելու-
թեամբ առ չարս : Նմին իրի թէպէտ և
մարթ է քերթողին և հաւանական կեղ-
ծեօք շարժել զսիրտ , այլ լաւ և սյաջ-
ղեն պատրանք , եթէ հիմն ինչ ճշմար-
տութեան իցէ 'ի վէպսն ծանօթ ամե-
նեցուն : Ապա հաւանականութիւն կա-
րեօրագոյն մասն է 'ի վէպս ողբերգու-
թեան . և առ այս խնդրին երբեակ
միութիւնք , այսինքն է իրացն , տեղւոյն
և ժամանակին .

Հ . Որպիսի ինչ միութիւն իրաց խընդ-
րի յողբերգութեան .

Պ . Խիստ և սքան 'ի դիւցաղներգու-
թեան պահանջի աստ միութիւն , որպէս
զի միտք առանց զբաղելոյ 'ի բաղումս՝
տացեն պարապ կրիցն յուզման : Բայց
հանդերձ միութեամբն մարթ է յաճա-
խել 'ի նմա զդէմս , թէպէտ և զզուշալի
է շխուկել յոյժ զայնս , զի մի բաղմա-
շփոթ խրթնութեամբ նուաղեսցի զօ-
րութիւն քերթուածոյն :

Ոչ միայն 'ի բովանդակ թատրերգու-
թեան պահանջի միութիւն , այլ և յարա-
բուածս իւրաքանչիւր՝ յորս վէպքն հա-
տանին : Բաժանումն արարուածոց ան-

ծանօթ էր առ Յոյնս, այլ 'ի սկզբանէ մինչև 'ի վախճան անընդհատ վճարէին ողբերգութիւնք, և ոչ դատարկանայր երբէք թատրն. այլ յորժամ գերասանքն մեկնէին, սպար երգեցողաց ըստ խրատանչիւր վիպաց գերզան յարմարէր. և ոչ չափ և թիւ և ժամանակ սահմանեալ էր մեկնելոյ գերասանացն, այլ ըստ պահանջելոյ վիպացն՝ մերթ երիւք մերթ եօթամբք և մերթ ութ գարծիւք վճարէին ողբերգութիւնք:

Այլ արդ սովորութիւն է 'ի հինդ արարուածս հատանել զողբերգութիւն, որսէս և Ուրաախոս պատուիրէ: Քայց պարտ է քերթողին 'ի պատշաճ տեղուջ առնել զհատուածն, ուր 'ի բնէ իսկ հատեալ իցեն վէպքն, և ուր մարթ իցէ համարել բաղում ինչ 'ի միջոցի անդ ժամանակի գործեալ՝ որոց չմարթի գործել 'ի թատերն:

Յառաջնումն արարուածի սպարտ է քերթողին ցուցանել բացայայտ դառաջարկութիւն ողբերգութեանն, և 'ի ցանկութիւն այնորիկ ամել զկացեալսն 'ի դնին, ծանօթս տալ զգիմաց խրատանչիւր՝ որ անդր 'ի ներքս մտանելոյ իցեն, և զկրից նոցա և զհանդամանաց անցիցն:

Յերկրորդ՝ յերրորդ և ՚ի չորրորդ ա-
րարուածս տակաւ պարտ է դժուարա-
յուցանել զկնճիւն, և ևս քան զևս
յաճախել զվարանս տեսողաց :

Իսկ ՚ի հինգերորդումն պարտ է կեր-
պարանափոխ առնել զիրան, և զհան-
դացքն լուծանել, յորում հանճար մեծ
և ճարտարութիւն քերթողին է. զի
իրբե ինքնին պարզեացին իրքն, և մի
փոփոխութեամբ զգեստուց, կամ ուղ-
ղութեամբ զիշերային կամ վրիպակ
տեսութեան, որ ծաղրականք են : Եւ
դարձեալ զի պարզ իցէ լուծումն հան-
գուցին կամ յայտնութիւն իրացն, և
մի բազմազէմ պատահարօք և բազմու-
թեամբ անձանց վճարեալ, որով դժուար-
բմաց լինի ունկընդրաց : Ախորժելի
յոյժ էր Յունաց լուծումն հանգուցին
յայտնութեամբ անձին ուրուք՝ որ ՚ի
սկզբանն չիցէ ծանուցեալ. քանզի ազ-
դէ այս մեծապէս՝ եթէ ճարտարու-
թեամբ և բնական և անականկալ օրինա-
կաւ յօրինեացի՝ որպէս յԱշխարհսն Սո-
փակցի, և ՚ի Մերովպէն Ալթիստի և
Մաֆֆէի և Ալֆիէրեայ :

Չէ հարկ ողբերգութեան տխրու-
թեամբ աւարտել, այլ շատ է զի իցեն ՚ի
նմա հոգք և անձկութիւն և կարեկցու-

թիւն ընդ վիշտս առաքինեաց, թէ պէտ
 և յաջողեսցի նոցա ՚ի վախճանի. որ
 պէտ ՚ի Պողոզիայն Ռասինի, և ՚ի Մե-
 րովպէն երեցունց ահա ասացեալ քեր-
 թողացաւ Այլսովորաբար անկէ ողբեր-
 դութեան տխրութիւն իմն առաքինա-
 կան թողուլ ՚ի հոգւոջ:

Առ միութիւն իրացն կարևոր է և տե-
 սարանաց իւրաքանչիւր ընդ իրեարս
 ճարտար կցորդութիւն. զի չէ օրէն բնաւ
 դատարկանալ թատերն՝ խաղալկաց ա-
 մենեցուն ՚ի բաց ելանելով, և այլոց ՚ի
 տեղի նոցա մտխանակելով, տեսարան
 նոր անկցորդ ընդ նախորդին բացեալ:
 Եւ ոչ օրէն է ելումուտ գերասանաց
 առանց յայանի պատճառի:

Հ. Արսիսի ինչ միութիւն ժամանա-
 կի և տեղւոյ խնդրի յողբերդութեան.

Պ. Առ միութիւն ժամանակի՝ հարկ է,
 զի որ ինչ յարարուածս իւրաքանչիւր
 կեղծին՝ չկարօտիցի առաւելագոյն ժա-
 մանակի քան զոր ՚ի կեղծիս անդ անցա-
 նէ: Բայց քանզի ընդ մէջ արարուածոց
 իւրաքանչիւր համարի միջոց ժամանա-
 կի առաւել կամ նուազ, մարթ է զժա-
 մանակ իրաց բովանդակ ողբերդու-
 թեանն սահմանել ՚ի քսան և ՚ի չորս
 ժամաւ: Իսկ առ միութիւն տեղւոյ՝ ոմանք

Հարկ համարեցան անփոփոխ ունել
 զտեսարանն 'ի տեղւոջ ուր սկիզբն առ-
 նի ողբերգութեանն . վասն որոյ նախ-
 նիք 'ի հրատարակի և յաշխարհամուտ
 վայրս կարգէին զտեսարանն ուր մարթ
 իցէ ամենեցուն մատչել : Բայց բազում
 ինչ օտար 'ի բնականէն վասն այնք
 գործէին առ նոսա , 'ի հրատարակի
 զազանաձայնս ամենայն գործեցեալ
 և խօսեցեալ : Նմին իրի արդիք շատ
 համարին 'ի նմին և եթ քաղաքի հաս-
 տատուն ունել զտեսարանն , տեղի 'ի
 տեղւոջէ փոփոխելով զայն 'ի քաղաքի
 անդ , բայց սովորաբար յաւարտ արա-
 բուածոցն :

Հ . Արպիտի ինչ գէմք խնդրին յող-
 բերգութեան .

Պ . Քլխաւոր գիմաց ողբերգութեանն
 պարտ է ազնուականս գոլ և իշխանա-
 զունս , որպէս զի աղէտք նոցա ազգո-
 զագոյնք իցեն : Բնաւորութիւնք նոցա ,
 մի բարեացն և մի շարաց ծայրացեալք
 իցեն . որպիտի պատուիրէ Արխատոտէլ
 Քանդի միոյն ամենեին տարապարտ
 վշտակութիւն գժպհի թուի , իսկ
 միւսոյն արժանահաս վիշտ ոչ ինչ ար-
 ժանի կարեկցութեան : Այլ արդարոյ
 'ի վշտակրելն տուեալ իցէ և պատճառս

ինչ յիւրմէ տկարութեամբ իւր, որ
 յաճախէ 'ի մարդիկ և դժուարախու-
 սելի իսկ իցէ : Ասան որոյ ոչ է պարտ
 'ի մասինս յայսմիկ հետեւել Յունաց,
 որք յանխորշելի ճակատագրէն և 'ի
 հրամանաց դից զամենայն չարիս ա-
 սեալ մուծանեն 'ի ներքս, որպէս յՅգի-
 պոսն Սոփոկղի է տեսանել :

Քան զամենայն կիրս զօրացեալ են
 արդ յողբերգութիւնս սէր և տարփանք,
 որ առ հինսն շերեւէր իսկ բնաւ : Այլ թէ-
 պէտ չիցէ պարտ մերժել զայն 'ի սպառ
 յողբերգութենէ, սակայն յաճախել
 զայն, և մանաւանդ իբր ևկամուտ ինչ
 'ի ներքս խառնել 'ի վէպսն, կարի ան-
 պատեհ է : Պարտ է և զճշգրիտ և զսե-
 փական բարբառ կրից ըստ դիմաց իւ-
 բարանչիւր պատշաճել, զի զկիրս իւ-
 բեանց կարասցեն ազգել յունկնդիրս
 կարեոր է առ այս ունել սիրտ դիւրա-
 զգաց, և 'ի նկարագրել զկիրս՝ լինել 'ի
 նոսին խորազգած : Անդու կրից պարզ
 է և անպաճոյճ առանց կարի հանճա-
 բարանութեանց և բարձր իմաստից,
 այլ յաճախութեամբ ձեռոյ՝ որ յուղելոց
 մտաց են ցոյցք, որպիսի են հար-
 ցուածք, բացաղանչութիւնք և բացա-
 դարձութիւնք : Քարձեալ և համառօտ

է, և ընդհատ ըստ բռնութեան կրից :
 Իմաստք բարոյականք չափով և ըստ
 ստատշածի 'ի կիր արկեալ 'ի մեծամեծ
 վիշտս և յանձկութիւնս և յանակընկալ
 յեղափոխութիւնս՝ բնականք են բա-
 զում՝ ուրեք և յաւելուն զպերճութիւն
 քերթուածոյն, որպէս է տեսանել զայս
 'ի թատրերգութիւնս Մեթասթազիոյի
 Այլ 'ի կարի յաճախելն՝ կորուսանեն
 զոյժ և զազգուութիւն, որպէս յողբեր-
 գութիւնսն Սենեկայի է տեսանել :

ԳԱՍ ԻԲ

Քերրոդք ողբերգութիւնք անուանիր .

Հ . Ո՞ք բմանք կացին առ Յոյնս ող-
 բերգութիւնք անուանիր .

Պ . Ողբերգութիւն առ Յոյնս, որք
 նախածնօղբ եղեն այնորիկ, պարզ էր
 յոյժ ըստ հանգուցին և ըստ դիպացն,
 և միութեամբ տեղւոյ և ժամանակի
 ճիշդ և անթերի : Առ նոսա և գիր 'ի
 ներքս խառնէին յողբերգութիւնս . և
 որ թերութիւն մեծ է՝ հրաշխք ուրեք
 ուրեք լուծումն հանգուցին վճարէր :

Եսքիղեայ, որ հայր համարի յունա-
 կան ողբերգութեան, լաւութիւնք մե-

ժամեճք ընդ թերութիւնս խառն են որպէս ամենայն սկզբնադիր մատենադրաց: Աշխոյժք, կորով և եռանդն յաճախեն 'ի քերթուածս նորա, բայց դժուարիմաց է յոյժ. և զի ինքն այր պատերազմող էր, լի են ողբերգութիւնք նորա պատերազմական նկարագրութեամբք, և առաւել վսեմք են քան հոգեշարժք: Յեօթանասուն և աւելի ողբերգութեանց նորա եօթն միայն ապրեցան:

Սոփոկղ վեհ քան զամենայն ողբերգուս Յունաց, կարդաւորութեամբ հիստուածոյն և վսեմութեամբ իմաստիցն առաւելու քան զամենեսին: Ճարտար է 'ի նկարագրութիւնս. և վէպք մահուն Եդիպեայ յԵդիպոսն իւր Կողոնէացի, և Եմոնեայ և Անտիգոնի՝ յԱնտիգոնոսն, ամենակատար օրինակք են թատերական նկարագրութեան:

Եւրիպիդէս գորովականաւն առաւելու քան զՍոփոկղ. և իմաստք բարոյականք հոժ և խիտ են յողբերգութիւնս նորա: Այլ 'ի հիւսուածն ոչ յոյժ ճարտար է, և ոչ ազատ 'ի ստղանաց. և պարերգութիւնք նորա ոչ իրրև զՍոփոկղեայն պատշաճեալք ընդ սուաջարկութիւն ողբերգութեանն:

Հ. Ո՛չք ոմանք կացին առ Լաափնս
և առ Խաալացիս ողբերգութ
անուանիր .

Պ. Առ լաափնացիս սահաւք յոյժ պա-
հին ողբերգութիւնք , այսինքն է Սենե-
կայինքն և եթ , որք թէպէտև ըստ մեծի
մասին 'ի Յունաց առևալ՝ այլ յոյժ հեռի
'ի նոցայոցն գտանին , և առաւել 'ի
նոսա փայլէ իմաստութիւն քան բնու-
թիւն : Ի վերականգնել ուամանց յԽ-
տայիս , Խաալացիք և յայսմ՝ մասին
եղեն նախաախօյ օրինակք Կերոպայ . և
յաճախեցին առ նոսա յանցեալ դարու
ողբերգութիւնք ընտիրք . որպիսիք են
Մերովպէն՝ որոյ քերթող Մաֆֆէի ,
Ողիսեւսն՝ որոյ քերթող Լաճճարինի ,
Կորիորանոսն և Գիդէն՝ որոց քերթող
Յովհաննէս Պետրոս Մանթթի , Մա-
նասէն և Սեղեկիայն և Գիոն՝ որոց
քերթող Կրանելլի : Բայց քերթողա-
հայր ողբերգութեաց առ Խաալացիս հա-
մարի Ալֆիէրի , որոյ են ողբերգու-
թիւնք իբր քսան և երկու :

Հ. Ո՛չք ոմանք կացին առ գաղղիա-
ցիս ողբերգութ անուանիր :

Պ. Քոռնէլ և Ռասին և Վոլթէա
ղթատրերգութիւն 'ի Գաղղիա պանծա-
ցուցին յոյժ , գերազանցեալ և քան

զՅոյնս յաճախութեամբ զիպաց և
 բաղմադէմ կրից, և ճշգրիտ նկարա-
 գրօք բարուց. արուեստ, կարգաւո-
 բութիւն, միութիւնք իրաց ժամանակի
 և տեղւոյ, ոճ պերճ և քերթողական,
 խիտ առ խիտ իմաստք, և ամենայն
 օրէնք ողբերգութեան պատճին ՚ի նոսա:
 Միայն թերութիւն նոցա է զի շատա-
 խօսք են և երկարաբան, որպէս ինքն
 իսկ Վոլթէռ խոստովանի զայս, և
 բաղում ուրեք նուազ է ՚ի նոսա եռան-
 գըն և կորով և բնիկ լեզու կրից: Գե-
 ղեցկազոյնք և անուանիք յողբերգու-
 թիւնս Քոստէյլի են Կիդն, Ուրաաիոս,
 Պողիբատոս և Կիննա: Ուստինի՝ Գոթո-
 զիայն, Իփիգենիա, Փեգրա, Անգրո-
 մար և Միհրդատ: Իսկ Վոլթէռի՝ Զա-
 յիրայն, Ալդիրա, Մերովպէ և Որբն
 սինէացի:

Եղեն և առ անդղիացիս ողբերգութ-
 որպէս Շէքսպիրո այր մեծահանճար,
 բայց առանց կիրթ ախորժակաց: Բա-
 զումք են ՚ի քերթուածս նորա հա-
 տուածք և տեսարանք ընտիրք, այլ
 չիք և ոչ մի ՚ի նոսա ողբերգութիւն
 ամբողջ և ըստ կարգի. սակայն նկա-
 բաղիրք բարուց և լեզու կրից պատճին
 ՚ի նոսա անթերի: Յետ նորա կացին

առ անդդիացիս Տրայարն, Կ'տիսըն՝
որոյ անուանի է ողբերգութիւնն Կա-
տովնի, և այլք ոմանք ողբերգուք:

Հ. Տուր ինձ յօրինակ զհիւսուած միոյ
յընտրելագունից ողբերգութեանց .

Պ. Գոթոգիայի դասերն Յեզարելայ
իրբն յայանի են 'ի սուրբ գրոց . զի սա
'ի մեռանել որդւոյ իւրոյ Աբողիայ ար-
քայի՝ կորոյս զամենայն զաւակ թա-
գաւորութեան 'ի տանէն Յուդայ և
թագաւորեաց ինքն: Բայց Յովտարեթ
գուսաղ Աբողիայ քահանայի, զողացաւ
զՅովաս զօրդի թագաւորին 'ի միջոյ
որդւոցն կոտորելոց, և թագոյց զնա
'ի տաճարին զամս վեց . և ապա Յո-
վիդայէ 'ի ձեռն զօրավարաց և զևտա-
ցոց թագաւորեցոյց զնա, տուեալ
սպանանել զգլխոյն և զՄաթան ըղ-
բուրմն Բահաղու:

Արդ Ռասին առեալ զիրս զայս 'ի
վէպս իւրոյ ողբերգութեանն, համարի
անցեալ զվեց ամս թագստեան արքա-
յորդւոյն, և սկսանի զողբերգութիւնն
այսպէս:

Ի սրբոց յօրինակաց Գոթոգիայի

Յովտարեթ և Յովիդայի

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ա.

Տեսարանն է 'ի գաւրի տաճարին :

Տեսարան Ա. Աբեններ զօրավար ող-
բայ զաղէտս ազգին առ Յովիդայէ, և
դամարշատութիւն Վոթողիայ և ՂԱ-
թանայ բրմին Բաճաղու, և զսխութիւն
նոցա ընդդէմ Յովիդայեայ յայտ առնէ :
Յովիդայէ քաջալերէ զնա յուսով վախ-
ճան լինելոյ շարեացն 'ի ձեռն նորին
խկ ինքեան. նա վարանի, և քաջա-
նայն յորդորէ զնա ապաւինել 'ի զօրու-
թիւնն Աստուծոյ :

Տես. Բ. Առաջարկէ Յովիդայէ Յով-
սարեթի զխորհուրդ իւր թագաւորե-
ցուցանելոյ զմանուկն Յովաս : Յովսա-
րեթ ցանկայ իրացն, այլ երկնչի ընդ վը-
տանդ մանկանն, գորովի և արտա-
սուէ : Յովիդայէ խրախուսէ զնա 'ի զօ-
րութիւնն Աստուծոյ. և 'ի գրոյցս անդ
յայանին սպարաստութիւնքն, և չև
ևս զիտել մանկանն զանձնէ թէ ո՛րիցէ՝
սնանելով 'ի տաճարի անդ ընդ Զաքա-
րիայ որդւոյ Յովիդայեայ որպէս մա-
նուկ ոմն որբ և անձանօթ :

Տեսար. Գ. Զաքարիա և Սաղովմէ

քոյր նորա ընդ սպար դասերացն զև-
տացւոց սպարաստին յանդիման լինել
տեառն 'ի հնչիւն փողոց տարեգարձի
ընդունելութեան սպառզամացն 'ի Սի-
նա : Յովսաբեթ յորդորէ զնոսա յօրհ-
նութիւնս տեառն :

Տես . Գ . Պարերգութիւն դասերացն .

- Պարն . Ըջնա երկիր լըրիւ իւրով
Ըջնա հնչեն ալիքն 'ի ծով .
Փողք և տաւիղք զանուն նորա
Հընչեսցեն միշտ անլըռելի .
Երիցագոյն սաշտեսցի նա
Եւ քան ըզձնունդ ժամանակի :
Նոցին և մեր միաշունչ
Խառնեսցին երգք 'ի մըրմունջ :
- Ո՞ն . Ընդ վայր բըռունք անհամբոյր ,
Խընուն զբերան օրհներգու .
Չանուն նորա օր աւուր :
Պատմէ յաւերժ անլեզու :
- Պարն . Ըջնա երկիր . Ըջնա հնչեն . Նոցին և :
Եւ . Ինչ յակնապարար ներկանին 'ի գոյն
Ճաղկունք երփնազարդ ,
Պըճնին վարսագեղ ծանրանան կողերք
'ի պըտուղ պարարա ,
Ընդունի երկիր շող յարեգակնէ և
շող յաստեղաց ,
Եւ փոխազարձէ տոկոսեօք հանգերձ
ըզբերս արմըտեաց :
- Եւ . Հրաման ամէ զարեգակամբ ծաղէլ
ըզլոյս իւր յերկիր ,

Չեռին պարգեք են Աստուծոյ նըշնոյք
նորա կենսամէր :

Այլ քան ըզոյս մեծ են մեզ պար-
գեք իւրոցն օրինաց :

Եւ անկըչիս ընդ հանուրց աստուա-
ճասուր պարգեաց :

Այլ. Լեռան Սինա բարձրագիտակ,
Յաւերժացո ընդ մայրիս քո
Զմեծի աւուրս այս յիշատակ,
Յօր 'ի հրազեզ քո գազաթան
Վարագուրաւ ընդ խիս ամուրց
Շողացոյց տէր յաչոս մարդկան
Զպատ նըշնոյ իւրոց փասաց :
Եւ ինչ հուրդ այդ, աղէ ասա,
Զինչ այդ ցումունք փայլատականց,
Ծուխ թանձրամած յուղիտից տի-
պար :

Փողոց հընչիւն, ճայթք որոտմանց,

Եւ շառաչող օգոց դուպար :

Թէ տասպալէլ զտարերց սահման,

Կամ թէ զերկրի եկաւորէ

Քանդէլ զհիմունս յաւերժական :

Այլ. Ոչ առ այդ. դոյ նա միայն
Ընտրականի իւրոյ տոհմին
Օրէնքս տալ անմահական.
Գայ 'ի ծագէլ առ հարսըն մեր
Զիւրոցն ըզոյս պատուիրանաց,
Եւ ըզտիրոյն տալ մեզ պատուեր :

Պարն. Ո՛վ աստուածագիծ օրէնք սըրբու-
թեան,

Ո՛վ անմահարար երջանիկ հրաման,

Ի մեզ բարութեան և արգարութեան,

Առ ոչ այլ ուրիշ իցե՛ օթեան:

Ո՛վ, զի՛ դեզեցիկ և զի՛ վայելուչ,

Սիրոյն Աստուծոյ զոչ վերընկալուչ:

Ո՛հ.

Ըզվիչապն եզխպտական
Բունեալ ՚ի ջուրսն՝ Աեզոսի,

Ջախջախեաց մեր յանդիման՝
Ըզլուծն ՚ի մենջ բարձ ըզնորին.

Աճ ըզմեզ ընդ անապատ
Հայիւ ջամբեալ ՚ի հրեշտակաց.

Պարգեհեաց, ո՛վ միր առատ,
Չանձն և զօրէնքս սրբրութեան.

Այսբանեաց փոխան բարեաց
Ոչինչ խընդրեալ՝ սիրոյն ՚ի բաց:

Նոյնն. Յալիս ծովուն արկ նա հերձուած,
Ջուր յանջրդի գնացոյց վիմաց.

Չանձն և զօրէնքս սրբրութեան,
Ո՛վ միր առատ, մեզ պարգեհեաց:

Այլ ո՛հ. Չի՛ ծառայորար հարկանիս ՚ի զոչ
Ո՛ ապաշնորհ յերախախ.

Յայսբան բարութեանց Աստուածըն
աբուոչ

Չի՛ որդեպես ոչ հայիս:

Այսպէս գըժուարաւ սիրա քո բեկանի.

Այսչափ անմեա ես ՚ի սեր.
Գերեացն է բնութիւն պատուել առ
ասի.

Ի՛կր զու որդեացըն պատկեր:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Բ.

Տեսար . Ա . Դառնայ Յովսարեթ առ պարն , 'ի միասին ընդ նոսա յանդիման լինել սեղանոյ տեառն :

Տես . Բ . Չաքարիա հասեալ տաղնապաւ դուժէ գմուտս Գոթողիայ 'ի տաճար անդր , և զՅովիդայեայ մերժել զնա 'ի բաց 'ի սրբութեանցն :

Տես . Գ . Գոթողիա տաղնապաւ խնդրէ զՄաթան :

Տես . Դ . Աբեններ հնարի ցածուցանել զցասուճն նորա ընդ Յովիդայէ :

Տես . Ե . Գոթողիա պատմէ զտեսիլն ահաւոր երևութացեալ նմա 'ի քուն , յորմէ կասկած առեալ զմանկանէն՝ հետազօտէ զնմանէ : Աբեններ փարատէ զերկիւզ նորա : Մաթան զրգռէ զղըխոյն բառնալ զմանուկն 'ի կենաց :

Տես . Չ . Մաթան յաճախէ զերկիւզ զչխոյին բանսարկութեամբ , իբր թէ Յովիդայէ թագաւորեցուցանել խորհի զմանուկն՝ թէպէտ արքայորդի թէպէտ իւր որդի իցէ նա :

Տես . Ի . Գոթողիա հարցփորձ առնէ զՅովսարեթ և զմանուկն . և 'ի խօսից մանկանն 'ի դուր շարժեալ , յորդորէ

զնա դալ յարքունիս իւր. մանուկն հրա-
ժարէ . դշխոյն 'ի բաց զնայ սրտմտեալ
ընդ դաստիարակիչս նորա ընդ գէմ
իւր :

Տես . Ը . Զբոյցք Յովսաբեթի ընդ Յո-
վիդայեայ գիրացն :

Տես . Թ . Պարերգութիւն գստերացն .

ՈՏ . Յընծա երկիր յուսապատար .

Նոր շողեաց ասող յերկնից կամար :

Թէ ճառագայթ սրբուէ այսպէս ,

Նորանըջոյլ եկեալ 'ի տես ,

Զխորդ չքքնաղ և անպատում

Փայլեսցէ սա յաւուր միում :

Թէ զպերճութիւն ոտից կոխան

Անէ մանուկ անտիական ,

Թէ չտայ այժմէն ունկն 'ի հրապոյր .

Զինչ լիցի սա յաւուր միում

Ծաղկեալ ալեքքն ձիւնաթոյր :

ԱՂ . Մինչդեռ 'ի բազին գոգողեան կըսոց

Ճեպին խուանընթաց նուիրաբերք
խընկոց ,

Արի պատանեակ բըրդի 'ի նախանձ ,

Քարոզ անվէհեր անմահին փառաց .

Սաստէ սպառնալից 'իրբառ Յեզարէլ

Հրաղէն մարգարէն երբեմըն սաստեր :

ԱՂ . Մարգարէի արդեօք իցես դու շառ-
ւեղ ,

Ո՞վ զազգատոհմըդ պատմեսցէ զա-
ւակ անմեղ :

- Այլ. Միւս Սամուէլ դու սիրասուն պատա-
նեակ,
Աստուածութեան սեղանոյն զարդ և
սպասեակ.
Իտրայէլին յուսոյ եղև նա նեցուկ,
Միթէ 'ի զուր և մեք 'ի քեզ յուսաս-
ցուք:
- Այլ. Զոր երանի քեզ կարգամ
Սիրեցելոյդ յանմահէն,
Զոր 'ի պարգևքս փարթամ
Ծընան երկինք և սահէն:
Զուր թագուցին քեզ թակարդ
Ամպարըշտաց ժողով ժանդ.
Զոր տէր խրատէ՛ ոչ է մարթ
Վարմից նոցին գոլ սպասանդ:
- Պար՛ն. Քեզ երանիք անըսպառ,
Երկնից քարոզ անպատկառ.
Քեզ երկնայնոցն օրինաց
Աստուածուսոյց խորազգաց:
- Ո՛հ. Առաքինութեան գևս բողբոջ մատաղ,
Է՛ր յայտբան վըշտաց նեղի 'ի զըմբող.
Առ խմէ՛, ո՛վ տէր, 'ի խընդիր սիրոյդ,
Դիպին ընդ առաջ մարդոյ խոչք և
խութ.
Ընդէ՛ր ըզնովաւ պատին տարապարտ
Թշնամիք ահեղ տալ ճակատամարտ:
Ծածկեցին զերկիր ժողովք ամպա-
րիշտք,
Ո՛ւր արդ սուրբք քոյին թաքիցեն ան-
վիշտ:
- Այլ. Լեռան Սինն աստուածաբնակ,

Անմահական պրծնեալ փառօք ,
 Լերանց հանուրց զարդ և պըսակ ,
 Դաւարագեղ զայդ մերկեա քօղ ,
 Եւ որ 'ի զլուխ քոյին ցօղէջք
 Քեզ յարաստուաց զարձցին 'ի ցօղ :
 Եւ դու քաղաքըդ վեհապանձ ,
 Յեսսէածին Թագաւորին
 Եղեալ երբեմնն լոյս աչաց ,
 Ան զորդիս քո նիսա դու 'ի կօծ ,
 Ահա երկնիցըն բարկու Թեան
 Տեղան 'ի քեզ նեաք բազմահօծ :
 Հայեաց 'ի բազդ քո այլափոխ ,
 Տես զի դահօյք քոց արքայից
 Ո՛յր ընդ սասմբ գնացին 'ի կօխ :

Գ-ը. Ոչբա՛ և դու տուն արբու՛նեան ,
 Տես զի դահօյք քոց արքայից
 Ո՛յր ընդ սասմբ եղեն կօխան :
 Տես 'ի տեղուջ յորում Դաւիթ
 Աստուածարեալ 'ի ձայն երգոց
 Օրհնէր զԱստուածըն ճշմարիտ ,
 Տօնախմբեն արդ Բահաղուն .
 Եւ զոր արքայք քո սաշտեցին ,
 Հայհօյեն արդ սոքա զանուն :

Ո՛հ. Մինչև յերբ տէր մինչև ցօր վայր
 Ժըպրհեցին անպատկառ
 Թընամեաց քոց կաճառ ,
 Քեզ զխմամարտ բերել պայքար :
 Յերբ 'ի տաճար քո վեհաՎայր ,
 Ոչ կարկի չընչասպառ
 Հայհօյչացըն բարբառ ,
 Ուր և քրովբէք կան խեթահար :

- Այլ. Աւարինւոյն, ասնն նորա,
 Ո՞ր շահք իցին, աղէ ասա,
 Ի բերկրութեանց ասնուլ հրաժեշտ,
 Եւ զհաճոյից մերժել ըզհեշտ:
 Եթէ նորք վարեն կր պեղծ,
 Աստուածըն ձեր զխորդ կտակոյծ:
- Այլ. Թողէք եկայք, հըրձուեսցուք,
 Պեսպէս ծաղկանց բողբոխք
 Ըզցլուխըս մեր պըճնեսցուք.
 Աւուրց սահման վաղանցուկ
 Բաղցին ճըշդեաց մեզ հաճոյք.
 Թէ ոչ այժմէն փութասցուք,
 Կենացս ընդ հուպ հասցեն չուք.
 Մի յապագայն անըստոյդ
 Լիցի յուսոյս մեր նեցուկ:
- Պար. Սակայն, ակ տեր, մինչ հաճոյից անց
 ցեն բուպք,
 Եւ ՚ի բարեացըն կողոպուտ
 Անգարըշտաց մնասցեն. Ժողովք թը-
 շուսու և հէք,
 Անտեպ փառաց քոց անկապուտ,
 Լացցեն նորա և սարսեցեն երկիւղա-
 բեկ.
 Յայնժամ յորդիս քո բերեալ գութ
 Փարատեսցես ՚ի նոցանէ զաչացըն մեզ,
 Եւ ՚ի վայելս անմահ լուսոյդ
 Օրհնեն ըզբեզ ՚ի յարազուարձն այն ՚ի
 ցերեկ:
- Ո՞հ. Աշխարհի զբաղմանց վայելք բերկրա-
 կան,
 Ըստուերաց հանդէս

Փախիցեն անհետ ,

Եւ զինչ 'ի նոցունց թողացի մարդկան . . .

Այն զոր ցայգական անուրջք խարերայք

Թողուն 'ի ցերեակ

Պատկեր անէակ ,

Մինչ ըզհետ քընոյ թըռչին փախըս-
տեայք :

Ո՛վ անօրինին արթնութիւն արխուր .

Ի խրախունս անձառ

Աղքատըն թըչուառ

Ընդ քեզ զուարճակից մինչ բազմի ան-
դոյր ,

Քամեացեն նոքա մինչև 'ի յատակ

Զոր զըժօխըմբեր

Նոցին խառնեցեր

Յաւուր քո ցասման դառնութեան բա-
ժակ :

Պար . Ո՛վ քուն վաղանցիկ ,

Արթնութիւն ահեղ ,

Աշխարհ խարուսիկ :

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Գ .

Տես . Ա . Մաթան և Նարազ մտե-
րիմ նորա խնդրեն խօսել ընդ Յովսա-
բեթի :

Տես . Բ . Մանուկն Զարարիա ազդ
առնէ նորա չմտանել 'ի վայրն անմա-
տոյց անսրբոյ :

Տես . Գ . Գստերքն դարհուրեալ Ե-

լանեն 'ի բաց : Մաթանայ ընդ Նարա-
ղայ խօսակցութեամբն յայտնին վա-
րանք և տազնապ գշխոյին , և պատ-
ճառք ռիսերիմ թշնամութեան Մաթա-
նայ ընդ Յովիդայեայ , և այլ կարևորք :

Տես . Գ . Մաթան խնդրէ խոսա-
մամբք 'ի Յովսաբեթէ զմանուկն կաս-
կածելի :

Տես . Ե . Հասանէ Յովիդայէ , մերժէ
զնոսա 'ի բաց :

Տես . Զ . Գարձեալ սկսանի Յովսա-
բեթ երկնչել վասն մանկանն . Յովի-
դայէ քաջալերէ զնա 'ի կատարումն
իրացն :

Տես . Է . Պարերգութիւն դատերացն :

Պ-Է . Առ քեզ գոչեն , տէր տէր , անձինք
ճարաւեաց ,

Իջեն , 'ի սիրա մեր բանք քոյոց պատ-
գամաց ,

Իբր 'ի դարնան կանաչագեղ 'ի գալար ,

Ե յգուն այգուն ծաւալի ցօղ զովա-
րար :

Յ-ԸԴ . Չայնի խնամ երկինք լերուք ունկնդիր ,
Ատուածախօս լուիցէ բանիս և եր-
կիր :

Մի ասացես զաւակըդ դու յակա-
րեան ,

Եթէ նիրհէ երբեք քոյին պահապան :

Անօրինին՝ բացցի երկիր 'ի հիմանց,
 Զի զարթուցեալ է տէր յամպոց 'ի
 բարձանց:

Զխորդ շրացաւ (*) ոսկին մարութ Սով-
 փերայ,

Այլագունեաց դարձաւ 'ի գոյն կա-
 պարեայ...

Իսկ այդ ակ է քահանայդ (**) մեծ
 սրախողխող

Առ սեղանովք անկեալ յարեան իւր
 յողող.

Ողբա՛ Սաղիմ, ողբա՛ քաղաք տիրա-
 դբուժ,

Մարդարեկիցն արբեալ յանպարտ ա-
 պաժոյժ.

Աստուածըն քո խղզեաց զոլոր քո սի-
 բոյդ,

Եւ 'ի երնկոց քոց արդ զըրգուի 'ի զայ-
 բոյժ:

Ահ, յո՛ղիմեն մարք և կանայքդ այդո-
 քիկ. (***)

Եւ զաղածրի տղայոցդ երամ ո՛ւր տա-
 նիք...

Յաւեր մատնեաց տէր ըզըլջխոյդ քա-
 ղաքաց,

Քահանայք քո գերի վարեալ յօտա-
 բաց,

Եւ թագաւորք անկցին յիւրեանց դա-
 հոյից,

(*) Յաւա:

(**) Զարթու:

(***) Գերսնիսն Բաբելոնի:

Մի ևս որ այլ գայցէ 'ի խումբըս աս
նից :

Տասպալեսջիր տաճարըդ սուրբ կործա
նեաց ,

Թօթափեացին շանթիք հրավառ 'ի
մայրեաց :

Սաղիմ, Սաղիմ, սիրտ իմ ընդ քեզ գե
լանի ,

Ո՞ր ձեռն ըղբոյդ մերկեաց տեսիլ գե
ղանի :

Ո՛հ , թէ յանկարծ 'ի լալ զաղէտըս
քոյին ,

Կըրկնավըտակ աչք իմ յաղբիւր գառ
նային :

Յ•ԸԻԴ • Ահաւասիկ Երուսաղէմ նորադանչ,
Ծագէ անգուստ պայծառապեղ 'ի ճա
ճանչ .

Վերածնանի Սիոն (*) յերկիր անա
պատ ,

Ամահական բերեալ կընիք 'ի ճակատ :

Քան ըզնախնին տեսիլ գորա վայելուչ ,

Մանկամբք (**) ըզգիրկսըն տեսանեմ
թաթաւուչ ,

Որք զօտարին լուծին և ոչ զիւր եր
կունս .

Աղբ և աղինք ձայն տուք երգոց 'ի
բարձունս :

Բարձիր 'ի վեր կանգնեաց քաղաքդ
Աստուծոյ ,

(*) Նիւշէի : (**) Հէթանոս :

Հայեաց ըզքե նրկուն զհանուրս 'ի
տես քոյ .

Զահեղատիտս արքայս մածեալ 'ի
գեախն ,

Գարշապարաց քոց համբուրել ըզփո-
շին :

Եւ ժողովուրդք նախանձարերք իրե-
րաց ,

'Իմինն ահա երթալ 'ի լոյս քոց շա-
ղաց :

Զոր երանի փողեմ նրմին արժանի ,

Յորոյ 'ի սիրտ անկաւ սիրոյդ քո լուցկի :

Յօղեալ երկին ըզցօղ քոյին կենսաձիր ,

Եւ բըզիսե սցէ զազատալնար իւր երկիր :

Սաւալէ և պար Գրգիւր .

Սաւ . Ո՛վ աղէտք մեծ , ո՛վ արհաւիրք մա-
հադոյժ .

Թէ մահացու սիրտ ունիցի՞ ընդ այս
ժոյժ .

Թէ այս իցեն երախայրիք նախանուէր

Զոր անմահին այսօր արժան էր ձօնել :

Ո՞վ . Ո՛վ յեղակարծ դէպք և տեսիլ ահար-
կու ,

Ահա սուսեր և աէգ , գործիք մար-
տացու ,

Խաղաղութեանն աստ 'ի յաւերժ օ-
թարան

Քահանայից տեսուն 'ի ձեռին ցուա-
նան :

- Այլ Ա՛հ, առ իմէ՛ քաղաքըդ սուրբ լըռեա
 դու,
 Յայտարան վըտանդ անկարեկիր ակն,
 արկու.
 Ընդէր և դու Աբեններ կաս անմը,
 ոունչ,
 Ըզըրբու թեան տեղիս լըբեալ անաէ
 բունչ:
- Սու. Այլ յարբունիս, ուր իրաւունք և օ,
 բէնք
 Բանութիւն է և որոգայթ շարանենդ,
 Ուրանօր բարձք աւագութեանց և
 պատիւ,
 Հրպատակացն է զաչացու երկիւղիւ,
 Ի՛րր իշխեսցէ դք ըզբերան իւր բանալ,
 Ի պաշտպանել զանմեղութիւն բըւ,
 նահար:
- Այլ Ո՛ւմհանդերձէք ըզպըսակդ այդ տագ,
 նասպաւ,
 Ուր Իսրայէլ հեծէ զայոքան տղմըկաւ:
- Սու. Ահա երկնիցըն գուշակեաց մեզ թարդ,
 ման,
 Զոր ինչ ազդեաց տէր 'ի սըրաին գոր,
 ծարան.
 Այլ իմաստից խորհըրգօրէն բարբա,
 ոոյդ
 Ո՛վ գիտասցէ առնել ըզմեզ խելա,
 մուտ.
 Յօդնէլ արդեօք թէ ընդդէմ մեր 'ի
 գուպար,
 Յարիցէ տէր առնուլ ըզզէն և զաս,
 պար:

- Պ-րն. Մերթ ըզլարեաց գուժարիկ նա
սպասնալիս,
Եւ մերթ բարեաց գուշակէ մեզ աւե-
տիս.
Բարէ, զիարդ ճեմին ամուլք միալուծ,
Սէր այսպիսի ընդ այնքանոյ ցաման
ցոյց:
- Ո՞հ. Հուր 'ի Սիոն ճարակեսցի մուկդին,
Եւ տարազարդ հիմունք նորա քան-
դեսցին:
- Այլ. Յաւերթասցին հիմունք նորա անխա-
խուս.
Ո՞ւր անմահին խոստումն երբէք զի-
պաւ սուս:
- Ա-սլ. Անըքեսցի զերծ 'ի զարդուէն և թա-
փուր.
- Եիտն. Պըճնեալ զարդուք շուք ապէ նա ընդ
հանուր.
- Ա-սլ. Տապալեսցի իջցէ 'ի վիհս անդընդոց.
- Եիտն. Բարձր 'ի ճակատ կըցեսցի նա ընդ
ամպոց:
- Ա-սլ. Նախատինք մեծ.
- Եիտն. Ո՞վ պերճուծիւն անպատում.
- Ա-սլ. Գոյժք արտասուաց.
- Եիտն. Ո՞վ ցընծուծիւն անարտում:
- Երրտ հն. Մի խոռվեսցիր աստուածընտիր Ժո-
զովուրդ,
Յաւուր միում լուսացի քեզայդ խոր
հուրդ:
- Եիտն. Համբոյր մատս ձեռին նորա մեծա-
սասս.

Քաջալերեաց սիրոյն 'ի յոյս բարե-
բաստ :

Այլ Ո՛վ երջանիկ սիրա որ հարաւ քեզ 'ի սեր,
Եւ 'ի հրամանս քո, տէր, կայ զախ և
զցիշէր :

Ամպարըշտաց մինչ ծըփին սիրտք իբր
ըզծով,

Խաղաղութիւն տիրէ 'ի նմա անվեր,
դով :

Ոչ 'ի ստորև ոչ 'ի վեր քան զարփին,
Երանութիւն չէք քան ըզսոյն մահա-
ցութիւն :

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Դ .

Տես . Ա . Յովսարեթ պատրաստէ
զթագն և զմատեանս սուրբս . մանուկն
զարմանայ ընդ իրսն :

Տես . Բ . Յովիդայէ թաղաւորեցու-
ցանէ զՅովաս, և անկեալ երկրպագէ
մանկանն . նա այլ յայլմէ լինի, և քա-
հանայն յայտնէ նմա զամենայն զգաղտ-
նիսն :

Տես . Գ . Յովիդայէ յանդիման առնէ
զևտացւոց զընիկ թաղաւորն, պատմե-
լով նոցա զամենայն անցսն, և յոր-
դորէ զնոսա և երդմնեցուցանէ մար-
տընչել հաւատարմութեամբ 'ի վերայ
նորա . երդմնի առնէ և զթաղաւորն 'ի

պահպանութիւն օրինաց, և տայ նմա
խրատս խանդաղատելիս :

Տես . Գ . Յայանի Յովաս պարու
դատերացն, և ամենեցուն որ 'ի տաճա-
րին :

Տես . Ե . Գուժկան դալոյ գշտոյին
զօրօք 'ի վերայ տաճարին : Զարհուրի
Յովասրեթ . Յովիդայէ կարգէ 'ի դա-
րանի զգլետացիս զինեալս, և խրա-
խուսէ զամենեւին :

Տես . Զ . Պարերգութիւն դատերացն :

Ստեփանն և գոր գործերս :

Պար . Մատիք մատիք, որդիք Ղևեայ,
Տիրահրաւեր 'ի պատերազմ,
Եղծցի բանակն աստուածամարտ,
Թեպէտ ահեղ և պընդակազմ:
Ահ, ոչ ուրեք մարտ փառաւոր
Քան զոր բացաւ քեզ ընդ առաջ .
Ըննախահարց ձերոց սուսեր
Ի վրէժինդիր շողացոյց աջ:
Մատիք մատիք որդիք Ղևեայ,
Տիրահրաւեր յայս ասպարէս .
Եւ արքայիդ և Աստուծոյ
Զեօք փայլեսցէ փառացն հանգէս :

Ո՛հ . Ո՛հր են, Աստուած Իսրայէլի,
Տարալիք նեախց քոց վրէժխընդիր,
Զոր 'ի յամպոցդ ազեղանէ :

Ի քու մ'ցասման տեղաս յերկիր :

Թէ փոխեցա՛ր 'ի բնութենե՛զ .

Ո՛չ ևս իցես տէր նախանձոս .

Թէ թուլացա՛ւ ազէզըն քո ,

Ո՛չ ևս ճայթէ նեա մահա՛հոս :

Այլ . Դարձ , զբթութեանց տէր , գարձ առ
մեզ ,

Ո՛ւր են խնամք քո մըշտազէզ .

Որ շուրջ ըզմեզք են՝ յարհաւրաց

Փըրկեա՛ զորդիս քո բազմամեզ :

Մի՛թէ մեզաց ևեթ մերաց

Յունկըն քոյին ազգէ բողոք .

Ո՛չ և խընամք քո որդեսէր

Ի մազթանաց զիջցի յողոք :

Այլ . Ահա՛ 'ի քեզ լարեաց զազկըն
Ամպարըշտաց ժողով ժըպիրհ ,
Եւ՛ 'ի քեզ տէր ուղևորէ
Յանդուգն ըզնեա իւր գրկալիր :

Այլ իշատակ լիցին , ասէ ,

Տօնք անմահին՝ 'ի յերկրէ .

Ըզուծ նորա թօթափեսցուք ,

Ազատեսցին մահացուք .

Ի սայր սըրոյ մեր՝ 'ի տապաստ

Անկցի սըրբոցն իւր էրաստ .

Յաւեր գարձցին սեղանք խընկոց ,

Եւ խառնակոխ՝ 'ի փողոց .

Փառաց ու անուանն առ հատարակ

Բարձցի յաւերժ յիշատակ .

Ոչ ինքն և ոչ օժեալ նորա ,

Մի՛ տիրեսցեն մեր վերայ :

Պար . Ո՛ւր են , աստուած Իսրայելի ,

- Տարափք նեախց քոց վրէժխընդիր .
 Թէ թուրացուն սղեղըն քո ,
 Ո՛չ ևս տեղաց նեաս 'ի յերկիր :
 Ո՛վ չ'րաշագեղ բընի զարմիդ ,
 Դու վերջահաս փըթթեալ ծայփկ ,
 Թագաւորաց մերոց նըշխար
 Պահեցար դու չարարաստիկ :
 Ա՛հ թէ 'ի սուր անկարեկիր
 Խորթացելոյ քոյոյ ծնողիդ ,
 Տեսցուք ըզքեզ խոց միւսանգամ ,
 Քամեալ զյեախն արեան քո շիթ :
 Թէ յանմահից ոք երկնաուք ,
 Եկաց սղաշտպան քեզ աւընթեր ,
 Եւ մահացու 'ի հարուածոց
 Ըզթըշնամուոյն վըխպեաց սուսեր .
 Կամ յաննըշոյլ 'ի դամբանէն ,
 Չայն 'ի յերկնից կենդանաձիր ,
 Զաճիւն քոյին վերկենցաղեաց ,
 Ի մեռելոց գոլ կենսակիր .
- Այլ Մի տէր մի սմա գրեպես զոճիրս ,
 Ըզհեատելոցն 'ի քէն իւր հարց .
 Միթէ 'ի սպան թողցես ըզսա ,
 Սըմա զնոցայն տաս փոխադարձ :
- Պարն . Դարն . Ու՛ր ևն . . Որ շուրջ . . Փրկեան :
 Ո՛հ 'ի Բի- Ա՛հ , ո՛չ լքսէք քորք սիրուհիք ,
 Ըզձայն փողոցն ախրացի :
- Սու Այլ և վայրագ զօրականին
 Գըրգուի աղմուկ 'ի բացի :
 Ա՛հ , 'ի շաչիւն զինուց նոցա
 Սիրտ իմ 'ի դող հարկանի :
 Օն , փախիցսք 'ի տեղւոջէս ,

Տեղի տացուք փոյթ աստի,
Պատըսպարել ՚ի սրբութեանցն
Ամբածածուկ հովանի:

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ե.

Տես . Ա . Զաքարիա և քոյր նորա և
պար դատերացն դարհուրին ընդ շաչին
զինուցն , և ընդ խուճապ զևտացւոց :

Տես . Բ . Հասանէ անակնկալ Աբեն-
ներ զերծեալ ՚ի բանտէ : Յովիդայէ
յայտնէ նմա զզաղտնիսն ցայնվայր ան-
ձանօթս նմին : Աբեններ խրախուսէ ՚ի
պաշտպանութիւն արքայորդւոյն :

Տես . Գ . Յովիդայէ տայ զկարևոր
հրամանս :

Տես . Դ . Յովիդայէ բաղմեցուցանէ
զՅովաս յաթոռ ընդ վարագուրաւ , և
հրաման տայ մուծանել ՚ի ներքս զգը-
խոյն հանդերձ թիկնապահօքն իւրովք
և փակել զգրունսն :

Տես . Ե . Դչխոյն մտեալ ՚ի ներքս
սպառնալեօք և սրտմտութեամբ պա-
հանջէ զմանուկն : Յովիդայէ բանայ
զվարագոյրն , և ահա Յովաս բաղմեալ
՚ի գահոյս , և Աբեններ առ նմա , և
բաղմութիւն զևտացւոց սուսերաւորք
չուրջ զնովաւ . և յայտնէ զաղգ և զի-

բաւունս մանկանն : Դշխոյն զարհու-
րի : բանին խորք տեսարանին , և զե-
տացիր սպառազէնք խուժեն յամենայն
կողմանց 'ի թատրն :

Տես . 2 . Ազդ լինի ցրուել զօրաց
դշխոյին 'ի լուր թագաւորութեան Յս-
վասայ և ըմբռնելոյ դշխոյին 'ի ծուղակ :
Յովիդայէ հրամայէ քարշել զդշխոյն
արտաքս 'ի սուրբ տեղւոյն , և սպանա-
նել զնա :

Տես . 12 . Յովիդայէ ձայն տայ զևտա-
ցւոց՝ ածել զժողովուրդն յուխտ հաւա-
տարմութեան ընդ բնիկ թագաւորին :

Տես . 13 . Լուր հասանէ կատարելոյ
սպանութեան դշխոյին և Մաթանայ :
Յովիդայեայ յորդորական խրատուն
առ թագաւորս վախճան առնի ողբեր-
գութեան :

Այսօրիկ են որպէս թէ կմախք ող-
բերգութեանն , զորս սպա քերթողն
վեհ և գեղեցիկ իմաստիւք , և զորովա-
կան և հոգեշարժ կրիւք , որպէս ջլօք և
մարմնով պատեալ , և քերթողական
ձեովքն և ասացուածովք վայելչա-
ցուցեալ , և առանց խոտորելոյ 'ի բնա-
զրէ սուրբ գրոց՝ յաւելեալ զկեղծիս ,
և ճարտար հանգուցիւ անձանօթու-
թեան մանկանն 'ի վարանս կալեալ

զմիտս մինչև ցվախճան , և ընդ բազմափոփոխ տեսարանս պահնալ զպարզութիւն , ամենակատար ընծայէ օրինակ ողբերգութեան :

ԳԱՍ ԻԳ.

Կատակերգութեան կաններ :

Հ . Չինչ է կատակերգութիւն .

Պ . Հանգոյն ողբերգութեան ձևացութիւն 'ի տեսարանի , զուարճարար հրահանգելով զտեսողս , և ծաղր կացուցանելով զմոլորութիւնս և զյոռութիւնս : Ամին իրի վէպք 'ի սմա ոչ զաւաղաց արանց , այլ զհասարակաց կենաց զանցս յանդիման տունն : Կատակերգութիւն կրտսեր է ժամանակաւ քան զողբերգութիւն , բայց 'ի նոյն 'ի սղանդարամետական տօնս երևի ծնեալ : Միութիւն իրի տեղւոյ և ժամանակի , տեսարանաց ընդ միմեանս անընդհատ կցորգութիւն , խաղետեղն չմնալ զատարկ , դերասանացն շեղանել և չմտանել անսպատճառ , և այլ ևս կանոնք ողբերգութեան նոյնք և 'ի սմա պահանջին :

Ամենայն ազգաց և ամենայն ժամա-

նակաց իրք մարթին՝ ի դէպ զալ ողբեր-
 գութեան, այլ ոչ և կատակերգութեան.
 զի յոռութիւնք մեծամեծք և առաքինու-
 թիւնք և բռնագոյն կիրք նոյնք են միշտ
 և անփոփոխ յամենայն ազգս և ՚ի
 դարս. այլ թերութիւնք մանունք հա-
 սարակաց կենաց՝ որ սրատկանին կա-
 տակերգութեան, ըստ ազգաց և ըստ
 ժամանակաց փոփոխին. և ծաղրականք
 առ մին, ոչ նոյնպիսիք են առ այլս:
 Նմին իրի որ հրահանգելն կամի զազգ-
 իւր, սպարտ է նմա զախտս և զթերու-
 թիւնս ժամանակակցացն իւրոց և զհա-
 մազգեաց նշաւակել ՚ի թատեր: Յայց
 զգուշալի է ՚ի նկարագիրս բարուց՝ մի
 քան զբնականն ստուարացուցանել
 զծաղրելին, այլ որպէս յամենայնի՝ հե-
 տեւել և ՚ի սմա բնականին: Եւ ոճ բա-
 նից պարզ խնդրի ՚ի սմա և ընտելական
 և եռանդուն, առանց նուատտ երգի-
 ծանաց և զազրաբանութեան:

Ըստ փոփոխել ժամանակաց՝ երիցս
 կերպարանափոխ եղև կատակերգու-
 թիւն առ Յոյնս: Ազգեմին էր երգի-
 ծաբանութիւն իմն յայտնի և անսպա-
 տրուակ, որոյ վէպս ճշմարիտս ՚ի տե-
 սիլ ածեալ, զոր ոք կամէրն՝ ծաղր կա-
 ցուցանէր ամբոխին յանուանէ՝ հան-

դերձ ձեռնի և շարժուածով, և զի-
մակաւն իսկ հանգունատիս : Այս-
պիսիք են կատակերգութիւնք Արիստո-
փանեայ, յորոյ կան ցարդ մետասանք :

Յետ Արիստոփանեայ արդելին օ-
րէնք զիմասակարն զայն ազգ կատա-
կերգութեան, և յարեաւ միջինն : Այլ
սա ևս վեր 'ի վերոյ պահեալ զօրէնան,
ընդ կեղծ անուամբք սրատկերս ճշմա-
րիտս ճանաչելիս տեսողաց կենդանա-
դրէր : Եւ սա տեւեայ մինչև ցաւորս
Աղերսանդրի . առ որով ստեղծաւ այժ-
մուս կատակերգութիւն որ վէպս և ա-
նուանս կեղծս 'ի տեսիլ ածէ 'ի պատկեր
հասարակաց կենաց : Մենանդր 'ի Յու-
նաց անուանի գտաւ յայս ազգ կատա-
կերգութեան . այլ իբր յերկերիս կա-
տակերգութեանց նորա, զորս աւան-
դ են թարգմանեալ Տերենտեայ 'ի լատին
բարբառ, սրատառիկք և եթ հասին առ
մեզ :

Ի լատինացւոյ Պղաւտեայ միայն և
Տերենտեայ կատակերգութիւնքն պա-
հին : Պղաւտեայ ազգու է սճն և ոգի
ճաղրարանութեան . այլ ուրեք ուրեք
թերի է և անհարթ ըստ արուեստին .
և խեղկատակութիւնք ևս տղեկք
գտանին 'ի քերթուածս նորա : Իսկ Տե-

րենտեայ ընտիր է ոճն ողորկ և քաղց-
րալուր, զրուցատրութիւնք նորա սառ-
չաճք և վայելուչք, և վէպք աշխու-
ժիւքն և պարզութեամբ ախորժելի-
միայն սրակասնն ՚ի նմա դէպք և փո-
փոխմունք անակնկալք :

Հ . Ո՞չք եղեն յարդի քերթողս կա-
տակերգութիւնք անուանիր .

Պ . Առ իտալացիս ֆրաճիճի, Նելլի,
և անուանի ևս քան զնոսա Կոլտոնի .
որ ճշգրտաախպ նկարագրութեամբք
բարուց և ընտելական զրուցատրու-
թեամբք դերաղանցեաց : Բայց միու-
թեան աեղւոյ ոչ զգուշանայ, ևս և ՚ի
միում արարուածի . և ոճ նորա կարի
չետեակ է, և յաճախեն ՚ի նմա անարդ-
խեղկատակութիւնք :

Յետ նորա կացին կատակերգութիւնք ա-
նուանիր Ալպերկաթի, Աւոզաթոյ, և
Նոթոյ :

Վաղղիացւոցն կատակերգութիւնք
կանոնաւորք են և անսաղտանելիք :
Բաղումք կացին առ նոսա կատակեր-
գութիւնք անուանիր . Ուրնեար, Տիւֆրես-
նի, Տանբուռ, Տէթուչ, և Մարիվոյ-
այլ դերաղանցեաց զամենեքումբք Մո-
լիէս քերթողաչայր կատակերգուաց :
Սա զիտաց զյոռութիւնս մարդկան և

զմուտութիւնս արգարե ծաղր կացու-
ցանել, և զծաղրելի բնաւորութիւնս
կենդանատիպ նկարագրել Հանդերձ
դուարձախօսութեամբ: Այլ ուրեք ու-
րեք յաճախէ բանս դժպէտ և մնասա-
կարս սրտկեշտ լսելեաց, և զհանդոյցս
վիպացն բռնադրօսելով լուծանէ:

Ի սոյն կարգ կատակերգութեան դա-
սելի են և զաւելտական քերթութիւնք,
զորոց զնախկին օրինակ ետ Հոմերոս
'ի սրատերադմն մկանց և զորտոց:
Նմին նմանողք եղեն յիտալացւոց Ալբ-
րի 'ի Մալմանթիւն, Թաստոնի 'ի Ղոյլն
յափշտակեալ, Պրաչիօլինի 'ի Ատգ
գիցն, և Բասսէրոնի 'ի վարս Աիկե-
րոնի: Ի գաղղիացւոց Պուալոյ 'ի Ղրա-
կալն. և յանգղիացւոց Բոր 'ի Ղիսակն
յափշտակեալ:

Ընդ սովաւ բովանդակին և այլ ազգի
ազգի քերթուածք և երգք ծաղրա-
կանք:

Այս ազգ քերթութեան դժուարին է
յոյժ՝ որոց չիցէ 'ի բնէ հանճար ծաղրա-
ծութեան. և չէ սրտտ այնպիսեաց 'ի
վեր քան զկար և զբնաւորութիւն
իւրեանց ձեռնարկել 'ի դորձ, զի մի
փոխանակ ծաղրածութեան ինքեանք
ծաղր կացցեն ընթերցողաց:

2. Զինչ է թատրերգութիւն երաժշտական .

Պ. Ողբերգութիւն կամ կատակերգութիւն երաժշտորէն հանդերձ նուագարանօր արտասանեալ : Ի տալացւոց է զիւտս այս , և աղղոյ յոյժ՝ բանասեղծութեան և երաժշտութեան իրերօր ՚ի սմա օգնեալ : Բայց դժուարին է յոյժ քերթողին յաջողել ՚ի սմա . զի պարտ է ՚ի համառօտութեան պահել զամենայն կարգս թատրերգութեան , և ստէպ ևս ՚ի սմա փոփոխել զկիրսս առ ՚ի փոփոխումն երաժշտութեանն , մի երկարել երբէք զխօսս , և քան զխօսս յաճախել զգործողութիւնս . վասն որոյ և կոչի սա յիտալացւոց Օրեթա , որ թարգմանի Ղործողութիւն կամ Արարուած :

Երկուք միայն մինչև ցայժմ գտան առ իտալացիս անուանիք յերաժշտական ողբերգութեան , այսինքն են Յէնոյ և Մէթասթասիոյ . և սոքին իսկ ոչ են զերծք ամենեին ՚ի ստղատանաց : Իսկ ՚ի ծաղրականն չև ևս ոք եկաց անուանի հաւասար սոցին :

2. Որք են աղբերք ծաղրածութեան .

Պ. Յամենայն ծաղրականս անյարմա-

բութիւն ինչ ըմբռնեն միտք մեր . զոր
օրինակ եթէ յիմարն պանծասցի որպէս
գիմաստուն , և վատն իբրև զարի : Եւ
այս անյարմարութիւն որչափ անակըն-
կալ իցէ , նոյնչափ և առաւել շարժէ՛ի
ձաղր : Վասն որոյ՛ի լարախօխու և՛ի ստո-
ւերաշարժ խաղս առաւելապէս ծիծա-
ղին մանկունք և ախմարք , և կամ որք
զառաջինն՛ի զնին այնոցիկ կան : Իսկ
գիմաստունս և գրաղմաճմուտս կարի
խկ անակնկալ իբր շարժեն՛ի ձաղր :

Մաղր՛ի դուարճալի և եթ իրս և յա-
խորժ գղացմունս ունի տեղի . իսկ ՛ի
գիտել անհաճոյ իրաց՝ գաղարէ : Զոր
օրինակ եթէ այր դէր և գանգաղ զը-
թեալ անկանիցի , ՛ի ձաղր շարժէ . իսկ
եթէ յանկանելն վնասիցի , կարեկցու-
թիւն փոխանակէ ընդ ձաղու : Արդ ՛ի
ձաղր շարժէ :

Ա . Եկարաղրութիւն անտեղի զոր-
ձոց մարդկան , մանաւանդ եթէ ան-
տեղութեան իրացն շղղայցեն արա-
րօղք . զոր օրինակ եթէ սասլատողն
զնայցէ իբրև զուղիղ , և կամ զնմանն
խր ձաղրեացէ :

Բ . Այլ ընդ այլոյ իմանալ գրանս
իրերաց , մանաւանդ եթէ յերկարեացէ
վրիպակն . որպէս է տեսանել յԱղահն

Մողիէոի , ուր դանձ իմանայ ոմն ըղ-
գուսարն իւր , և այլ ոմն զգրամսն :

Գ . Ներհական պատահարք հակա-
ռակ կամաց զործողին . զոր օրինակ
եթէ յաճապարել ուրուք՝ առ շտապ
տաղնապին և ևս յամեացէ , կամ 'ի
ջանալ ծածկել ինչ՝ և ևս յայտնեացէ :

Գ . Նենդք և պատրանք անվնասք
նիւթեայք այլում . մանաւանդ որ խո-
րագէտ դանձն համարիցի , և 'ի խուսել
'ի պատրանաց անկցի 'ի նոյն . և կամ
'ի ծուղակ՝ զոր այլոցն պատրաստէր՝
ինքն բմբռնեացի :

Ե . Պանծացուցանել զչնչին և զչքո-
տի իրս , որպէս Հոմերոս 'ի ճակատա-
մարան մկանց և գորտոց մատուցանէ
զնոսա իբրև զգիւցազունս Յունաց և
տրովացոց 'ի կոխ :

Զ . Պերճ և ճոռոմ բանիւք որպէս
զմեծ ինչ և զկարևոր իրաց յառաջարա-
նեալ , 'ի չնչին ինչ կատարել զճառսն :

Է . Զմեծամեծս և զանարգս , զղե-
ղեցիկս և զանղեղեայս խառնել 'ի մի
որպէս արգարև նմանս , զոր օրինակ
առնէ Թաստոնիյասելն . « Ընդ ծագել
արշալուսոյն « երգէին Թաշունք և էչք
զոնչային զերգս « սիրոյ » :

Ը . Զհեա երկար վարդապետութեան՝

Հակառակ ինչ ամենեին ասացելոցն՝ ՚ի մէջ բերել:

Թ. Երազ և անակնկալ պատասխանի Հանդերձ Հանճարաբանութեամբ. զոր օրինակ պանծացելոյ ումնմն անմտի յսղիս իւր՝ պատասխանեաց ոմն, զի և այժու մօրուսք են, այլ ոչ իմաստութիւն: Եւ այլում ումեք պանծացելոյ ՚ի Հասակ իւր՝ պատասխանեաց ոմն ՚ի Հասակահցացն, զի և մուշխտան աճէ արազ:

Ժ. Զմեծաբանութիւն այլոյ մեծ ևս մեծախօսութեամբ ծաղրել: զոր օրինակ առ պարծանս զօրականին՝ որ Համարէր զանձն աւուրր յետոյ քան զՊիոս ծնեալ, և տ ծառայն պատասխանի. Աւա՛ղ զի ոչ կանխեսցեր աւուրր միով ՚ի ծնունդ՝ զի թագաւորէիր արդ յերկինս փոխանակ Պիոսի:

ԺԱ. Երկդիմի գովութեամբ պարսաւել զոր:

ԺԲ. Դէմս բնծայել իրաց՝ որոց ոչն պատշաճիցի, և տալ խօսել նոցա դիմառնութեամբ:

ԺԳ. Խաղ նմանաձայն բառից, ստուգարանութիւն, և փոփոխումն տառի, չափով և ճարտարութեամբ. ապա թէ ոչ, ցուրտք իցեն և անախորժք:

ԺԳ. Այլ ընդ այլոյ յարմարել զվը-
կայութիւնս մատենադրաց ծանօթս, և
զիմաստնոց. բայց մի երբէք ՚ի սուրբ
զրոց:

ԺԵ. Յաղրապից նմանողութիւն ի-
մաստակօրէն պերճ և վսեմ քերթու-
թեանց, հանդերձ նովին զզուչու-
թեամբ:

ԺԶ. Այլափոխութիւն վսեմ քերթու-
թեանց ՚ի ռամիկ և ՚ի գեղջուկ բարբառ,
որպէս Ենէականն Լալի քերթողին, և
թարգմանութիւն թասսոյի ՚ի բարբառ
վենեակեցի:

ԺԷ. Խառնումն բարբառոց ընդ մի-
մեանս, զոր օրինակ գրաբառին և
աշխարհաբառի և տաճիկ բարբառոյ
որպէս գղմաճեանքն անուանեալ քեր-
թութիւնք:

ԺԸ. Նկարագիր թերութեանց մարմ-
նոյ և մտաց վայելչապէս, առանց եր-
գիծանելոյ զոր կամ նշաւակելոյ, որ-
պէս բարեկրօնութեան և բարեձևու-
թեան և կրթութեան հրահանգաց ան-
հրաժեշտ պարտք են:

ԳԱՍ ԻԳ

Ազգի ազգի տաղից պատկանաւոր չափք :
Կարգ զոր պարտ է ունել 'ի ստեղծարա-
նելն :

Հ. Իցեն ինչ ազգի ազգի տաղից սահ-
մանեալ չափք .

Պ. Զգացումն իսկ ունկան ցուցանէ՛
զի'ի չափս տողից և վանկից են որք թե-
թեքնթացք են, և են՝ որ ծանրաբայլք-
արդ անտեղի և հակառակ կիրթ ախոր-
ժակաց է զտողս ծանունս 'ի կիր առնուլ
'ի քերթուածս ուրախականս , 'ի պարս
կամ 'ի դեղեցիկ ինչ նկարազիրս . քնդ
հակառակն 'ի տրամականս և 'ի լուրջ
և 'ի վսեմ քերթուածս 'ի կիր առնուլ
տողս թեթեւս : Եւ ծանրութիւնս այս և
թեթեւութիւն ոչ միայն յերկայնութենէ
կամ 'ի կարծութենէ տողից է , այլ և
'ի բաղձութենէ կամ 'ի սակաւութենէ
ոտից կամ վանկից իւրաքանչիւր ան-
դամոց տողին : Օրինակ իմն հնգետա-
սանտոնեանն 'ի բաժանելն այսպէս
4—4—4—5 , թեթեւազոյն է , քան 'ի
բաժանելն յերիս հաւասար հնգեակս
5—5—5 . որպէս զի և տողք կարճա-

գոյնք 'ի արոհելն 'ի բաղմավանկ ան-
 դամս , գործին ծանրաբայլք : Օրինակ
 խնձ' գեղեցիկ է յոյժ տասնտանեան
 չափս այս 'ի կիր արկեալ յարդի քեր-
 թողացս մերոց , և կարի պատշաճա-
 կան վսեմ խմաստիցն .

« Հիմ խարխա արկեր գահուդ ար-
 քունւոյ

Ի կրմախ դարմին հէդ Սանատրրկոյ .
 Խարխուլ են գահոյք՝ թէ և ոսկեղէն ,
 Որոյ պատուանդանք յոճիր յեցեալ
 են .

Թրոուցիկ վարանք ճախրեն հանա-
 պազ ,

Չոսկեղօժ ձեղուամբդ 'ի քոյին դար-
 պաս » :

Ընդ հակառակն նոյն քերթող 'ի թարգ-
 մանութեան հովուական գեղեցիկ հա-
 տուածոյս 'ի տաղիցն Ովրատեայ , այս-
 պէս վայելուչ 'ի կիր արկանէ զչափ
 իննտանեան՝ յերիս երբեակս բաժա-
 նեալ .

« Ուր երկիր անարօր ընծայէ
 Տոհմական արմըտեաց ամ յամէ ,
 Եւ այդի անյօտոց միշտ ծաղկէ :
 Ուր պըտկի և ուղէչ սատաբանց
 Չիթենւոյն , որ երբէք ոչ խարեաց .
 Եւ զիւր ծառ պըճնէ թուղ լըրթա-
 զգեաց :

Ի գողեալ սրղոցեաց մեզր հոսն,
 Մեծասար 'ի լերանց 'ի բարձուէն
 Մեղմաձայն կարկաչմամբ ջուրք ցայ.
 տնն :

Անդ այժիր գան անկոչ առ դաշտին,
 Եւ գտնայ յարօտոյ լիաստին
 Վեղմնարարձ երամակ սիրելին.
 Եւ ոչ արջ քանասար շուրջ յածեալ
 Յերեկոյն ըզգաւթիւ մըռընչեալ,
 Ոչ սյանու հող յիժից որջացեալ,
 Զայն ծովափն Արամազդ գատեցոյց,
 Բարեպաշտ սուրբ ազին 'ի հանգոյց,
 Պըզընձեաւ զոսկի դարն երբ զեղ-
 ծոյց օ :

Վերերգ . ԺԶ :

Եւ դարձեալ նոյն քերթող յԱնակ-
 րէանեան տաղիս ոչինչ նուազ քան զի-
 մաստան համառօտ տողիցն չափով զսը-
 ղութիւն կենացս բացատրէ այսպէս .

« Հասակ փախըստէ

Մի միայն բոսկէ

Հաստատուն ոչ է .

Հազիւ թէ մեղ դայ ,

Զոյդ հողմոյ խոյս տայ ,

Որ շոյա թեանայ ,

Ո՛հ մի փըքասցուք ,

Մի յայն յուսասցուք ,

Վ նատին մահացուք :

Վարդն առ 'ի յարփւոյն ,
 Եւ զեզ մանկազոյն
 Յամաց 'ի ժանդոյն » :

Հ . Ձինչ շափ ընտրելի իցէ քերթո-
 զին 'ի թատրերգութեան .

Պ . Ձմերձաւորագոյնն արձակ բանի-
 զի յունականին և լատինականին մեծա-
 վերջն , որով թատերական քերթու-
 ածք գրեալ են առ նոսա , այնքան մեր-
 ձաւորք են արձակ բանի , զի միջին իմն
 համարի այն ընդ ոտանաւոր և ընդ
 արձակ բան . նոյնպէս գրեթէ և խա-
 լականին անյանգ ոտանաւորն , որով
 վարին 'ի թատրերգութիւնս . վասն որոյ
 օրէն է և մեզ կամ զանյանգ վարել
 ոտանաւոր 'ի թատրերգութեան , և կամ
 բնաւ խակ արձակ վարել բանիս , սգա-
 չելով զոճն և եթ քերթողական :

Հ . Ձոր կարգ սարա է ունել 'ի բա-
 նաստեղծելն .

Պ . Նախ քան զամենայն պատրաս-
 տել զատաղձս շինուածոյն , այսինքն
 է հանճարել խոկմամբ զգիւտս և զի-
 մաստս տաղիցն . և զէթ վեր 'ի վերոյ
 ինչ կարգաւորել զայն 'ի մտի' թէ որպէս
 սկիզբն սարա իցէ տաղիցն նմա առնել ,
 և զհարգ զկատարածն : Եւ ապա օգնէ
 յոյժ ընթեռնուլ վայրիկ մի գրաջաց

քերթողաց տաղս, առ ՚ի վառել զե-
 րևահայութիւն, և զեռանդն ՚ի յողոճ
 արծարծանել. և ՚ի նմին եռանդեան
 ձեռնարկել ՚ի քերթուածն. զի այսպէս
 խանդք ողոցն բաղմապատկեն զգիւտ-
 սրն և զիմաստս ՚ի բացատրել անդ, և
 թռիչք մտացն յիմաստից յիմաստս
 վաղեալ, բնականագոյն և լաւ և ս շաղ-
 կապեն զնոսա ընդ միմեանս՝ քան
 զտրամաբանեալ կապակցութիւն. և
 նոյն խանդք յաճախեն զձեւ զեղեցիկս
 և վսեմս, նմանութիւնս ճշգրիտս, նկա-
 րագրութիւնս զմայլականս, և դրուա-
 զըս պատկանաւորս ՚ի նիւթ քերթու-
 ածոյն: Աերդաշնակութիւն յօրինի անդ
 առանց քերթողին ջանիւ, և յանգք
 յարմարաւորք որպէս քարինք Ամբիո-
 նի քնարաւն ինքնին ՚ի կարգ անկեալ
 զետեղին: Աւ պարտ է յայնժամ քեր-
 թողին սանձաձարել մանաւանդ զգրի-
 շըն, և մի նախ քան զքաջ երկնելն ՚ի
 մտի զիմաստս՝ արտաբերել զայնոսիկ ՚ի
 գիր. քանզի բազում այն է, զի մթու-
 թիւնք և տարտամութիւնք իմաստից ՚ի
 շտապոյ աստի և ՚ի կարճմտութենէ յա-
 ռաջ զան: Աւ մի երբէք սովորեցուցա-
 նել զանձն ՚ի յօրինել տողս անձարթս,
 յուսով կոկելոյ զայնս յետոյ և ողորկե-

լոյ. քանզի այսպէս՝ մեասցեն միշտ ՚ի նո-
 սա հետք անհարթութեանն. այլ եթէ ու-
 րեք զկայ առնուն միտք, և դժուարին
 ՚ի ստեղծանել տողս ինչ, լաւ և սիցէ թո-
 ղուլ զայնս, և ՚ի յաջորդսն անցանել.
 և ապա պարասով ընուլ զթերին: Չի
 թէպէտ և զամենայն ճիգն և զջանս որ
 ՚ի կիր արկանիցէ ՚ի քերթուածն, տա-
 կաւին պէտք իցեն հարթելոյ զայն և
 կոկելոյ վերստին տեսութեամբ. իսկ
 եթէ որ առանց ջանից զնախաձեռն
 յօրինուածն կատարեսցէ, յայտ է թէ
 կարկատուն միշտ քերթուածն երեւեսցի
 բաղմապատիկ փոփոխութեանցն յա-
 լելուածովք՝ զորս յետոյ հարկ լիցի
 նմա առնել առանց արժարժանելոյ եր-
 բէք ՚ի նմա առաջին եռանդեանն: Քայց
 քերթողին պարտ է զոլ հմուտ ՚ի բնիկն
 իւր բարբառ, և շտեմարանեալ ՚ի միտս
 իւր ունել զազգի ազգի զբաղմակերպ
 եղանակս բացատրութեանց և զբառս
 ընտիրս, որպէս զի ըստ տեղւոյն
 զպատշաճն կարող իցէ ՚ի կիր արկանել:
 Չի եթէ այսորիկ չիցեն ՚ի միտս նորա,
 խանդք քերթողականք ոչ ինչ օգնեն,
 որպէս համեր՝ որ բարբառեն կամիցի՝
 ոչ ինչ օգնեն իմաստք մտացն: Եւ որ
 առանց պատրաստութեանցս այսոցիկ

բանաստեղծելն կամիցին, այնպէս է որպէս եթէ որ առանց գիտելոյ գթիւս, 'ի բարձրագոյն յաստեղաբաշխական հաշիւս թեակոխիցէ:

Հ. Ո՛ր ազգ վարժից կարեորագոյն իցէ 'ի հրահանգս քերթողականի առ հասարակ.

Պ. Քան զամենայն կանոնաց վարդապետութիւնս կարեոր է և շահաւէտ զընտիրս 'ի քերթողաց սակաւս յաճախ վերձանել, և քողախնդրեալ հետազօտել զոր 'ի նոսա զեղեցկութիւնս. և վարժել նորօր 'ի կիրթ ախորժակս մտաց և 'ի քննաբանութիւն, որք կարեոր են յոյժ քերթողի:

ԳԱՍ ԻՆ

Ախորժակք մտաց. — Գեղարարութիւն:

Հ. Չինչ են ախորժակք մտաց.

Պ. Չօրութիւն ընտրելոյ զգեղեցիկն, և բերկրելոյ ընդ այն: Այս զգայութիւն հասարակաց իսկ է ամենեցուն, այլ ոչ յամենեսին զուղահաւասար, զի են՝ յորս ազօտ ինչ հազիւ նշողեն ախորժակք, իսկ յայլս քաջակիրթ ա.

խորժակք են յընարութիւն դեղեցկութեանց: Ապարէն զանազանութիւնս այս ըստ մասին 'ի բնութենէ է, 'ի կազմածոյ զգայարանաց և 'ի ստեղծուածոյ իմացական զօրութեանց, բայց և ըստ առաւելագոյն մասին 'ի դաստիարակութենէ և 'ի վարժից: Ակայէ այսմ անհամեմատ խտիր փափկութեան ախորժակաց կիրթ և դաստիարակեալ ազանց և անկրթիցն և խոժայնոց. և 'ի նմին խակ 'ի միում ազգի խտիրն որ ընդ վարժեալս 'ի բանասիրութիւն և ընդ ուսմիկն: Քանզի կրթութիւն և վարժք որպէս զմարմնոյ զգայարանս՝ նոյնպէս և զիմացական զօրութիւնս մարդոյ զարգացուցանեն, որպէս յայտնի երևի այս յերաժրչաութեան և 'ի նկարչութեան. զի ցորչափ չիցէ որ կրթեալ 'ի նոսա, յընարէ զգեղեցիկն յանարդէն. այլ իրրև վարժի 'ի նոսին, ընդ տեսանելն՝ առնէ ընարութիւն:

Հ. Եւ որպէս կրթին ախորժակք մտաց.

Պ. Մտադիր վերձանութեամբ քաջաց քերթողաց, և խորազնին տեսութեամբ ընտիր օրինակաց. քանզի այսորիկ կրկնակի նպաստեն, մի՛ 'ի կա-

տարումն ածելով զընատուր զգացումն
 իմանալի գեղոյ, և երկրորդ՝ կրթելով
 զբանն ՚ի քաջ ճանաչել զայն: Զի վեր
 ՚ի վերոյ գեղեցկութիւնք, օրինակ իմն
 նկարագիրք անբնականք, իմաստք
 բանազրօսեալք, ոճ արուեստակեալ,
 առ վայր մի զուարճացուցանեն՝ ցոր-
 չափ աննմանութիւն նոցա ընդ բնա-
 կանին չիցէ նշաւակեալ, այլ ընդ յայտ-
 նելն և խոտին, և պատիր գեղեցկու-
 թիւնն ոչ ևս զուարճացուցանէ: Կար-
 ձեալ ՚ի զարգացումն երկոցունցն ևս
 մասանց խնդրի և սիրտ գողտր և բարե-
 բարոյ յընտրութիւն բարոյական գե-
 ղեցկութեանց. զի ուր ուրեք իզձք և
 ախորժակք սրտի, առաքինութիւնք,
 բնաւորութիւնք և նկարագիրք մարդ-
 կան ՚իներբս մտանեն, եթէ անմասն ոք
 իցէ յայնցանէ՝ զիւրդ կարասցէ զայ-
 նոսիկ նկարագրել, կամ զնկարագրու-
 թեանցն քերթողաց իմանալ զգեղեց-
 կութիւնս: Մանաւանդ զի գեղեցկու-
 թիւնքս այսօրիկ յոյժ գեր ի վերոյ քան
 զառաջինսն են. և թէպէտ բանաստեղ-
 ծութեանն սահման է գոլ բարբառ
 երևակայութեան և սրտի, այլ ուր
 երևակայութիւն և եթ առանց սրտի
 բարբառիցի, ոչ միայն զի անկենդան

է քերթուածն այն , այլ և անօգուտ ամենեին . իսկ որ երկորումքն ևս պերճանան քերթուածք , կրթին զբարս և զսիրտ և զախորժակս ընթերցողաց :

Հ . Զինչ է քննաբանութիւն .

Պ . Գատեւ ինչ զբաւորական ըստ կիրթ ախորժակաց , և ընտրել զհանգամանս կատարելութեանց նորա և թերութեանց : Արեւոր է յոյժ քննողականս այս ընտրութիւն առ ՚ի կրթել ևս զախորժակս : Յընթեռնուն կամ ՚ի լսել ինչ , ամենեցուն է հաճել կամ չհաճել ընդ այն . բայց խտիր մեծ է ընդ հաճոյս և ընդ դատաստան : Զի որ հաճին՝ զլաւութիւն կամ զյոռութիւն իւրոց ախորժակացն ցուցանէ . իսկ որ դատին , պարտի և զպատճառսն յաւելուլ զլաւութեան կամ զյոռութեան իրին :

Հ . Եւ ո՞ր իցեն պայմանք լաւութեան ՚ի քննաբանելն խնդրելիք .

Պ . Առաջին պայման՝ միութիւն իրին , զի մի ՚ի բազումս ցրուեալ խօնջեսցին միտք :

Երկրորդ՝ բազմակերպ զանազանութիւն մասանց , զի մի տաղակալի լիցի բանն միօրինակ իրաց շարայարութեամբ :

Արրորդ պատշաճ բաժանումն, այսինքն համեմատութիւն և կարգ յամենայն մասունս :

Չորրորդ՝ պատկանաւորութիւն հընարից առ ուշ նպատակին, օրինակ իմն՝ իմաստք գորտվականք յեղերերգութեան, յորդորոգք՝ ի խրատականս, դրօսացուցիչք՝ ի հովուականս, և այլն :

Հինգերորդ յտտակութիւն և յտակութիւն ոճոյ, որ զամենայն իսկ շարագրածս ընտիր յօրինէ, և զեղեցիկն և վսեմ առանց այնր անարգ է :

Արդ ըստ այսոցիկ պայմանաց պարտ է քննել զքերթուածս, եթէ իցեն՝ ի նմա պահանջեալն միութիւն և բազմակերպ զանազանութիւն . եթէ իցէ համեմատութիւն՝ ի նմա և կարգ, եթէ ամենայն մասունք նորա բերիցին առ ուշ նպատակին, և նկարագրութիւնքն՝ ի նմա իցեն ճշգրիտ ըստ բնութեան, և իցեն ի նմա կորով և ևռանդն, և թէ իցէ բացայայտ յտտակ և վայելուչ : Իսկ եթէ որ զուարճանայցէ տաղտուկ նոյնութեամբ, կամ խառն ի խուռն և բազմաշփոթ զանազանութեամբ, եթէ նորատիրութեան ըղծիք վառեալ տարաբանագոյն և անճոռնի իմաստից լիցի ի խնդիր, և զանարգ և զզուհիկ ի

մաստա իրր նորս մեծարեսցէ, եթէ
անմասն 'ի փափուկ զգայութենէ՝ ընդ
թանձր և ընդ նիւթական իրս հաճես-
ցի, կամ տարապայման նրբութեամբ
արուեստակեալ և բաղմարանդակ ի-
մաստից լիցի 'ի խնդիր, այնպիսւոյն
թիւր և եղձեալ և աստկանեալ է ա-
խորժակ: Աւ որ քաջակիրթ խակ ախոր-
ժակօք ճանաչելով զթերութիւնս այն-
պիսեաց քերթութեանց՝ դեղերեսցի
յաճախ 'ի վերձանումն նոցին, և զձա-
նին ախորժակք նորս:

Այլ առ 'ի քաջ դատաստան առնել
զքերթութեանց, հարկ է գատել զնո-
սին և ըստ իւրաքանչիւր ազգի ազգի
տաղից՝ թէ կայցեն յիւրեանց պայմա-
նին հովուականն և քնարերգականն և
գիւցաղներգականն և ողբերգականն,
այլովքն հանդերձ:

ԴԱՍ ԻԶ

Թե երբ և յորս յազգաց զօրացան ընտիր
ախորժակք :

Հ . Իցէ՛ արդեօք զեղեցիկն յատուկ
ընութիւն , թէ ըստ զանազանութեան
ախորժակաց ազգաց և ժամանակաց
դատելի իցենք քերթուածք .

Պ . Չանազանութիւն ախորժակաց
եթէ յայլևայլ իրս իցէ , մարթի ամե-
նեցուն իսկ արդարանալ . որպէս եթէ
ոմն ընդ ողբերգութիւն ախորժես-
ցէ , այլ ոք ընդ կատակերգութիւն , սա
ընդ քնարերգութիւն , և միւս ոմն ընդ
հովուական տաղս և այլն : Բայց եթէ
զնոյն ինչ զոր զեղեցիկն համարի որ՝
միւսն պարսաւեսցէ իբրև տգեղ , հարկ
է թէ միումն յերկոցունց եղծեալ իցեն
ախորժակք : Պատահէ իսկ արդարև
յաճախ այսպիսի թիւր և ասպականեալ
ախորժակ յայլևայլ անձինս , և մանա-
ւանդ յայլևայլ ազգս և ՚ի ժամանակս ,
այլ ոչ երկարատե է , զի յետոյ ասպ
յաղթէ ընդիկ զեղեցիկն , որպէս ՚ի զո-
թացի և ՚ի յոնիական ճարտարապե-
տութիւնսն յայտ է , և յարուեստակեալ

խմաստակ տիպս բանից՝ որ յետ օգոստական դարուն առ ժամանակ մի զօրացեալ՝ դարձեալ խափանեցաւ :

Հ. Յոր ժամանակս զօրացան ընտիր ախորժակք .

Պ. Չորք դարք զանազանին կիրթ ախորժակաց առ գիտունս .

Առաջին դար պայծառանալոյ Յունաց, իբր ՚ի սկզբանէ Պեղոպոնեսական մարտին ձգի մինչև ցվախճան Աղեքսանդրի մեծի, և քառեակ դարուք յառաջ քան զթուականութիւն Փրկչին, յորում ժամանակի կացին Երոզոտ, Թուկիդիդէս և Քսենոփոն միպաղիրք. Սոկրատ, Պլատոն, Արիստոտէլ, Չենոն և Եպիկուր խմաստասէրք . Լիսիաս, Գեմոսթենէս, Եսքինէս և Իսոկրատ ճարտարախօսք . Եսքիզոս, Սոփոկզ, Եւրիպիդէս, Արիստոփան, Մենանդր, Անակրէոն, Պինդար, Աղկէոս, Սափփով, Սիմոնիդէս, Կալիմաքոս, Թէոկրիտոս, Մոսկոս և Բիոն քերթողք :

Երկրորդ դար պայծառանալոյ լատինացւոց յաւուրց Յուլեայ կայսեր մինչև ցՅոզոստոս. յորում ժամանակի յետ Պըղաւտեայ և Տերենտիոսի, որք կանխեցին սակաւ ինչ՝ կացին Լուկրե-

տիտս, Կատուղոս Տիրուղոս, Պրոպեր-
տիտս, Վիրգիլիտս, Ուրասիտս, Փե-
դրոս և Ուրիդիտս քերթողք, Կիկերոն
և Որտենտիտս ճարտարախօսք. Սա-
լուստիտս, Կեսար և Լիւիտս վիպա-
գիրք:

Երրորդ դար պայծառանալոյ իտա-
լացւոց ՚ի չորերտասաներորդ դարէ
մինչև ցվէշտասաներորդ. յորում ժա-
մանակի կացին Տանթէ, Փեթրարբա,
Պարաչչիօ, Պէմպօ, Քալզա, Քաուօ,
Թանսօ և այլք բազում քերթողք և
ճարտարախօսք:

Իսկ չորրորդ դար պայծառանալոյ
գաղղիացւոց և անգղիացւոց յաւուրց
Լուդովիկոսի ԺՎ արքային գաղղի-
ացւոց, և Աննայի գշխոյին անգղիա-
ցւոց, ՚ի ԺԷ դարու. յորում ժամանա-
կի կացին ՚ի Վաղղիա Քօսնէյլ, Ռասին,
Սոյիէա, Պուալօ, Լաֆոնդէն, Ժան-
պաթիսթ-Ռուսոյ, Պոսիւէ, Ֆէնէլան,
Պուստալու, Մասիյլեօն, Բասքալ և
այլք. իսկ առ անգղիացիս Շէքսպիր,
Տրայարն, Բօր, Լափսըն, Երնկ և այլ
քերթողք, թող գիմաստասէրան Լօք,
Կիւթըն և զայլս:

Առաջնոց կրկին դարուցն մատե-
նագիրք հանգերձ սակաւութն՝ որք կան.

խեցին քան զնոսա, որպէս Հովերոս և
Կսիսդոս, առ վերջնովքն կոչին Հինք
կամ նախնիք, իսկ վերջնոցն դարուց՝
ընդ որս և կացեալքն առ մեօք, կոչին
արդիք:

Հ. Նախնի մատենագիրք և արդիք ս
քան զո մեծարոյք իցեն.

Պ. Ուժգին զայսմանէ վէճք եղեն և
լինին առ դիտունս, և դժուարին է տալ
վճիռ. բայց դարք աշխարհի հանգոյն
իմն են տխոց մարդոյ. զի յաւազոյթ
հասակին առաւելու ՚ի հմտութիւն և ՚ի
խորազնին տեսութիւն. այլ յառոյդ
տիս՝ առաւել են ՚ի նմա աշխոյժք և և
անդն: Նոյն խաիր է և ընդ նախնի
և ընդ արդի քերթողս վիպագիրս և
ճարտարաբոսս. զի ՚ի նոսա առաւելու
ընտելական իմն պարզութիւն, բնական
հանճար և վեհ և վսեմ իմաստք. իսկ
՚ի սոսա՝ արուեստ և կարգ. զի թէպէտ
և ամենայնիւ ստորև իցեն արդիք քան
զնախնիս, այլ առաւելութեամբ ՚ի բա-
զում ինչ իրս զերազանցեն զնորօք:
Սորա որ զախորժակս իւր կրթել և
ուղղել կամիցի, պարտ է նմա յաճա-
խել ՚ի մտադիր ընթերցումն նախնի
մատենագրաց:

ԴԱՍ ԻԷ

Մի անխտիր ընթանալ զհերանու քեր-
րոդս. — Աստուպելեաց պատշաճ պիտա-
սուրխն. — Օգոստրբանաստեղծութեան:

Հ. Եւ իցէ՛ օրէն յաճախել յընթեր-
ցումն հեթանոս քերթողաց .

Պ. Թէպէտ և բազումք ՚ի սրբոց Հարց
արդելուն զընթեանու զհեթանոս քեր-
թողս, այլ զպատուէրս նոցա իմանալի
է յաղազս մեասակարացն ՚ի նոցանէ
և ՚ի քրիստոնեայ քերթողաց, և յա-
ղազս շղեղծանելոյ անխտիր նոցին ըն-
թերցմամբ: Զի ահա յոլովք ՚ի սրբոց
Հարց, որպէս Քարսեղ, նազիանդացի,
և այլն, կարի իսկ հմուտք էին հեթա-
նոսական քերթութեանց. և սուրբն
Օգոստինոս զհրաշազան գիրսն յա-
ղազս Քաղաքին Աստուծոյ սոցին հըմ-
տութեամբն գրեաց: Եւ յորժամ ու-
րացողն Յուլիանոս հրովարտակաւ ար-
գել վարժապետաց՝ մի վարժել զման-
կունս քրիստոնէից ՚ի գիրս արտաքնոց
իմաստասիրաց առ ՚ի խաւիանել զօ-
գուտ նոցա, ՚ի ստանալ եկեղեցւոյ ան-
դրէն զխաղաղութիւն՝ դարձան վերս.

տին 'ի գպրոցս ուխտի մանկանց վարժք
 Հեթանոսական քերթութեանց , այլ
 ըստ քրիստոնէական զգուշութեանս
 պայմանի : Եւ որ այն պայման իցէ .
 այս ինքն զի որպէս մեղութ ոչ յամե-
 նայն ազգս ծաղկանց զկայ առնուն ,
 մանաւանդ զի և ոչ ուր զկայ առնունն
 անխտիր զամենայն հիւթս ծծեն , այլ
 որ 'ի դորձ ցանկալի մեղերն իցէ պի-
 տանի , այսպէս և մեղ պարտ է ըն-
 տրել զգիրս քերթողաց , և 'ի նոսին
 զօգտակար և և թ մասունս ընթեանուլ ,
 զվնասակարսն 'ի բաց թողեալ : Որպէս
 և որ զվարդ որ քաղիցէ՝ զգուշանայ 'ի
 փշոցն , զնոյն զգուշութիւն պարտ է
 մեղ սարասել յանձինս :

Հ . Որէն իցէ քերթողաց քրիստո-
 նէից յաճախել զհեթանոսական առաս-
 պելս և զանուանս գից 'ի քերթութիւնս
 իւրեանց .

Պ . Սովորութիւնս այս , թէպէտ և
 յաճախեալ առ բազումս 'ի քերթողաց
 հաւատացելոց , ոչ է գովելի : Զի և թէ
 Հեթանոս որ քերթող 'ի մրրկի տայցէ
 զիւցազին իւրում կարդալ առ Պոսիդոն
 և առ Եւոզոս , յայտ առնէ զի զաւանէ
 զնոսա աստուածս ծովու և հողմոց .
 բայց քերթող հաւատացեալ զինչ իմա-

նայցէ անուամբքս այսորիւք . ապա ուրեմն նախ պարզութեան և ճշդատութեան իմացուածոյ հակառակ է սովորութիւնս այս , և երկրորդ՝ զի ոչ շարժեամենն ին զսիրտ քերթողին և զընթերցողաց զքերթուածն , որոց ծիծաղելի են անուանքն այնորիկ անէտիք :

Ասիցէ որ թերևս իմանալ անուամբքս այսորիւք զայլ և այլ ստորոգելիս ճշմարտին Աստուծոյ . այլ վայել իցէ արդեօք սրբոյն Աստուծոյ ընծայել զպիղծ անուանսն , զորս Դաւիթ չկամէր և ոչ յիշել զանուանս նոցա ՚ի շրթունս իւր : Արչափ զեղեցիկք են քերթուածք Սաննածձարայ , այնչափ զժպհի թուի ՚ի նմա խառնուրդ անուանցս այսոցիկ և առասպելեաց զից ընդ ամենասուրբ խորհուրդ մարդեղութեան Վրիստոսի . և կոչել իսկ նորա զՄուսայս յօգնութիւն առ ՚ի բանաստեղծել զփառաց տիրամօրն՝ խիստ թուի և անհաճոյ փափուկ լսելեաց :

Այլ ոչ ընդ առասպելս ընդ այսոսիկ է իմանալ զկեղծիս քերթողականս , օրինակ իմն՝ ընծայելոյ թևս հողմոց , բարբառ որոտման , և զէմս առաքինութեանց և յոռութեանց և զայլ այսպիսի ձևս : Գարձեալ օրէն է ՚ի կիր առ

նուլ ըստ տեղւոյն և դառասպելեալ
անուանս՝ որ զիրն խնքնին նշանակեն ,
մանաւանդ . դյաճախեալսն յայնցանէ .
զոր օրինակ զՀիմէն կամ զՍասողիկ փո-
խանակ հարսանեաց , զՍրէս փոխա-
նակ մարտի , զՍպոզոն կամ զՓերոս
փոխանակ արեգական , այլովքն հան-
դերձ . և կամ դարձեալ ուր քերթողն
առնու զդէմս դիցապաշտի , օրէն է նմա
հեթանոսական առասպելեօքն վարել-
իակ խառնուրդն կարի իսկ անտեղի է :

Հ . Աւ զինչ օգուտ ՚ի բանաստեղծու-
թենէ . ոչ ՚ի զուր իցէ ժամաւիճառ լի-
նել մանկաւոյ ՚ի վարժս նորին .

Պ . Մարգարէութիւնքն և սաղմոսք
և այլ բաղում աստուածաշունչ զիրք
բաւական են ի ցուցանել զպատշաճ
բանաստեղծութեանն օգուտս , որ զազ-
նուական կիրս գրդէ , որ զսիրտս ո-
ղորէ ՚ի բարին , որ առանց գրգելոյ
զախտս՝ զուարճացուցանէ , որ ձգէ ՚ի
մտադրութիւն խրատուց՝ առանց սնո-
տի և ծաղրալից առասպելեաց , որ ու-
սուցանէ առանց տաղտկացուցանելոյ .
և ախորժ՝ գեղեցիկ վեհ և վսեմ ասա-
ցուածովքն , և կենդանաախպ նկարա-
գրութեամբքն ձգէ յընթերցումն օգ-
տակարաց և զկարի իսկ ծոյլս և զգե-

բեալս ախտից , Քարձեալ և օգուտ
 մեծ է բանաստեղծութեան 'ի կրթու-
 թիւն բարուց և 'ի բարդաւածութիւն
 ազգաց , որպէս և արտաբնօցն և փորձ
 խկ ազգաց բաղմաց վկայեն : Եւ որ-
 փէական առասպելին տաղիւք զազա-
 ռաժս շարժել և նուաճել զգաղանս և
 զՀերրեայ ոտնակառել զընթացս , ոչ
 այլ ինչ ցուցանէ՝ բայց զինա զվայրե-
 նի բարս ազգին 'ի զգօնութիւն ած
 քերթութեամբքն : Ասան որոյ և կա-
 րևորագոյն ուշնպատակի ամենայն ազ-
 գի ազգի քերթութեանց զայս սահմա-
 նեցին . զիւցաղնականին՝ ընծայել ծած-
 կարար խրատս , այլաբանեալ 'ի գործ
 իմն մեծ և արխական . քնարերգակա-
 նին սպանծացուցանել զարի արանց
 դքաջութիւն առ 'ի նախանձ այլոց . ող-
 բերգականին՝ զարհուրեցուցանել յա-
 նօրէնութեանց աղետալի շարեացն Հե-
 տեանօք , և սպտկառելի առնել զա-
 ռաքինութիւն իրաւացի գովութեամբ
 և վարձիւք . կատակերգութեան և եր-
 գիծանաց՝ կշտամբել Հանդերձ զուար-
 ճութեամբ , և զնել մարտ անհամբոյր
 ընդ յոռութիւնս և ընդ այսպանելի
 գործս . Եղերերգութեան ողբալ 'ի վե-
 րայ գերեզմանի արանց արժանեաց ող-

բոց . Հովուերգութեան երգել զանմեզ
 և զնախանձելի գեղջէիցն կենցաղ , և
 այլոցն և ս քերթութեանց՝ այլ ինչ սահ-
 մանեալ օգուտ : Ի վերայ այսոցիկ է
 սա և դրադումն անմեզ և հանճարեզ՝
 որոց յօրինենն և որոց ընթեանուն
 գքերթութիւնս , և օգնէ իսկ յոյժ ճար-
 տարխօսութեան , և ճշգրտէ և կոկէ
 զոճ մատենագրութեան :

120
The first part of the manuscript
is written in a very old
hand and is very difficult
to read. It contains a
description of the
country and the
people who live there.
The second part of the
manuscript is written
in a more modern hand
and is much easier to
read. It contains a
description of the
country and the
people who live there.
The third part of the
manuscript is written
in a very old hand
and is very difficult
to read. It contains a
description of the
country and the
people who live there.

Յ Ա Ն Կ

Ախորժակք մտաց	202
— Թէ Էրբե յորս ազգաց զօրացան ըն- տիր ախորժակք	208
Այլարանութիւն	80
Անակրէոնեան տաղ	106
Անգամք տաղաչափութեան	6
Անիծից ձև	86
Անուանաստեղծութիւն	91
Առասպելք կամ առակք	123
Առասպելչեաց հեթանոսականաց պատ- շաճ պիտառութիւն	213
Արձանագիր	108
Բանաստեղծութեան սկիզբն	37
— Զանազանութիւն նորա ՚ի տաղա- չափութենէ	35
— Օգուտք նորա	215
Բացադարձութեան ձև	69, 85
Գեղեցիկն սահման	54
Դամբանագիր	108
Դիմառնութեան ձև	84
Դիւցազներգութիւն	127

Երգիծարանութիւն	119
Երկարութիւն ը տասի	28
Թուղթ	117
Խելամուտութեան ձև	67,83
Կատակերգութիւն	186
Կարգ զոր պարա է ունել 'ի ստեղծա- բանն ըն	199
Կրկնութեան ձև	87
Հանգիստ տողից	14
Հովուարանութիւն	96
Մակդիրք	60
Յանգ տողից	14
Նկարագրութեան ձև	70
Նմանութեան ձև	68,78
Նուագ	106
Շրջարանութեան ձև	63
Ողբերգութիւն	152
Չափ ստից	40
Չափազանցութեան ձև	92,69
Չափք ազգի ազգի տաղից պատկանա- ւորք	196
Սղութիւն ը տասի	28
— Նայ տասից	30
— Նախադրութեանց շնք, շք	33
Վարդապետական քերթութիւն	110
Վիպասանութիւն	148
Վսեմութիւն իմաստից և սասցուա- ծոց	41
— Վսեմութեան թերութիւն	51
Տաղաչափութիւն	5
— Չանազանութիւն նո ը ա 'ի բանաս.	

տեղծութենէ	35
Փոխաբերութեան ձև	67,82
Փոխանունութեան ձև	67
Քանակ բառից	25
Քերթողական ձևոց զանազանութիւն 'ի հակասականաց	66
— Տեսութիւն 'ի քերթողական ձևս .	94
Քերթողական լեզուին զանազանու- թիւն 'ի հակասականէն	56
Քերթողաց հեթանոսաց վերծանու- թիւն	212
Քնարերգակ քերթութիւն	100
Քննարանութիւն	205

